

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

EBEVEYNLERİN DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİ İLE
DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu AKA CESUR

İstanbul

Nisan - 2020

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

EBEVEYNLERİN DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİ
İLE DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu AKA CESUR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Esra TÖRE

İstanbul

Nisan- 2020

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca değerli yardım, katkı ve sabrından dolayı, her koşulda destek olan tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Esra Töre'ye teşekkür ediyorum. Gerek lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca gerek çalışmalarımı yürütürken öğretilerinden faydalandığım ve üzerimde emeği olan bütün hocalarıma da teşekkür ediyorum.

Bu günlere gelmemde büyük emeği geçen ve hayatımın her anında yanımda olan, maddi ve manevi hiçbir desteği eksik etmeyen anneme ve babama binlerce teşekkürler. Yüksek lisans tezim boyunca duygusal desteğini esirgemeyen ve akademik bilgileri ile çalışmama katkı sağlayan ve motive eden, her daim bana olan inanç ve güvenini hissettiren eşim Halil Cesur'a sonsuz teşekkür ederim. Tez çalışmamın araştırma ve yazım aşamasının güçlüklerini henüz dünyaya gözlerini açmadan benimle paylaşan ve hisseden, tezimi tamamlama konusunda varlığı ile beni motive eden canım kızım Zeynep Sare'ye sonsuz teşekkürler...

Son olarak ise, çalışmama katılarak araştırma bulgularına destek olan ebeveynlere sonsuz teşekkürler...

Duygu AKA CESUR

ÖZET

**EBEVEYNLERİN DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİ İLE
DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Duygu AKA CESUR

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Esra TÖRE

Nisan, 2020 - 140 Sayfa

Bu çalışmada ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma örneklemini, uygun örnekleme yöntemi ile ulaşılmış 20-65 yaş arası 398 ebeveyn oluşturmuştur. Çalışmada ebeveynlerin duygusal erişilebilirliklerini değerlendirmek amacı ile Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP), duygusal zeka düzeylerini değerlendirmek için ise Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu (DZÖÖ-KF) kullanılmıştır. Çalışmada ilişkisel tarama modeli ile yapılmış olup, katılımcılardan elde edilen verileri analiz etmek için t-testi, ANOVA, korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Bu analizler doğrultusunda anne ve babaların ‘Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği’nin ‘Sosyallik’ ve ‘Duygusallık’ alt boyutlarından ve ‘Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği’nden aldıkları puanların cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri yaşlarına göre farklılık göstermezken, yaşları arttıkça duygusal erişilebilirliklerinin azaldığı tespit edilmiştir. Öte yandan, ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin eğitim seviyelerine, çalışma durumlarına ve ekonomik gelirlerine göre farklılaştığı saptanmış olup, eğitim seviyesinin artması, bir işe ve gelire sahip olmanın ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerini arttırdığı tespit edilmiştir. Ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayılarının ise duygusal erişilebilirlik düzeylerini etkilediği bulgusu elde edilmiş ve tek çocuğa sahip ebeveynlerin diğer ebeveynlere kıyasla daha fazla duygusal erişilebilir oldukları saptanmıştır. Ayrıca, araştırma soruları çerçevesinde ele alınan temel değişkenler olan duygusal zeka ile ebeveyn duygusal erişilebilirliğin birbirleri ile ilişkili olduğunu ve ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin duygusal erişilebilirliklerini yordadığını ortaya koymaktadır. Yapılan

analizler ilgili literatür ışığında tartışılmış ve elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zeka, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, Bağlanma Kuramı

ABSTRACT
EXAMININ THE RELATIONSHIP BETWEEN PARENTS’
EMOTIONAL INTELLIGENCE AND EMOTIONAL
AVAILABILITY

Duygu AKA CESUR

Master, Guidance and Psychological Counseling

Thesis Supervisor: Dr. Esra TÖRE

Nisan, 2020 - 140 Pages

The aim of this study is to examine the relationship between parents’ emotional intelligence and emotional availability. The sample is composed of 398 parents. Convenience sampling was applied to select the participant due to economic difficulty and time constraints. Emotional Availability of Parents Scale (LEAP) developed by Lum and Phares (2005) was used to assess participants’ emotional availability and Trait Emotional Intelligence Questionnaire–Short Form developed by Petrides and Furnham (2000,2001) to evaluate participants’ emotional intelligence. In the study, it was conducted by correlation analysis model and T-test, ANOVA, correlation and regression analysis were used to analyze the data obtained from the participants. Results revealed significant differences for parents’ emotional availability and emotional intelligence in terms of parents’ gender. While the emotional intelligence levels of the parents do not show significant differences in regard to their ages, it was determined that their emotional availability decreases with increasing age. However, results revealed that parents’ emotional intelligence differ significantly in regard to their socio-economic status, income and levels of education, having a job and income and upper levels of education improve their emotional intelligence. It was obtained that having more than one child makes the parents less emotionally available. Lastly, parents’ emotional intelligence was correlated with maternal and paternal emotional availability and their emotional intelligence levels positively predict their emotional availability. The results were discussed in the light of the related literature and suggestions are presented in regard to the findings obtained.

Keywords: Emotional Intelligence, Emotional Availability, Attachment Theory.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sayıtlar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar	7
İKİNCİ BÖLÜM	9
İLGİLİ LİTERATÜR	9
2.1. Duygusal Zeka Kavramı.....	9
2.2. Duygusal Zekaya İlişkili Diğer Kavramlar	17
2.2.1. Duygu Kavramı.....	17
2.2.2. Zeka Kavramı	20
2.3. Duygusal Zeka Modelleri	23
2.3.1. Mayer ve Salovey Yetenek Modeli	24

2.3.2. Karma Modeller	28
2.3.2.1. Daniel Goleman Modeli.....	29
2.3.2.2. Reuven Bar-On Modeli.....	32
2.3.2.3. Cooper ve Sawaf Duygusal Zeka Modeli	34
2.4. Duygusal Zekaya İlişkin Araştırmalar.....	37
2.5. Duygusal Erişilebilirlik Kavramı	45
2.5.1. Bağlanma Kuramı	46
2.5.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği.....	51
2.5.3. Ebeveyn Çocuk İlişkisi	59
2.6. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğine İlişkin Araştırmalar	63
2.7. Duygusal Zeka ile Ebeveyn Olarak Duygusal Erişilebilirlik Arasındaki İlişki Üzerine Araştırmalar	71
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	76
YÖNTEM.....	76
3.1. Araştırma Modeli	76
3.2. Evren ve Örneklem.....	76
3.3. Veri Toplama Araçları.....	78
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	78
3.3.2. Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği – Kısa Formu (DZÖÖ – KF).....	78
3.3.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği.....	79
3.4. Verilerin Analizi.....	80
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	82
BULGULAR.....	82
4.1. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarına İlişkin Açıklayıcı Analizler	82

4.2. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin t-Testi Bulguları.....	83
4.3. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Puanlarının ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Yaş Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Testi Bulguları	84
4.4. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Puanlarının ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Testi Bulguları	85
4.5. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Çalışma/Çalışmama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin t-Testi Bulguları	88
4.6. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Puanlarının ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Gelir Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Testi Bulguları	89
4.7. Örneklemin Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Testi Bulguları.....	92
4.8. Ebeveynlerin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Duygusal Erişilebilirlik Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Saptamaya Yönelik Korelasyon Analizi Bulguları	93
4.9. Ebeveynlerin Duygusal Zeka Düzeylerinin Duygusal Erişilebilirlik Düzeylerini Yordayıp Yordamadığına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları.....	94
BEŞİNCİ BÖLÜM	96
TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME	96
5.1. Tartışma.....	96
5.1.1. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Cinsiyet Açısından Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması	96
5.1.2. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması	99

5.1.3. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması	100
5.1.4. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Gelir Düzeyine ve Çalışma/ Çalışmama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması	101
5.1.5. Ebeveynlerin Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması	103
5.1.6. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Korelasyon ve Regresyon Analizi Bulgularının Tartışılması	105
5.2. Araştırmanın Sonuçları.....	110
5.3. Öneriler.....	112
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	112
5.3.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	113
KAYNAKÇA	115
EKLER.....	135

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Cinsiyet Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	76
Tablo 3.2: Yaş Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	77
Tablo 3.3: Eğitim Düzeyi Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	77
Tablo 3.4: Çalışma Durumu Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	77
Tablo 3.5: Çocuk Sayısı Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	78
Tablo 4.1: Ölçek Puanlarına Göre Betimsel Analizler.....	82
Tablo 4.2: Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları.....	83
Tablo 4.3: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Toplam Puanlarının Yaş Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları.....	84
Tablo 4.4: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu İyi Oluş Alt Boyutu Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları.....	85
Tablo 4.5: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Öz Kontrol Alt Boyutu Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları.....	86
Tablo 4.6: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Duygusallık Alt Boyutu Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları.....	86
Tablo 4.7: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Sosyallik Alt Boyutu Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları.....	87
Tablo 4.8: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları.....	87
Tablo 4.9: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği ve Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği Puanlarının Çalışma Durumu t-Testi Sonuçları.....	88
Tablo 4.10: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu İyi Oluş Alt Boyutu Puanlarının Gelir Seviyesine Göre ANOVA Sonuçları.....	89
Tablo 4.11: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Öz Kontrol Alt Boyutu Puanlarının Gelir Seviyesine Göre ANOVA Sonuçları.....	90

Tablo 4.12: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Sosyallik Alt Boyutu Puanlarının Gelir Seviyesine Göre ANOVA Sonuçları.....	91
Tablo 4.13: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanlarının Gelir Seviyesine Göre ANOVA Sonuçları.....	91
Tablo 4.14: Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği Toplam Puanlarının Çocuk Sayısına Göre ANOVA Sonuçları.....	92
Tablo 4.15: Ebeveynlerin Duygusal Zeke Düzeyleri ile Duygusal Erişilebilirlik Düzeyleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları.....	93
Tablo 4.16: Duygusal Zekanın Duygusal Erişilebilirlik Düzeyini Yordayıp Yordamadığına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	94

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu tezin birinci bölümünde tezin konusuyla ilgili problem durumu özetlenmiş ve araştırmanın amacı ve önemi açıklanmıştır. Ayrıca tezin sayıtları ve sınırlılıkları belirtilmiş ve tezde kullanılan tanımlar ve kısaltmalar listelenmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsanlar doğdukları andan itibaren diğer insanlarla iletişim kurma ihtiyacı içerisinde. Bu iletişim bireylerin içerisinde doğdukları aile bireyleri ve bakımını üstlenen kişilerle başlamakta ve sonrasında gelişimlerine paralel olarak toplumun diğer üyeleri ile devam etmektedir (Gribble, 1993: 508; Lee, 1985: 183; Simms ve Simms, 2008: 84; Winnicott, 2018: 43). İletişim, kişilerin duygu, düşünce ve sahip oldukları bilgilerin karşılıklı olarak aktarımını içeren etkileşimli bir süreçtir (Biringen vd., 2000: 258-259; Çetinkaya ve Alparşlan, 2011: 364-365; Emde, 2012: 125; Volling vd., 2002: 447). Bu nedenle gerek aile içi iletişimde gerekse toplumun diğer üyeleri ile kurulan iletişimde duygular; bireyleri anlama, onların duygu ve davranışlarını anlamlandırmada önemli bir role sahiptir (Tuğrul, 1999: 12; Meyer, 2014: 165-166; Saltalı, 2010: 1). Bununla birlikte iletişimin niteliği, hem bireyin kendi duygularını tanıması ve tanımlamasına hem de karşısındaki bireyin duygularını tanımlayarak tepki verebilmesine bağlıdır (Çetinkaya ve Alparşlan, 2011: 364-365). Bu bağlamda, bireyin dış dünyadan ve kendisinden gelen mesajları alabilmesi, analiz edebilmesi ve yorumlayabilmesi gibi durumlar son yıllarda gündemden düşmeyen duygusal zeka kavramı ile incelemekte ve tartışılmaktadır (Caruso, Mayer ve Salovey, 2002; Mayer, 2016; Mayer ve Salovey, 1993).

Günümüzde duygusal zeka kavramına olan ilgi giderek artmaktadır. Klasik zekanın (IQ) bireyin duygusal ve sosyal gelişim ve yeteneklerini açıklamadaki yetersizliğini öne süren pek çok çalışma duygusal zekaya olan ilginin ve bu kavram ile ilgili çalışmaların artmasında büyük önem taşımaktadır (Goleman, 1996; Mayer, Caruso ve Salovey, 1999; Mayer ve Salovey, 1993). Öte yandan duygusal zekanın insanlar arasındaki ilişkiler üzerinde önemli bir role sahip olduğu, duygusal zekanın yeterince gelişmemiş olması eşlerin kendi aralarındaki ilişkilerinde sorun yaşamalarına ve aynı

zamanda çocukları ile olan iletişimlerinde çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını fark edememe ya da karşılayamama sorunlara neden olduğu ileri sürülmektedir (Goleman, 1996: 20-21; Morris, 2007: 372-373; Raikes ve Thompson, 2006: 100-102). Yine benzer çalışmalarla ebeveynin, çocuğun duygusal ihtiyaçları karşısında sergilediği tutum ve tepkiler çocuğun duygusal zeka gelişimine de etki ettiği vurgulanmıştır (Özbacı, 2006; Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007; Sanchez, Fernandez-Berrocal, ve Latorre, 2012; Tuğrul, 1999).

Sosyal zekanın bir türü olarak ele alınan duygusal zeka kavramı Mayer ve Salovey (1989: 189) tarafından bireyin kendisinin ve diğerlerinin hislerini gözlemleyip, bu hisler arasındaki farkların tespiti ile oluşan duygusal bilginin bireyin düşünce ve eylemlerine kılavuzluk edecek şekilde kullanılması yeteneği olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda duygusal zeka; sözel veya sözel olmayan duyguları tanıma ve tanımlama, duyguları düzenleme, empati, uyum ve duyguları problem çözme sürecinde kullanma gibi geniş bir kapsamı içermektedir (Mayer ve Salovey, 1993: 433). Duygusal zeka, bireyin kendisinin ve diğer insanların duygularını tanıma ve tanımlamaya ek olarak duyguları ve onların meydana getirdiği enerjiyi günlük hayata entegre ederek durumlara ve olaylara uygun tepkiler vermesini sağlamaktadır (Yeşilyaprak, 2001: 140). Bu nedenle bireylerin değişen durum ve olaylar sonucu yükledikleri rolleri başarı ile yerine getirme sürecinde klasik zeka (IQ) potansiyelinin yetersiz kaldığı, bunu destekleyici zekanın bireyin duygusal zekası olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle, zihnin duygusal zeka olmaksızın potansiyelinin tamamını gerçekleştirmediği ifade edilebilir (Goleman, 1996: 93; Mayer ve Salovey, 1993: 438). Goleman (1996: 93) toplumda sosyal zekası ile öne çıkan bireylerin hem klasik zekaya hem de duygusal zekaya sahip bireyler olduğunu ileri sürerken, duygusal zekanın bu durumun oluşumunda çok daha büyük bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır. Öyle ki, Goleman'a göre duygusal zeka insanı insan yapan niteliklerin asıl taşıyıcısıdır.

Aile hayatı duygusal öğrenmenin meydana geldiği ilk okuldur. Çocuklar ilk kez aile ortamında ne hissettiklerini ve hislerinin diğer aile üyeleri tarafından nasıl algılandığını öğrenmektedirler (Tuğrul, 1999: 16). Ayrıca çocuklar aile bireylerinin duygusal tepkilerine ne tür karşı-tepki oluşturulması gerektiğini öğrenirken umut ve korku gibi duyguları da aile ortamında tecrübe ederler (Goleman, 1996: 363). Ancak duygusal öğrenme, yalnızca ebeveynlerin çocuklarla tek taraflı sözel iletişiminden

ibaret olmayıp ebeveynlerin kendi duygularının ele alma modellerinin de çocuklar tarafından gözlemlendiği bir süreçtir (Darling ve Steinberg, 1993: 487; Raikes ve Thompson; 2006; 90; Steven, 2009: 22). Bu bağlamda bazı ebeveynler “üstün yetenekli” duygusal öğreticiler olarak kabul edilebilirken bazılarının çocukların duygusal zeka gelişiminde ket vurucu role büründükleri görülebilir (Alegre, 2012: 504-505; Costa vd., 2018: 114; Goleman, 1996: 364).

Öte yandan, çocuğun duygusal gelişimine katkı sağlayan ebeveyn çocuk etkileşiminin bir başka boyutu da ‘ebeveyn duygusal erişilebilirliği’ kavramıdır. Duygusal erişilebilirlik ebeveyn ve çocuk arasında sıcaklık, yakınlık ve duyarlılığı içeren çok boyutlu bir yapıdır (Biringen, 2000: 105-106; Biringen ve Robinson, 1991: 258). Emde ve Easter (1985’ten akt., Biringen, 2000: 104) bu kavram ve yapıyı kavramsallaştırarak duygusal erişilebilirliği, etkileşim içerisinde bulunan bireylerin duygularını açıklama ve aynı zamanda diğer birey ya da bireylerin duygularına ve duygusal ihtiyaçlarına yanıt verme derecesi olarak tanımlamışlardır. Bu tanımdan hareketle, çocuğun gelişiminde anne ve babanın fiziksel olarak var olmalarının yeterli olmadığını ve çocuğun ebeveyninin duygusal olarak da erişilebilir olmasına ihtiyaç duyduğunu söylemek mümkündür (Biringen, 2000: 107; Lum ve Phares, 2005: 211).

Ebeveynin pozitif ve negatif duyguları anlamlandırması ve duygusal ifadeleri cevaplandırması çocuğun duygu kontrolünü tecrübe etmesini sağlamaktadır (Volling, vd., 2002: 447). Duygu kontrolü erken çocukluk döneminde çocuk ve ebeveynin ortak duygu kontrolü sürecinden ebeveynin yardımı doğrultusunda çocuğun bağımsız oto-kontrolünün ortaya çıkışına doğru bir hareket olup, bu süreç okul öncesi dönemde duygusal kontrolün nihai içselleştirilmesi ile son bulur (Sroufe, 1996: 447) Çocuğun duygu kontrolündeki farklılıklar, ebeveynin çocuğun duygusal mesajlarına (emotional signals) katılımı ve duygusal erişilebilirliğiyle yakından ilişkilidir (Volling, vd., 2002: 447). Bunun yanı sıra çocuk uyumlu duygu kontrolü yöntemlerini ebeveynlerinin duygu kontrolü gerektiren durumlara verdikleri tepkileri gözlemleyerek öğrenmektedir (Easterbrook ve Biringen, 2000: 124). Bunların aksine, küçük yaşlardan itibaren duyguları, davranışları ve ihtiyaçları görmezden gelinen, empati göstermekten uzak yetiştirilen bir çocuk, bu duyguları ifade etmekten ve hatta hissetmekten vazgeçmeye başlayabilmektedir (Belean ve Nastasa, 2017: 181-182; Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007: 233). Bu nedenle çocuğun kendilik algısının oluşumu, sosyal ilişkilerinde kendisini ve diğer insanları nasıl göreceği, duygusal

mesajlara ne gibi tepkiler vereceği ailenin duygusal anlamada ne derece destekleyici olduğu ile yakından ilgilidir (Belean ve Nastasa, 2017: 181-182; Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007: 233; Volling, vd., 2002: 447).

Tüm bu bilgilerden hareketle, son yirmi yılda psikoloji ve popüler kültürün ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal iletişimin ve aktarımına yönelik algıda önemli bir artış olduğunu söylemek mümkündür (Cole, Martin ve Dennis, 2004; Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998; Friedlmeier ve Trommsdorff, 1999; Garner, 1995; Goleman, 1996; Morris, vd., 2007). Bu ilgi kısmen, çocukların başarılı gelişimlerinin önemli bir bileşeni olan duygusal tepkileri ve duygusal tepkilerle ilgili davranışları sosyal olarak uygun yollarla ifade etme ve düzenlemelerine yönelik gelişimsel araştırmaların ve teorilerin artışından kaynaklanmaktadır (Denham, vd., 2003; Morris, vd., 2004; Halberstadt, Denham ve Dunsmore, 2001; Kopp, 1992). Dolayısıyla, yine aynı teori ve araştırmalar çocukların duygu düzenleme ve sağlıklı duygusal gelişimleri için ebeveynlerin duygusal yetkinliği ile aile içerisindeki iletişimin kalitesi arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır (Cicchetti, Ackerman ve Izard, 1995; Eisenberg, vd., 2001; Frick ve Morris, 2004; Morris vd., 2002). Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı üç yaşından büyük çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını incelemek ve ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, ekonomik düzey, çalışma saati, çocuk sayısı) göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Araştırmaya katılan ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri nedir?
2. Araştırmaya katılan ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri nedir?
3. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri bazı değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma/çalışmama durumu, ekonomik düzey) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

4. Ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri bazı değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma/çalışmama durumu, ekonomik düzey, çocuk sayısı) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
6. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri duygusal erişilebilirlik düzeylerini yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireyin dünyaya geldiği andan itibaren karşılaştığı ve ilk yapı olan, gelişiminin başlamasına ve sürdürülmesine destek olan aile, bireyin yaşamında uzun vadeli olumlu ya da olumsuz etkilere sahip bir sistemdir (Gökçe, 2012: 74). Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmalarda, ailenin çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde rol oynadığına yönelik fikir birliği olduğu ve aile ortamının çocuğun gelişimine etkisi konusundaki çalışmaların sayısında artış görüldüğü belirtilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Bu nedenle ebeveyn çocuk ilişkisine yönelik çalışmaların ise daha çok erken çocukluk döneminde ebeveyn-çocuk, özellikle anne-çocuk ilişkisine yönelik olduğu görülmektedir (Biringen, vd., 2005; Cohen ve Shulman, 2019; Frigerio, vd., 2019; Lee, 1985; Ogden, 1985; Öngider, 2013; Sadeghi, vd., 2019; Simms ve Simms, 2008; Teti, vd., 2010; Ziv, vd., 2000). Öte yandan alanyazın incelendiğinde erken dönem ebeveyn çocuk ilişkisini konu edinen çalışmaların daha çok anne çocuk arasındaki güvenli bağlanmaya ve bağlanmanın çocuğun gelişimindeki kısa ve uzun dönemli etkilerine (Ainsworth, 1979; Bakermans-Kranenburg, Van-Ijzendoorn ve Juffer, 2003; Bartholomew, Kwong ve Hart, 2001; Greenberg, 1999; Kochanska ve Kim, 2013; Madigan, vd., 2013; Rispoli, vd., 2013; Solomon ve George, 2008; Soysal vd., 2005; Stams, Juffer ve Van-IJzendoorn, 2002; Thompson, 2006; Ural, vd., 2015; Zeanah ve Boris, 2000; Zeanah, Keyes ve Settles, 2003) odaklandıkları tespit edilmektedir.

Bunun yanı sıra, ebeveyn çocuk ilişkisini açıklayan bir diğer kavram ise ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramıdır. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramı, Bağlanma Kuramı temellinde kuramsallaştırılan bir kavram olması nedeniyle bu kavrama yönelik araştırmaların daha çok ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile çocukların bağlanma stilleri (Altenhofen, Sutherland ve Biringen, 2010; Aviezer, vd., 1999; Baker, vd., 2015; Biringen, vd., 2005; Biringen, vd., 2012; Cassibba, Van-Ijzendoorn

ve Coppola, 2012; Easterbrooks, Biesecker ve Lyons-Ruth, 2000; Eyüpoğlu ve Eyüpoğlu, 2020; Volling, vd., 2002; Ziv, vd., 2000) üzerine odaklandığı görülmektedir. Bununla birlikte, ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik çalışmaların bir kısmı ise çocukların duygusal, sosyal ve psikolojik gelişimleri üzerine yoğunlaşmıştır (Babore, vd., 2017; Bornstein, vd., 2010; Easterbrooks, Bureau ve Lyons-Ruth, 2012; Emde, 1998; Emde ve Easterbrooks, 1985; Kogan ve Carter, 1996; Kim, vd., 2014; Lehman, vd., 2002; Little ve Carter, 2005; Mallinckrodt, 1992; Özdoğan ve Önder, 2018; Skreitule-Pikse, Sebre ve Lubenko, 2010; Salo, vd., 2009; Sorce ve Emde, 1981; Volling, vd., 2002).

Öte yandan, son yıllarda duygulara ve bireyin duygularını tanıma ve ifade etmeye yönelik ilginin de artması ile birlikte, alanyazında yer alan diğer araştırmaların ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini etkileyen faktörlere, çocukla iletişimde duygularını kullanma, duygusal yetkinlik gibi kavramlara ilişkin çalışmalara rastlanmaktadır (Chan, Bowes ve Wyver, 2009; Duncombe, vd., 2012; Erdem, 2019; Havighurst, vd., 2009; Kliewer, vd., 2016; Laible, 2011; Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007; Yousafzai, vd., 2015). Dolayısıyla ebeveynlerin duygusal yetkinliğini açıklayan önemli kavramlardan birinin duygusal zeka kavramı olduğunu söylemek mümkündür. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerini açıklamaya yönelik çalışmaların daha çok ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin çocukların mevcut sosyal, duygusal ve psikolojik sağlık alanlarına olası etkilerini konu edinmişlerdir (Aslanidou, Petrides ve Stogiannidou, 2018; Batool ve Bond, 2015; Bazarbashi, 2014; Büyükbayrak, 2019; Canbolat, 2017; Dabke, 2014; Kalyoncu, 2018; Koşe Demiray, 2018; Premanand, Kumari ve Mathew, 2014; Sanchez-Nunez, Fernandez-Berrocal ve Latorre, 2013; Teques, vd., 2018; Turculet ve Tulbure, 2014; Zysberg, Lang ve Zisberg, 2013).

Türkiye’de ve yurt dışında doğrudan ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların görece az olduğu, ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerine yönelik çalışmaların daha çok aile iklimi, ebeveynlik stilleri, aile içi iletişim (Batool ve Bond, 2014; Özbacı, 2006; Belean ve Nastasa, 2017; Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007; Meyer, vd., 2014; Morris ve Robinson, 2007; Platsidou ve Tsirogiannidou, 2016; Raikes ve Thompson, 2006; Sanchez-Nunez, Fernandez-Berrocal ve Latorre, 2012) gibi kavramlarla ilişkisinin değerlendirildiği saptanmıştır. Ayrıca, Türkiye’deki duygusal erişilebilirlik çalışmalarının yurt dışında yürütülen çalışmalara kıyasla daha az sayıda olduğu ve bu

çalışmalarda doğrudan ebeveynin kendi duygusal erişilebilirliğini değerlendirmesi yerine çalışmaların pek çoğunda ergen ve genç yetişkinlerin algıladıkları ebeveyn duygusal erişilebilirliği (Ceylan, 2017; örtük, 2019; Gök, 2017; Gökçe, 2013; Karaoğlan, 2018; Kavas, 2019; Özkaya, 2019; Erkan, 2019) üzerinde durulduğu tespit edilmiştir.

Dolayısıyla bu çalışmanın, hem ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerini hem de ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeylerini bir arada incelemesi ve ebeveynlerin kendi duygusal zeka düzeyini değerlendirmesi açısından özgün bir çalışma olacağı düşünölmektedir. Bunun yanın sıra bu çalışmanın ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlikleri arasındaki ilişkinin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulguların yapılmış olan diğer çalışmaları da destekleyici nitelikte olacağı, ailelere çocukları ile iletişimlerinde ve çocuklarının duygusal, sosyal ve psikolojik gelişimleri için uygun yöntem ve davranış kalıplarını seçmeleri konusunda ve bu konuda çalışmalar yapan psikolojik danışmanlara ışık tutacağı ve bu doğrultuda alanyazına katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

1.4. Sayıtlar

1. Araştımda seçilen örnekleme evreni temsil etmektedir.
2. Araştımda kullanılan ölçme araçları (Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği (TEIQue-SF) Kısa Formu ve ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği) geçerli ve güveniliridir.
3. Katılımcılar ölçme araçlarını samimi, yansız ve doğru bir şekilde cevaplandırmışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştımda örnekleme seçimi uygun örnekleme yöntemi ile sınırlıdır.
2. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu'nun (Deniz, Özer ve Işık, 2013) ölçtüğu özelliklerle, duygusal erişilebilirlik düzeyleri ise Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği'nin (Lum ve Phares, 2005) ölçtüğu özellikler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Duygusal Erişilebilirlik: Duygusal erişilebilirlik, ebeveyn ve çocuk arasında sıcaklık, duyarlılık, yakınlık ve yapılandırmacı olma gibi bir dizi boyutu içeren bir yapıdır (Biringen, 2000: 105). Emde ve Easterbrooks (1985: 80) ebeveyn duygusal

erişilebilirliği kavramını, etkileşim içerisinde bulunan bireylerin birbirlerinin duygularını ifade etme ve duygularına yanıt verme derecesi olarak tanımlamışlardır. Ancak Mahler (1975'ten akt., Mahler 2018: 3) duygusal erişilebilirliği çocuğun keşfetme ve özerklik sürecinde ebeveynin destekleyici varlığı olarak ele almıştır. Bu doğrultuda duygusal erişilebilirlik ebeveyn-çocuk ilişkisindeki kalite olarak tanımlanmaktadır (Biringen ve Robinson, 1991: 258).

Duygusal Zeka: Sosyal zekanın bir türü olarak ele alınan duygusal zeka, Mayer ve Salovey (1989: 186) tarafından bireyin kendisinin ve diğerlerinin duygularını değerlendirme, duygular arasında ayırım yapabilme ve onları kullanabilme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Duygusal zekanın kapsamı, duyguların sözlü ve sözsüz olarak değerlendirilmesi ve ifadesini, bireyin duygularını kontrol etmesi ve düzenlemesini ve duygusal içeriğin problem çözmede kullanımını içermektedir (Mayer ve Salovey, 1993: 433).

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Duygusal Zeka Kavramı

Antik Yunan döneminden bu yana akıl-duygu çatışmaları önemli bir tartışma konusu olarak ele alınmakla birlikte iyi bir yaşam sürmenin yalnızca akıl ve mantıkla mümkün olacağı, duyguların insana zarar verebilecek ve kontrol altına alınması gereken şeytani unsurlar oldukları fikri üzerinde durularak çoğu zaman aklın egemenliği ön planda tutulmuştur (Mayer ve Salovey, 1989: 185-186). Rönesans ve Sanayi Devrimi ile birlikte duygulardan arınmış, akla ve mantığa dayanan akılcı düşünce dünyada egemen ideal düşünce haline gelmiş ve aklın doğru ve iyiyi sembolize ettiği, duyguların ise insanların zayıflıklarını gösterdiği üzerinde durulmuştur (Graves, 2000: 11). Her ne kadar 18. Yüzyılda romantik akım üyeleri, içerisinde sezgi, empati ve duygu barındıran düşünceleri savunsalar da akılcı düşünce gücünü kaybetmeden ilerlemeye devam etmiş ve akılcı düşünce karşısında duyguların güçsüz durumu hiç sorgulamadan insanlar tarafından içselleştirilmeye devam edilmiştir (Çakar ve Arbak, 2004: 24).

Bu doğrultuda pek çok çalışma klasik zeka üzerine yoğunlaşmıştır. Uzmanlar zekayı meydana getiren yeteneklerden yola çıkarak pek çok farklı zeka tanımını yapmışlardır (Gardner, 1997; Goleman, 1996; Sutarso, 1998; Thorndike, 1920; 1985). Daha önceleri zeka yalnızca problem çözme ve üst düzey öğrenme yeteneğini kapsarken zamanla zekanın kapsamı ve tanımı değişiklik göstermiştir (Çakar ve Arbak, 2004: 26). Beyin ve beynin işleyişine yönelik yapılan araştırmaların artması ile birlikte zekanın birçok sistemin işleyişinden meydana gelen bir kavram olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalınmıştır (Gardner, 2011; Mayer ve Salovey, 1990). Dolayısıyla Wechsler tarafından yapılan tanımın zekaya yönelik uygun bir tanımlama olduğunu söylemek mümkündür (Çakar ve Arbak, 2004: 26). Wechsler (1943'ten akt., Mayer ve Salovey, 1990: 186) zekayı bireyin mantıklı düşünmesini, diğer insanlarla etkili iletişim kurabilmesini ve belli bir amaca yönelik hareket etmesini sağlayan kapasitesi şeklinde tanımlamıştır. Geliştirdiği IQ testlerinin bilişsel ögeler dışında sosyal bölümleri de ölçebildiğini ifade etmiştir ki bu ögeler bireyin yaşamdaki başarısını tahmin etmeye yaradığı düşünülmektedir.

Öte yandan 20. yüzyılda Abraham Maslow gibi hümanistik yaklaşımı benimseyen psikologlar, bireyin duygusal yeteneklerini ve potansiyellerini nasıl geliştirecekleri üzerine yoğunlaşmışlardır (Yurdakavuştu, 2012: 15). Psikoloji alanında meydana gelen bu gelişmeler doğrultusunda duygusal tepkiler ve davranışlar bilimsel olarak incelenmeye başlanmış ancak aklın duygular, biliş ve motivasyon şeklinde üç farklı yapıdan meydana geldiği ve bunların birbirinden ayrı yapılar olduğu ileri sürülmüştür (Damasio, 1998: 84). Bilişsel yapı çoğu zaman mantıksal ve rasyonel düşünme olarak ele alınmış ve bu durum duygu ve düşüncelerin de birbirinden bağımsız olduğu fikrini oldukça güçlendirmiştir (Grave, 2000: 11). Dolayısıyla duygular mantıksal düşünmenin anti tezi olarak görülmüştür (Candland, 1977: 4). Her ne kadar duygular bilim dünyasında önemli çalışma konusu haline gelse de duygulara ilişkin öne sürülen teoriler Antik Yunan ve sonrasında öne sürülen duyguların kontrol altına alınması gereken şeytani unsurlar olduğu düşüncesine paralel olarak ilerlemiştir (Salovey ve Mayer, 1990: 185). Zira psikologlar da duyguları düşünceleri karmaşıklaştıran yıkıcı yapılar olarak tanımlamışlardır.

Öte yandan ikinci geleneksel düşünce ise duyguların karmaşık ve yıkıcı yapılar olmaktan ziyade bilişsel aktiviteler ve onların beraberinde gelen devinimler sonucu ortaya çıkan düzenli yapılar olduğu ile ilgilidir (Graves, 2000: 13). Bu doğrultuda duygular; meydana gelen algısal, bilişsel, fizyolojik, deneysel ve diğer değişimleri anlaşılabilir bir biçimde his ve ruh hallerine dönüştüren organize yanıtlar bütünüdür (Damasio, 1998: 84). Leeper (1948: 13) bu organizasyonun, bireyin günlük hayatta yaşadığı olaylara karşı verilen duygusal müdahalenin kaotik ve tesadüf olup olmadığı ya da onu harekete geçirmek veya uyum sağlamasına yardımcı olmak gibi bazı ana işlevlere hizmet etmek için davranışı bütünleştirip bütünleştirmedine ilişkin bir kriter olduğunu savunmuştur. Örneğin, duyguların düzensiz ve yıkıcı yapılar olduğunu savunan teorilerin korkuya eşlik eden içgüdüsel değişikliklerin insan faaliyetlerini zedelediği ve yıktığını düşüncelerinin aksine duygularla meydana gelen içsel birtakım değişikliklerin; ‘kaç ya da savaş’ tepkisinde olduğu gibi insanın yaşadığı durum karşısında vereceği tepkiler için vücudun hazırlanmasına ve gereken tepkiyi vermesine yardımcı oldukları ileri sürmektedir. Buradan hareketle duyguların insanı harekete geçirme, bu hareketi sürdürme ve yönetme süreçleri olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan modern teoriler de duyguları bilişsel aktiviteleri yöneten yapılar olarak görmektedir (Leeper, 1948: 17). Dolayısıyla duyguların bilişsel süreç ve aktivitelerden

ayrı tutulamayacağını vurgulamışlardır (Cacioppo ve Gardener, 1999; Ekman, 1993; Oatley, 1987). Damasio (1999: 247) insanın önce varolması, dünyayı algılaması ve ardından düşünmesi sebebiyle akıl yürütme sisteminin duygusal sistemin bir uzantısı olarak evrildiğini ileri sürmektedir. Bununla beraber duygular akıl yürütme sürecinde, bir karara varmak için dikkate alınması gereken çok sayıda olgunun akılda tutulması gibi farklı roller almaktadır (Altunbaş, 2018: 12). Bu nedenle yalnızca soyut yapılardan meydana gelen alanlar dışında duygu ve düşünceleri birbirinden ayırmak mümkün olmamakla birlikte, bireyin, yalnızca duygusal beyninin ve düşüncel beyni ile birlikte hareket ettiğinde insani fonksiyonlarına etkili bir biçimde yerine getirdiğini söylemek mümkündür (Goleman, 1998: 21). Diğer bir deyişle, duygu ile iletilen bilgiler, her insan deneyiminin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu nedenle bilişsel olarak işlenmesi gerekir (Graves, 2000: 22).

Duygu ve biliş, iç içe geçmiş devam eden süreçler olarak görülmekte ve dolayısıyla karşılıklı nedensellik ilişkilerine sahip etkileşimli sistemler olarak ele alınmaktadır (Lewis, Sullivan ve Michalson, 1984: 275). Biliş duyguların üretilmesi, sembolize edilmesi ve açıklanması sürecine büyük ölçüde katılmaktadır (Fiske ve Taylor, 1991). Bu konuya ilişkin yürütülen araştırmalar bilişsel içeriğin, duygusal faktörler olmadan nadiren işlendiğini ve duygusal bilgilerin işlenmesinin problem çözme ve karar verme süreçlerinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir (Mayer ve Salovey, 1993; Zajonc ve McIntosh, 1992). Öyle ki duyguların ve bilişsel süreçlerin işbirlikçi unsurlar olarak ele alındığı bu yapıda, duyguların bilişsel süreçlerin bir parçası ya da bilişsel süreçlere hizmet eden bir unsur olduğu düşünülmektedir (Graves, 2000: 22). Modern teoriler duygu ve bilişsel süreçlerin birbirlerini tamamlayan yapılar olduklarının farkındadır ve bu görüş duyguların insan işleyişindeki rolüne de işaret etmektedir (Furnham, 2000: 512; Peter, 2010: 2; Schneider, Mayer ve Newman, 2016: 12). Bu görüş Leeper (1948) tarafından öne sürülen duygu, biliş ve motivasyon arasındaki etkileşimine etkili bir açıklama sunan örgütsel ve işlevsel bakış açısını desteklemektedir (Graves, 2000: 16). Öyle ki duyguları düşünsel faaliyetlerden ayırmanın mümkün olmadığını ve insanın yaşamını devam ettirmesi için duyguların hayati öneme sahip olduğunu vurgulamak mümkündür.

Duyguların önemini vurgulayan pek çok araştırmacı gibi Mayer ve Salovey (1990: 186) de duyguların fizyolojik, bilişsel ve motivasyonel pek çok psikolojik alt sistemlerin sınırlarını aşan, organize tepkiler olarak görmektedir. Duygular, sıklıkla

içsel ya da dışsal olarak meydana gelen, insanların pozitif ya da negatif anlamlar yükledikleri olaylara tepki olarak ortaya çıkmaktadırlar (Damasio, 1998: 84). Buna göre duygular, tehlikeli ya da zorlu durumlarda ya da kayıplarda hedefe doğru ilerleme ya da bir aile kurma, eş seçme gibi yalnızca akla bırakılamayacak konularda yol gösterici ve rehberdir (Goleman, 2004: 20). Duygular bireyin kazanma kaybetme, hayal kırıklığına uğrama ya da başarıya gibi temel yaşam becerilerine uyum sağlama yeteneklerini geliştirmekte ve bu yaşam becerilerinin bazı temel kurallarını oluşturmaktadır (Ekman ve Davidson, 1994: 53). Bu nedenle bireyin kaliteli yaşaması, doğaya ve topluma uyumunun tam olması ve hayatta kalabilmesi için duygulara ihtiyacı vardır (Altunbaş, 2018: 12). Dolayısıyla Goleman (2004: 21-24) insan doğasına yönelik pek çok araştırmanın duyguların gücünü görmezden geldiği ve dolayısıyla insanı açıklamakta yetersiz kaldığını ve bireyin yaşamı boyunca karşı karşıya kaldığı olaylarla ilgili tepki ve karar verme sürecinde duyguların düşüncelerden daha fazla etkili olduğunu savunmaktadır.

Duygular bireyin çevresi ile ilişkisinde meydana gelen değişikliklere cevap vererek dikkatini ve sonuçta ortaya çıkan davranışlarını yönlendirmektedir (Damasio, 1998: 84). Spesifik olarak, duygular, bireyin, başkaları veya nesnelere ilgili olarak kendisinde önemli bir değişikliğin gerçekleştiği algısını ve değerlendirmesini yansıtır (Damasio, 1998; Mayer ve Salovey, 1997). Bu düşüncenin bazı teorisyenler tarafından da desteklendiği görülmektedir. Levenson (1994: 123), duyguların bireyi belirli insanlara, nesnelere, eylemlere ve fikirlere doğru yaklaştırıp ya da uzaklaştırarak bireyin içerisinde bulunduğu çevreye karşı konumunu belirlediğini iddia etmiştir. Benzer şekilde, Frijda da (1994: 13), duyguların çevre ile belirli bir ilişkiyi sürdürmek veya değiştirmek için ortaya çıkan davranışları motive ettiğini ve duyguların sosyal etkileşimi formda tutan yapılar olduğunu ileri sürmüştür. Bu doğrultuda duyguların bireyi çevresi ve çevresindeki değişimlerle ilgili bilgilendirdiğini ve davranışlarını bu bilgiler doğrultusunda yönettiğini söylemek mümkündür (Graves, 2000: 16).

Duyguları bilişsel faaliyetlerden ayırmanın mümkün olmadığını vurgulayan teorilere yönelik yürütülen pek çok çalışmada araştırmacılar, duygusal ve rasyonel iki zihnin uyum içerisinde çalıştıkları ve her ikisinin de bireyin hayatına rehberlik etmek için farklı bilinç biçimlerini birbirleriyle kaynaştırdıkları üzerine yoğunlaşmıştır (Arvey ve Renz, 1994; Goleman, 2004; Mayer ve Salovey, 1993). Bu iki zihnin sahip oldukları bilgiler ve uyarılar doğrultusunda aralarında birbirini besleyen ve zaman zaman

sınırlayan bir denge olduğunu söylemek mümkündür. Duygular akılcı zihnin işleyişine katkıda bulunurken, akılcı zihin ise duygusal verileri işler ya da reddeder (Goleman, 2004: 30). Bu doğrultuda Mayer, Caruso ve Salovey (1999: 268) duygusal yeteneklerin de zihinsel bir yetenek olduğu ve dolayısıyla zihinsel yeteneklerden ayırmanın mümkün olmadığı yaklaşımını öne sürmüşlerdir.

Benzer şekilde Gardner (2004) da klasik akılcı zihin teorilerinin aksine insanın sahip olduğu yetenekleri tanımlamak için pek çok farklı zeka formu olduğunu savunmuştur. Diğer bir deyişle bireyin yetenekli olarak adlandırılabilmesi için IQ gibi tek tip bir zekanın yeterli olmadığını, bireyin sahip olduğu yeteneklerin geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Sternberg ve Salovey'nin aralarında bulunduğu psikologlar da zekayı bilişsel faaliyetler dışında daha geniş yelpazede ele alarak, bir bireyin hayatta başarılı olabilmesi için sahip olması gereken şeyler bağlamında yeniden tanımlamışlardır (Graves, 2000: 33). Zeka ile ilgili pek çok farklı tanımlama yapılmasına karşın Sternberg ve arkadaşları (1995: 920) zeka tanımı için iki farklı kavram üzerinde durmuştur: tecrübelerden öğrenme yeteneği ve çevreye uyum sağlama yeteneği. Bu iki kavramın zekayı akademik başarı ve IQ'dan daha çok günlük hayatta sahip olunan yetenek ve işlevler olarak tanımladığını söylemek mümkündür. Sternberg (1997: 1030) zekayı, herhangi bir çevresel içeriğe uyum sağlama, çevreyi biçimlendirme ve seçme için gerekli zihinsel yetenekler olarak tanımlamıştır. Bu doğrultuda akademik zekaya sahip olabilmek için akademik bilgi ve beceri yeterli iken, Sternberg tarafından tanımlanan günlük hayata uyum için gereken pratik zekaya sahip olmak için örtülü bilgiye (tacit knowledge) sahip olmak gerekmektedir ki bu da insanın yaşamı boyunca sahip olduğu tecrübelerle mümkündür (Graves, 2000: 34).

Zekaya yönelik bu tanımlama zekanın kapsamını genişleterek, klasik zeka teorileri tarafından göz ardı edilen ancak hayat boyu öğrenme ve başarı için gerekli olan sosyal, duygusal ve kişisel zeka gibi farklı zeka türlerini ortaya çıkarmıştır (Sternberg, 1997: 1030). Birey odaklı zeka alanları üzerine çalışma yürüten psikologlardan biri olan E. L. Thorndike (1920: 228) hiçbir insanın bütün problem durumları için eşit derecede zeki olamayacağını, zekanın bireyin bulunduğu ortam ve koşula göre değişeceğini ileri sürmüştür. Diğer bir ifade ile bir insanın zeki olarak nitelendirilebilmesi için insanları, fikirleri, objeleri anlama ve yönetebilme yeteneği olarak tanımlanan mekanik, soyut ve sosyal zeka gibi üç farklı faktörün ele alınması ve değerlendirilmesi gerektiğini

savunmakta ve insanları anlama ve bu doğrultuda harekete geçme ve kişilerarası ilişkilerde akıllıca var olma ve ilişkileri sürdürebilme yeteneğini sosyal zekanın özünü oluşturan bilişsel unsurlar olarak görmektedir (Thorndike, 1920: 228-230). Thorndike'a ek olarak Moss and Hunt (1927: 108) da sosyal zekayı diğer insanlarla iletişim kurabilme, anlaşabilme yeteneği olarak tanımlamışlardır. Tüm bu yeteneklerle birlikte bireyin sosyal açıdan yetkin ve başarılı olabileceği savunulmuştur.

Öte yandan Gardner (2011: 257) insanın kendisini ve diğer insanları tanıma ve bilme yeteğinin insanı insan yapan en temel özellik olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle Gardner (1983) bireyin hayat boyu öğrenmesi ve sosyal açıdan yetkin bir birey olabilmesi için ihtiyaı olan, duygu ve zekayı birleştiren kişisel zekayı tanımlamıştır. Bu tanımlama büyük ölçüde sosyal zekayı kapsamaktadır (Herold ve Peter, 2007: 104). Ancak kişisel zekayı insanın iç dünyasının gelişimine ve diğer insanlara yönelik (dışa dönük) zeka olarak ikiye ayırmıştır. Bu doğrultuda içsel kişisel zeka bireyin içsel gelişimini kapsamakla birlikte, kendi duygusal dünyasına girebilmesi, duygularını fark edebilmesi, birbirinden ayırt edebilmesi ve duygularına semboolik kodlar vererek davranışlarını anlamak ve yönlendirmek için kullanmasını içermektedir. Dışa dönük kişisel zeka ise diğer insanlara yönelik olması sebebiyle sosyal bir kapsamı içermektedir. Bu nedenle de diğer insanları fark edip, onların ayırımına gidebilmeyi, onların ruh hallerini, motive eden şeyleri ve niyetlerini sezebilmeyi ve bu doğrultuda harekete geçebilmeyi kapsamaktadır. Gardner (2011: 253-257), iki zekanın karmaşık bir şekilde i içe olduğunu, böylece birinin diğeri olmadan gelişemeyeceğini ileri sürmüştür. Ancak yine de pek çok uzmanın aksine insanın sahip olduğu yeteneklerin tek bir zeka tipi ile açıklanmasının ve çeşitli ölçüm araçları ile ölçmenin mümkün olmadığını savunmuş ve çoklu zeka teorilerini ne sürmesine rağmen Gardner'ın teorisi deneysel olarak test edilemediği için işlevselleştirilememiştir (Davis, vd., 2011: 10).

İnsanın sahip olduğu yetenekleri ve zekayı açıklamaya yönelik yrtlen farklı çalışma ve ilerleme olmasına karşın pek çok psikologlar sosyal zekanın tek başına insanların yeteneklerini açıklamada yetersiz olduğunu dolayısıyla duygu temelli zeka modellerine ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmektedirler (Herold ve Peter, 2007: 108; Hoepfner ve O'Sullivan, 1968: 340; Maciel, Heckhausen ve Baltes, 1994: 80). Bu nedenle son yirmi yıldır pek çok psikolog klasik IQ kapsamını genişleterek bireyin sahip olduğu sosyal ve kişisel yetenekleri içeren duygusal zekaya odaklanmaktadır

(Goleman, 2004; Mayer ve Salovey, 1993). Duygulara yönelik modern teoriler, duyguların insanın bilişsel, fizyolojik ve sosyal işleyişinde önemli olduğu üzerinde durmaktadır (Damasio, 1998: 84). Mayer ve Salovey (1993) tarafından geliştirilen duygusal zeka kuramı, zihinsel yetenekler üretmek için duygu ve bilişin nasıl etkileşime girdiğini açıklamak için çağdaş görüşü yeni bir düzeye çıkarmıştır (Graves, 2000: 22). Bu kuram, her bir bireyin duyguları tanıma, anlamlandırma ve bu doğrultuda tepki geliştirmeleri açısından bireysel farklılıklar olduğu ile ilgili derinlemesine bilgi sağlamaktadır (Herold ve Peter, 2007: 108). Yani, her bir birey gündelik hayatında farklı durum ve olaylar karşısında çeşitli duygu durumlarını deneyimler ancak gündelik hayatta deneyimlenen bu duygular her bir birey için farklı bir anlama sahiptir ve bireyler duygu durumlarının farkındalığı ve buna yönelik tepki geliştirmek bakımından farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda 90'lı yıllarda Mayer ve Salovey (1993) tarafından ortaya atılan duygusal zeka kavramının duygular ve biliş arasındaki bağlantıyı ve duyguları işleme sürecindeki bireysel farklılıkları açıklaması açısından önemli bir gelişme olduğunu söylemek mümkündür.

Duygusal zeka kavramına yönelik deneysel çalışmalar ilk olarak Salovey ve Mayer'in (1990) uzun yıllar boyu üzerinde çalıştıkları ruh halleri, kişilik, sosyal zeka ve bilişsel süreçler gibi duygusal zekaya ilişkin kavramları birleştirmeleri sonucu ortaya çıkmıştır (Graves, 2011: 43; Mayer, Salovey ve Cruso, 2000). Sosyal zekanın bir türü olarak ele alınan duygusal zeka kavramı Mayer ve Salovey (1990) tarafından genel olarak bireyin kendisinin ve diğerlerinin hislerini gözlemleyip bu hisler arasındaki farkların tespiti ile oluşan duygusal bilginin bireyin düşünce ve eylemlerine kılavuzluk edecek şekilde kullanılma yeteneği olarak tanımlanmıştır. Daha spesifik olarak ise duygusal zeka üç yetenek üzerinden kavramsallaştırılmıştır: a) bireyin kendi duygularını ve başkalarının duygularını değerlendirebilmesi ve ifade edebilmesi, b) kendi duygularını ve başkalarının duygularını düzenleyebilmesi, c) duygularını ve ruh halini uygun yollarla göstermesi ve kullanması (Mayer, Salovey ve Caruso, 2002: 307). Mayer ve Salovey (1990: 189) bu özellikleri duygu düzenlemesi ve kontrolünü içerdiği için duygusal zeka ve duygusal yetkinlik için ön koşul olarak görmekteyler. Dolayısıyla duygusal zekanın bu üç kavramdan oluşan şemsiye bir model olduğunu söylemek mümkündür (Petrides ve Furnham, 2000: 313).

Öte yandan Mayer ve Salovey'e (1990) göre duygusal zeka sosyal zekanın bir alt türü olmakla beraber ondan daha kapsamlı ve ilgilendiği konu itibarıyla daha spesifikdir.

Daha kapsamlıdır çünkü hem özel alana ait duyguları hem de sosyal duyguları içerir; dolayısıyla doğası gereği hem kişiseldir hem de kişilerarasıdır. Daha spesifiktir çünkü her bir sosyal durumla değil de yalnızca duygusal içerikle ilgilenir (Mayer ve Salovey, 1990; Mayer ve Salovey, 1993). Bu doğrultuda sosyal zeka ile ilgili yapılan açıklamalar temel alınarak öne sürülen duygusal zeka pek çok farklı tanıma sahip olmakla birlikte genel olarak kişinin kendisinin ve diğerlerinin duygularını fark etme ve kontrol etme, bu duygular arasında tercihte bulunma ve hayatına yön verebilme becerisini kapsayan bir zeka türü olarak tanımlanmaktadır (Mayer ve Salovey, 1990, 1993; Goleman, 2004). Duygusal zeka, bireyin kendisinin ve diğer insanların duygularını tanıma ve tanımlamaya ek olarak duyguları ve onların meydana getirdiği enerjiyi günlük hayata entegre ederek durumlara ve olaylara uygun tepkiler vermesini sağlar (Yeşilyaprak, 2001: 140). Bu nedenle bireylerin değişen durum ve olaylar sonucu yüklendikleri rolleri başarı ile yerine getirme sürecinde klasik zeka (IQ) potansiyelinin yetersiz kaldığı, bunu destekleyici zekanın bireyin duygusal zekası olduğunu söylemek mümkündür (Goleman, 2004: 93; Mayer ve Salovey, 1993: 438). Başka bir deyişle, zihnin duygusal zeka olmaksızın potansiyelinin tamamını gerçekleştirmediği ifade edilebilir. Goleman (2004: 93). toplumda sosyal zekası ile öne çıkan bireylerin hem klasik zekaya hem de duygusal zekaya sahip bireyler olduğunu ileri sürerken, duygusal zekanın bu durumun oluşumunda çok daha büyük bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır ve öyle ki, Goleman'a göre duygusal zeka insanı insan yapan niteliklerin asıl taşıyıcısıdır.

Mayer ve arkadaşları (2004: 197) duygusal zekayı sosyal, partik ve kişisel zekayı içeren bir zeka sınıfı olarak görmekte ve bu nedenle 'sıcak zeka (hot intelligence)' olarak nitelendirmektedirler. Bu etiket, bahsi geçen bu zeka türlerinin birey için kişisel, duygusal öneme sahip meselelerle ilgilenen kritik bilişler üzerinde çalıştığı gerçeğini ifade etmektedir (Schneider, Mayer ve Newman, 2016: 12). Duygusal zeka kuramı, duygusal zekayı duygusal ve bilişsel sistemlerin sistematik bileşimi olarak ele almasından dolayı bugüne kadar ortaya atılmış yalnızca duygu ve bilişi konu edinmiş pek çok kuramın ötesine geçmiştir (Mayer ve Salovey, 1990: 191). Kuram, duygusal yeteneklerin de zihinsel bir yetenek olduğu yaklaşımını öne sürerek duyguların değişmesi zor olan kişilik özellikleri olarak değil, geliştirilebilir yetenekler olarak ele alınması dolayısıyla bilim dünyası için önemli bir gelişme olarak görülmektedir (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999: 268).

2.2. Duygusal Zekaya İlişkili Diğer Kavramlar

2.2.1. Duygu Kavramı

Duygu kavramı, Psikologların ve felsefecilerin anlamı üzerinde yıllardır tartıştıkları bir konu olmakla birlikte, bu kavrama dair bir tanımlama yapmak oldukça zordur. Bu nedenle literatür incelendiğinde birbirinden farklı pek çok tanımdan bahsedildiği görülmektedir. Ancak kelime anlamı olarak duygu Latice’de harekete geçme yani devinim anlamına gelmektedir (Goleman, 2004: 25). Bireyin günlük yaşantısında tecrübe ettiği duyguları ve içerisinde bulunduğu durumları tanımlayabilmesi için duyguları bilmeye ihtiyacı vardır. Bu nedenle duyguların doğası ve önemi üzerine pek çok farklı bilimsel görüş olduğunu söylemek mümkündür (Izard, 2013: 1). Örneğin, Duffy (1962) gibi bazı bilim insanları davranış bilimi açısından duygulara yönelmenin çok da gerekli olmadığını savunurken, diğerleri de duyguların insanın temel motivasyon sistemini oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Öte yandan kimileri duyguları, insanın yaşadığı problemlerin temeli, organize olmayan yıkıcı yapılar görürken, kimileri de bu görüşün tam aksine duyguları davranışları meydana getiren, sürdüren ve motive eden yapılar olarak görmektedirler (Izard, 2013: 1-4). Ancak yirminci yüzyılda duygularla ilgili meydana gelen gelişmeler sonucunda pek çok bilim insanı duyguların insanın temel motivasyon sistemini oluşturduğu üzerine yoğunlaşmışlardır (Leeper, 1948; Izard, 2013).

Bilim insanları da dahil olmak üzere bütün insanlar günlük hayatta çeşitli duyguları tecrübe etmelerine rağmen pek çok insan duyguların nasıl ortaya çıktığını ve ne işe yaradığını anlamakta ve açıklamakta zorluk yaşamaktadırlar (Damasio, 2004; Ekman, 1993; Izard, 2013). Duyguları açıklamaya yönelik ortaya atılan pek çok teori duyguların açıklanması zor olan bir fenomen olarak ileri sürmekte ve duyguların yalnızca bir bireyin hissettiği duyguyu tanımlaması, beyin veya sinir sistemi ya da belli davranış kalıpları ile açıklanamayacağını belirtmektedirler (Elster, 2004: 40; Lazarus, 1991: 4). Bu nedenle Izard’a (2013: 4) göre duygu kavramını tanımlamak için duyguların bilinçli olarak tecrübe edilmesi, duygunun ortaya çıkış sürecinde beyin ve sinir sisteminde meydana gelenler ve duyguların ifade edilmesi kavramlarının aynı anda ele alınması gerekmektedir. Benzer şekilde Crook ve Stein (1991) gibi düşünürler de duygunun tanımlanması yerine öncelikle duyguların bileşenlerinin saptanması gerektiğini ve duygunun nörobiyolojik, motor-duyusal, davranışsal-güdüsel ve bilişsel-özel bileşenleri olduğunu savunmaktadırlar (akt., Koçak, 2002: 184). Onlara

göre duyguların bileşenlerini anlamak ve açıklamak duyguları tanımlamaktan daha önemlidir (Izard, 2013: 4).

Öte yandan Lazarus'a (1991: 4-5) göre duygular fiziksel, algısal, bilişsel ve meydana gelen diğer değişimleri anlaşılabilir bir biçimde değiştiren ve dönüştüren organize yapılardır. Goleman (2004: 25) ise duyguları tanımlarken sınırlı bir tanımlamanın mümkün olmayacağını savunmakla birlikte duyguları, bir his ve bu hisse has belirli düşünceler, biyolojik, psikolojik ve fizyolojik haller ve hareket etme eğilimi olarak tanımlamıştır. Bu tanımlara ek olarak duygular içsel ve dışsal uyaranlar sonucu ortaya çıkan, hareket eğilimini, motivasyonu, davranış, his ve fizyolojik değişimleri içeren yapılar olarak tanımlanmıştır (Anderson ve Adolphs, 2014; Beck, 2015; Gendron ve Barrett, 2009; Izard, 2010; Lapate ve Shackman, in press). Bu tanımlardan hareketle duyguların bireyi harekete geçirme ve belli amaç doğrultusunda hareket etmelerini sağladığını söylemek mümkündür (Ekman, 1992: 171).

Bazı sosyobiologlar da duyguların insan ruhundaki önemini açıklarken bireyin karşı karşıya kaldığı pek çok kritik anda duyguların aklın önüne geçtiğini vurgulamışlardır. Onlara göre duygular, tehlikeli durumlarda, kayıplarda, zorlu durumlar karşısında hedefe ilerleme ya da aile kurma gibi sadece akla bırakılamayacak durumlarda bir rehber, yol göstericidir (Goleman, 2004: 20). Toobey ve Cosmides (1990: 407-408) de duyguların temel işlevinin, tehlikelerden kaçmak, olumsuzlukların üstesinden gelmek, sevmek gibi bireyin yaşadığı çevreye ve olaylara uyum sağlamasına yardımcı olmak olduğunu ileri sürmektedirler. Öte yandan Ekman (1992: 171) da benzer şekilde duyguların temel işlevinin bireyin diğer bireylerle iletişime nasıl yön vereceği ve tecrübe ettiği olaylar karşısında nasıl adımlar atacağı konusunda rehberlik etmek olduğunu ifade etmiştir. Lazarus (1991: 202) ve Oatley (1987: 212) ise insanların uyum sağlamaları gereken durumları; kazanımlar, kayıplar, hayal kırıklıkları gibi evrensel insan çıkmazları olarak örneklendirmişler ve duyguların böyle durumlarda bireyi bir öncekinden daha iyi çözüm bulma ve daha kolay adapte olma konusunda yönlendirdiğini savunmuşlardır. Ancak bununla birlikte, başkalarının yanında olmadığımız ve başkalarını hayal etmediğimiz zaman duyguların ortaya çıkabileceğini vurgulamak önemlidir. Meydana gelen doğa olayları, müzik dinlemek, sevilen bir etkinliğin yapılması gibi durumlarda da duygusal tepkiler verilebilmektedir (Ekman, 1992: 171-172). Bu nedenle duyguların doğrudan veya dolaylı olarak, sadece hayatta kalmayı değil aynı zamanda bilinçli ve düşünen varlıkların fizyolojik ve psikolojik

refahını da arttırmayı amaçlayan biyo-düzenleyici reaksiyonlar olduğunu söylemek mümkündür (Damasio, 2004: 50).

Öte yandan duygular yalnızca tehlikeli nesne ve durumlarla baş etme konusunda değil aynı zamanda birey için avantajlı olan nesne ve durumlar için de yönlendirici olmaktadır. Dolayısıyla duyguları değerli yapan şey, duyguların belirli bir durumun zihinsel etkisinin arttırılması ve gelecekteki riskleri önlemek ve fırsatlardan yararlanmak için karşılaştırılabilir durumların tahmin edilebileceği ve planlanabileceği ihtimallerini artırılmasını sağlamalarıdır (Damasio, 2004: 57). Duygular bireyin sahip olduğu yaşamsal varlığın en temel yapısı olmakla birlikte bireyin sahip olduğu organlar kadar ciddi işlevlere sahip yapılar olarak görülmektedir (Koçak, 2002: 184). Birey için duyguların, bilinçli bir şekilde duyguların hissedilmesi sonucu harekete geçmenin yanında diğer bireylerin gönderdiği duygusal sinyal ve niyetlerinin farkında olma, çevre ile ilgili bazı çıkarımlar için temel oluşturmak, sosyal ilişkileri arttırarak kişilerarası iletişimi geliştirmek gibi pek çok sosyal işlevleri de bulunmaktadır. Dolayısıyla her bir duygunun, bireyin çevresine ve yaşadıklarına karşı adaptasyonunu arttıracak farklı motivasyon kaynağı ve davranış alternatifleri sunduğunu söylemek mümkündür (Izard, 2013: 18). Bu doğrultuda, kişi belli bir hedefe yönelik olarak, duyguların motive etme gücü ile harekete geçebildiği doğrultuda kendisini iyi ve olumlu hissederken; olumsuz ve harekete geçmesini engelleyen duygular bireyde olumsuz hislere neden olmaktadır. Bu nedenle duygular da pek çok algı gibi bilişseldir (Damasio, 1998: 84).

Duygular, bireyin metabolizmasını koruma gibi temel homeostatik reaksiyonları, temel refleksleri, acı ve zevk davranışlarını, iştah açıcı tahrikler ve motivasyonları içeren biyolojik düzenleme yapısının en görünür ve karmaşık kısmıdır. Duyguları hissetmek, organizmaya, duyguya neden olan nesnenin önemi ve duygusal olarak cevap vermek için gereken düşünceler için zihinsel bir uyarı verir (Damasio, 1998: 85). Bilim insanları duyguların ve duygu durumlarının limbik halkanın altına yakın, beyin sapı üzerinde bulunan amigdala ile bağlantılı yapılar olduklarını öne sürmektedirler (Goleman, 2004: 34-35). Ancak duyguların nörobiyolojik alt yapısına ilişkin yapılan diğer çalışmalar duygu ve hislerin oluşmasında yalnızca limbik sistemden bahsedilmesinin yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Onlara göre limbik sistemlerle birlikte pre-frontal korteks, somatosensori korteks, beyin sapındaki monoamin çekirdekler ve omurilik ve beyin sapındaki diğer çekirdekler gibi yapılar

da duyguların oluşması sürecinde iş birliği içerisinde bulunmaktadırlar (Cacioppo ve Gardner, 1999: 195; Izard, 2013: 16). Son zamanlarda görüntüleme çalışmaları, somatosensori korteks, singulat korteks ve beyin sapında bulunan bazı çekirdeklerin duyguların oluşumu sırasında ortaya çıkan duyguya göre aktivasyonu arttığını ya da azaldığını ortaya koymaktadır (Izard, 2013: 16). Öte yandan tüm bu fizyolojik iş birliği ile birlikte Damasio'ya göre (2004: 57) duygular akıl yürütme sistemi duygusal sistemin bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak günümüzde duygulara yönelik yapılan araştırmaların amacı duyguları aklın yerine koymak değil, duygu ve akıl arasındaki denge ve iş birliğini açıklamaktır (Goleman, 2004: 30-31). Bu nedenle bir sonraki bölümde zeka kavramı açıklanacaktır.

2.2.2. Zeka Kavramı

Zeka pek çoğumuz için sıradan ve doğal bir kavramdır. Günlük hayatta zeka kavramının sıklıkla kullanılır. Örneğin, etrafımızdaki insanları tanıırken ya da isimlerini hatırlarken, işe giderken, yürürken, kitap okurken, yazarken, oyun oynarken, telefonda konuşurken, dizi izlerken, işe yönelik aktiviteleri yaparken. Peki beyin tüm bu işleri nasıl yapar? Filozoflar ve bilim insanları da yıllardır bu sorunun cevabına yönelik araştırmalar yapmaktadırlar. Ancak zeka kavramı herhangi iki bilim insanının aynı fikirde olmadığı, oldukça karmaşık bir kavramdır (Pfeifer ve Scheier, 2001: 6). Dolayısıyla literatür incelendiğinde duygular da olduğu gibi zekaya yönelik de birbirinden farklı pek çok tanım yapıldığı görülmektedir. Wechsler (1944: 3) tarafından zeka “Bireyin amaçları doğrultusunda davranabilme, rasyonel düşünme ve çevresi ile etkili bir biçimde baş etme kapasitesidir.” şeklinde tanımlanmıştır. Sternberg (2013: 20) zekanın; tecrübelerden öğrenme, ortamlara uyum sağlama, şekil verme ve içerisinde bulunacağı ortamları seçme yeteneği olduğunu ileri sürerken, Piaget (2005: 5-6) zekayı algı, alışkanlık ve temel sensorimotor mekanizmalardan kaynaklanan tüm yapıların ve birey ve çevre arasındaki denge olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla ona göre zeka bilişsel bir mekanizmadır.

Zeka teorileri; zekaya yönelik verileri ampirik olarak değerlendirmek, zeka neden olan çevresel ve biyolojik etmenleri irdelemek ve bireylerin eğitimine rehberlik etmek gibi farklı amaçlarla kullanılmıştır (Hunt, 2008: 514). Ancak zekayı açıklamaya yönelik en göze çarpan teoriler, zekayı bir tür ‘harita’ bağlamında kavramlandıran psikometrik teorilerdir (Sternberg, 2013: 20). Dolayısıyla modern zeka çalışmaları da bilimsel olarak zekayı inceleyen ve zekanın tüm entelektüel görevleri içine alan genel bir

yetenek ve bu yetenekleri meydana getiren bir dizi özel yetenek olduğunu ileri süren Charles Spearman'ın (1904) çalışmalarına dayanmaktadır (Batey, vd., 2009: 60; Sternberg, 2013: 20). Spearman tarafından öne sürülen genel zeka (IQ), onlarca zihinsel yetenek grubunu içeren bir şemsiye kavram olarak hizmet eder. Ancak çalışılan özel alt becerilerin çoğu sözel, mekansal ve mantıksal bilgi işlemeyle ilgilidir (Mayer ve Salovey, 1990: 268). Öte yandan Binet'e (1916'dan akt., Sternberg, 2014: 58) göre zekanın anlamak, hüküm vermek, akıl yürütmek, düşünceyi bir hedef doğrultusunda kullanmak, düşüncelere yön vermek ve kendini eleştirmek gibi altı özelliği olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte Cattell (1943: 178) zekayı tanımlarken akışkan ve kristalize zeka şeklinde iki farklı kavram kullanmıştır. Bu doğrultuda akışkan zeka yeni ve eski durum arasındaki ayrımı fark etme ve yeni durumlara kolay bir şekilde adapte olma yeteneği olarak tanımlanırken, kristalize zeka ise bireyin öğrenme hayatı boyunca sahip olduğu bilişsel yetenek ve gelişim seviyesi olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle bireyin sahip olduğu zekayı ölçmek için kullanılan test ve envanterlerin de yalnızca bilişsel becerilere yönelik ölçümler yaptığı görülmektedir (Pintner, 1926: 61). Bu doğrultuda zekaya ilişkin geliştirilen test ve kat sayı kavramı nedeniyle insanlar testler sonucu elde ettikleri IQ puanlarına göre zeki olanlar ve olmayanlar gibi sınıflandırmalara maruz kalmışlardır. Böylece bir bireyin zeki olarak tanımlanabilmesi için gereken tek ölçütün IQ olduğu ve zekanın gelişemeyeceği, insanın yalnızca doğuştan zeki olabileceği ileri sürülmüştür (Saban, 2005: 5).

Tüm bunlardan hareketle zekaya yönelik genekselleşen yaklaşımların yalnızca bilişsel yeteneklere odaklandıkları ve dolayısıyla bilişsel ve duygusal yetiler arasındaki ilişkiyi açıklamakta yetersiz kaldıklarını söylemek mümkündür (Mayer, Salovey ve Caruso, 2000: 85). Zekanın yalnızca bilişsel yetenekler ve soyut düşünme ile açıklanamayacağı, bireyin sahip olduğu zeka ve yetenekleri açıklamak için yetenek, kişilik ve ilgi alanları arasındaki etkileşimin bilinmesine ihtiyaç duyulduğu görüşü önem kazanmıştır (Hunt, 2008: 510). Bu nedenle zekayla ilgili yeni yaklaşım ve teorilerin ortaya çıkması ile bağlantılı olarak zeka testlerinin değişmesine de ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Örneğin, Wechsler (1943'ten akt. Bar-On, 2006: 13), Thorndike (1920) tarafından sosyal zekaya yönelik çalışmalar yapılmasının ardından, Thorndike (1920) gibi zekanın bilişsel olmayan yönüne dikkat çekmiş ve genel zekanın yalnızca bilişsel yeteneklerle açıklanamayacağını, zeka kavramının bireyin

sahip olduğu yetenekler toplamı olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir deyişle, bu yeni yaklaşımla bilişsel olmayan zeka faktörlerini ölçmeyen test ve envanterle bireyin sahip olduğu toplam zekanın saptanamayacağı anlayışı önem kazanmaya başlamıştır.

Toplum içerisinde insanlarla iyi ilişkiler kurmak, sanatsal yeteneklere sahip olmak, kendini tanımak ve ifade edebilmek gibi toplum tarafında henüz yeterince ödüllendirilmemiş insana dair pek çok erdem bulunmaktadır (Mayer ve Salovey, 1993: 434). Ancak bireyin sahip olduğu bu değer ve yetenekleri yalnızca zeka ya da kişilik teorileri ile açıklamak yerine bütün bu yetenek ve teorileri içerisinde alan geniş bir zeka tanımı ile açıklanması gerekmektedir (Scarr, 1989: 78). Thorndike (1920: 228-230), bir bireyin zeki olarak tanımlanabilmesi için mekanik, soyut ve sosyal zeka gibi üç farklı zeka faktörünün değerlendirilmesi ve bireyin sosyal ilişkilerinde akıllıca var olması ve sürdürebilmesi, diğer insanları anlaması gerektiğini savunmaktadır. Benzer şekilde Sternberg (2012: 21) de insan zekasını yaratıcı, analitik ve pratik zeka şeklinde üç farklı yetenektan olduğunu savunduğu Triarşik Toeri ile açıklamıştır. Bu teoriye göre insanlar sahip oldukları, kültürel bağlamları göz önüne alınarak, hayatta aradıkları şeyi elde etmelerine yardımcı olacak hedefleri formüle etme ve elde etme, güçlü yanlarını kullanma ve zayıf yönlerini telafi ederek ya da düzelterek ortamlara uyum sağlama, şekil verme ve seçme gibi temel yaşamsal becerilerin birleşimi ile zekidirler ya da değıldirler. Zekaya yönelik tüm bu yeni yaklaşımlar göz önüne alındığında klasik zekanın (IQ) bireyin yeteneklerini tam anlamıyla açıklamakta yetersiz kaldığını söylemek mümkündür.

Öte yandan, Howard Gardner'a (2011) göre insan zihni tek tip zeka ile ölçülemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ve yaşamda başarı ve doyuma ulaşabilmek için tek başına IQ'nun yeterli olmayacağını ifade etmiştir. Gardner'a (2011: 64-65) göre zeka bireyin gerçek hayatta karşılaştığı problemleri etkili bir biçimde çözebilme ve yeni ve karmaşık problemlere hazırlıklı olma ve birden fazla kültürde geçerli olan ürün ya da ürünler ortaya koyma becerisidir. Bu doğrultuda son yıllarda zekayı ve zekayı meydana getiren unsurları yeniden tanımlamak adına pek çok girişimde bulunulduğunu söylemek mümkündür. Thorndike (1920) ve Gardner (2011) gibi araştırmacılar bireyin sahip olduğu zekayı açıklamaya yönelik çalışmalarda insana dair diğer özelliklerin, duyguların ve duygusal verilerin de hesaba katmanın gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Bu doğrultuda Leeper (1948) zeka kavramını açıklarken duygulardan yararlanmış, duygusal düşüncenin zekaya ve akla dayalı düşünceye katkı

sağladığını vurgulamıştır. Goleman da (2004: 29-30) insanın duygusal ve akılcı iki zihni sahip olduğunu ve duygusal zihnin akılcı zihnin işleyişine katkı sağladığını savunmuştur. Tüm bunlarla birlikte Epstein (1999:24) duygu ve zihin arasındaki ilişkiyi açıklarken duyguların kişiyi zihinsel sisteme ulaştıran ve yaratıcı düşüncüyü destekleyen sistemler olduğunu öne sürmüştür. Bu doğrultuda bir sonraki bölümde zekaya yönelik yeni bir yaklaşım olan ve zekayı açıklarken duygusal sistemleri de hesaba katan duygusal zeka kavramına yönelik farklı modeller açıklanacaktır.

2.3. Duygusal Zeka Modelleri

Duygusal zeka kavramının literatüre kazandırılması ve zekaya yönelik yeni bir yaklaşım olarak sunulması ile beraber sosyal bilimler alanında pek çok değişkenle ilişkisi incelenmeye başlanan önemli bir konu haline gelmiştir (Karabulut, 2012: 29). Duygusal zeka sosyal zeka (Thorndike, 1920), pratik zeka (Sternberg ve Caruso, 1985; Wagner ve Sternberg, 1985), kişisel zeka (Gardner, 1983), sözel olmayan bilişsel beceriler (Buck, 1984) ve duygusal yaratıcılık (Averill ve Nunley, 1992) gibi sıcak zeka gruplarının bir üyesi olarak kabul edilmektedir. Duygusal zeka bu kavramlarla örtüşürken, insan zekasının farklı yönüne odaklanması nedeniyle klasik zekadan oldukça farklı bir kavramdır (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999: 268). Araştırmacılar tek başına IQ'nun toplam zekayı açıklamakta yetersiz olduğu ve duygusal yetilerin de işin içerisine katılması konusunda hemfikir olmalarına rağmen, duygusal zekayı irdelerken kapsamı ve duygusal zekayı meydana getiren unsurların açıklanması konusunda farklı argümanlar öne sürmektedirler (Neubauer ve Freudenthaler, 2005: 32). Dolayısıyla farklı çalışmaların yapılması ve duygusal zekaya yönelik farklı modellerin sunulması duygusal zekanın geçerli ve güvenilir bir biçimde ölçülebilmesi ihtiyacını da beraberinde getirmiştir (Karabulut, 2012: 29). Bu nedenle farklı yaklaşımları anlayabilmek için duygusal zekanın iki alternatifi karşımıza çıkmaktadır: Yetenek modeli ve karma modeller.

Öte yandan bu modelleri birbirinden ayıran farklı özellikler bulunmaktadır. Yetenek modeline göre, duygusal zeka duygu ve düşüncenin anlamlı ve uygun yollarla etkileşime girdiği bir zeka alanı olarak ifade edilmektedir (Caruso, Mayer ve Salovey, 2002: 307). Bu modele göre duygusal zeka, duygusal içerikle ilgili ve onunla birlikte çalışması dışında, sözel veya mekansal zekâya benzetilmektedir (Mayer, Salovey ve Caruso, 2000). Aynı zamanda yetenek modeli duygusal zekayı bir dizi yetenek olarak tanımlar ve mantığın duygulardan gelen bilgiyi kullanımı ve duygusal zihnin üzerinde

durur (Cobb ve Mayer, 2000: 173). Karma mdoeller ise kişiliğin çeşitli yönlerini harmanlayarak sunarlar. Kişilik özelliklerini, eğilimleri, becerileri ve yeterlilikleri kapsayan model çoğunlukla ne duygu ne de zekâ içermese de, duygusal zekaya yönelik bir model olarak ele alınır (Caruso, Mayer ve Salovey: 2002: 307). Dolayısıyla karma model duygusal zekayı, kişisel özellik, sosyal yeterlilik ve davranışların bileşimi olarak ele alır ve duygusal zekanın bireyi ulaştıracağı başarılarla odaklanır (Cobb ve Mayer, 2000: 180). Tüm bunlarla birlikte iki model birbirinden kapsam bakımından farklılık göstermenin yanında kullanılan envanterler bakımından da farklılık göstermekte ve karma modeller, duygusal zekayı ölçmek için kendini değerlendirme envanterleri kullanılırken, yetenek modeli performansa dayalı testlerle ölçülmektedir (Neubauer ve Freudenthaler, 2005: 32). Bu doğrultuda bir sonraki bölümde bahsi geçen modellerle ilgili daha detaylı bir açıklama sunulacaktır.

2.3.1. Mayer ve Salovey Yetenek Modeli

Duygu ve zeka arasındaki ilişkiye yönelik sorular ve öne sürülen fikirler hem bilimsel hem de sosyal açıdan oldukça yaygın ve tartışmalı bir şekilde devam etmektedir. Mayer ve Salovey (1990); duygular, kişilik ve aynı zamanda duygu ve zekayı birleştiren bir yapı oluşturarak psikolojik literatür için önemli bir girişimde bulundular. Onlar, bireyin yaşamsal bazı faaliyetleri yerine getirebilmesi için duygusal bilgilerin de işlenmesi gerektiğini ve bunu yapmak için bazı bireysel farklılıkların olduğunu savunmuşlardır (Graves, 2000: 46). Bu görüş yeni bir görüş olmamakla birlikte; duyguların ve bilişin, geleneksel olarak inanıldığı gibi muhalefetten ziyade işbirliği içinde çalışabileceği konusundaki çağdaş görüşünü desteklemektedir (Ekman, 1992; Leeper, 1948; Goleman, 2004). Mayer ve Salovey “Duygular, düşüncelerimizi destekleyerek bizi daha zeki yaparlar ve duygularımız sayesinde daha zekice düşünebiliriz.” fikrini destekleyen yeni bir model sundular (Graves, 2000: 46).

Mayer ve Salovey (1990: 189) duygusal zekayı, duyguları anlama, ifade etme ve düzenleme yeteneği olarak tanımlamaktadırlar. Duygusal zeka kavramı, duyguları tanıma ve ifade etme, duygularını kontrol etme, diğerlerinin duygularını anlama, empati gibi bazı nitelikleri tanımlamak için kullanılmıştır (Mayer ve Salovey, 1993: 436). Mayer ve Salovey çalışmaları sonucunda, duygusal zekanın biliş ve duygusal sistemlerin ortak ürünü olduğunu belirtmiş ve duysal sistemlerin bilişsel kapasiteyi arttırdığını savunmuşlardır (Mayer, Caruso ve Salovey: 2016: 295). Duygusal zekanın, zekaya katkı sağladığını ileri sürerek duygusal zekanın duyguları kullanarak düşünme

ve sonuç çıkarma, duyguları fark etme ve problem çözme gibi becerilere dayandığını belirtmişlerdir (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999: 267; Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 309). Dolayısıyla sundukları modelde bireyin sahip olduğu, duygusal zekaya yönelik bir dizi yetenekten bahsedilmektedir (Van Rooy, Whitman ve Viswesvaran, 2010: 45). Tüm bunlardan hareketle duygusal zekanın bir davranış paterninden daha çok bireyin sahip olduğu yetenekleri tanımladığını söylemek mümkündür (Petrides ve Furnham, 2001: 426).

Bu doğrultuda Mayer ve Salovey (1990: 91), başlangıçta duygusal zekanın üç boyuttan meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir. Bu boyutlar; duyguları algılama, değerlendirme ve ifade etme, duyguları yönetmek ve düzenlemek, duygularla düşünmek ve anlamaktır. Ancak Mayer ve Salovey (1997) duygusal zekayı yeniden kavramsallaştırdılar. Çünkü onlara göre, duygusal zeka tamamen zihinsel yetenek modeli olmakla birlikte diğer duygusal-kişilik teorilerine göre (örneğin; Eysenck Kişilik Teorisi) farklılık göstermektedir (Mayer, Caruso ve Salovey, 2016: 291). Bu nedenle yukarıda bahsi geçen üç boyuta ek olarak ‘düşünceyi kolaylaştırmak için duyguyu kullanma’ boyutunu eklediler (Mayer ve Salovey, 1999; Mayer, Caruso ve Salovey, 1999; Mayer, Caruso ve Salovey, 2002). Yetenek modeli ile ilgili yapılan bu düzenleme sonucunda, modelin zihinsel yetenekleri daha fazla kapsadığı dolayısıyla kişilik özelliğinden kolay bir şekilde ayrıldığı ifade edilmektedir (Schulze ve Roberts, 2005: 37). Öte yandan, bahsi geçen bu boyutları basit becerilerden daha karmaşık becerilere doğru sıralamak mümkündür (Mayer ve Salovey, 1993; Mayer ve Salovey, 1997). En basit beceri olarak duyguları tanıma ve ifade etme becerisi, bir sonraki beceri duyguların uygun bir biçimde kullanılması, üçüncü beceri ise duyguları anlama, akıl yürütme ve duyguları düşünceyi kolaylaştırmak için kullanma, son ve en karmaşık beceri ise duyguların yönetimi ve düzenlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen bu boyutlar şu şekilde açıklanmıştır:

a) *Duyguları algılamak, değerlendirmek ve ifade etmek:* Bu boyut birden çok yeteneği ifade etmekle birlikte, bireyin; diğer insanların ses, görüntü, ifade, davranış kullanarak ifade ettiği duyguları algılayıp, bu duygular arasında ayırma varması ve ifade etmesini kapsamaktadır (Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 307). Bununla birlikte bireyin kendi duygularının ve duygusal ihtiyaçlarının farkında olması ve bunları uygun bir biçimde ifade etmesini de içermektedir (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999: 274). Dolayısıyla bu boyutun bireyin hem kendi duygularını hem de diğerlerinin

duygularını algılamasını, değerlendirmesini ve ifade etmesini kapsadığını söylemek mümkündür (Schulze ve Roberts, 2005: 34).

b) Duygularla düşünmek ve anlamak: Karmaşık duyguları tanıma ve anlamlandırma, duygular arasındaki geçişi ve ilişkiyi fark etme ve duyguların sebeplerini yorumlayabilme yeteneğini kapsamaktadır (Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 307).

c) Duyguları düşünceyi kolaylaştırmak için kullanmak: Duyguları önemli olaylara odaklanmak ve düşünceyi kolaylaştırmak için kullanmak; ruh hali değişimlerini ve duygularını farklı problemlere yönelik çözüm ve bakış açısı olarak kullanmayı içeren bir boyuttur (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999: 269).

d) Duyguları yönetmek/düzenlemek: Bireyin olumlu ya da olumsuz tüm duygularından haberdar olma, tecrübe edilen duygular olumsuz olsa bile onları bastırmadan ya da engel olmaya çalışmadan sorun çözme yeteneğini kapsamaktadır (Mayer ve Salovey, 1999: 269). Bu boyut bireyin sahip olduğu en karmaşık yeteneği içermektedir (Mayer, Caruso ve Salovey, 2016: 293).

Bu açıklamalar doğrultusunda her bir boyutun basit bir yetenekten karmaşık bir yeteneğe giden bir süreci kapsadığını söylemek mümkündür (Mayer ve Salovey, 2016: 294). Dolayısıyla bu modele göre duygusal açıdan zeki bir birey; kendisini ve duygularını ifade etme, başkalarının duygularını tanıma ve onların duygularını uygun bir şekilde yanıt verebilme, belli bir amaç doğrultusunda duygularını düzenleyebilme, duygularını problem çözme sürecinde etkili bir biçimde kullanma gibi pek çok alanda yetenekli olmalıdır (Schulze ve Roberts, 2005: 34-35).

Öte yandan Mayer, Caruso ve Salovey (2016: 290-293) duygusal zekayı tanımlayan ve daha iyi anlaşılmasını sağlayan yedi prensipten bahsetmektedirler. Öncelikle duygusal zekanın düşünmeyi destekleyen, bilişsel süreçlerle iş birliği içerisinde olan, duyguları tanıma, ifade etme ve düzenleme gibi süreçleri kapsayan zihinsel bir yetenek olduğunu ifade etmişlerdir (Mayer ve Salovey, 1993: 433; Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 306-307). Bu nedenle de ikinci bir prensip olarak duygusal zekanın yeteneklere bakılarak ölçülebileceğini söylemişlerdir. Aynı zamanda zeka ve davranışın birbirinden farklı kavramlar olduklarını ve dolayısıyla davranışın zekayı açıklamakta yetersiz kaldığını ve yeteneklerin bu konuda daha geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiğini ileri sürmektedirler (Mayer, Caruso ve Salovey, 2016: 291). Bu nedenle de zihinsel yetenekleri ölçmeye yönelik envanterlerin problem çözme becerisine yönelik bölümler

içermesi gerektiğini savunmuşlardır. Zira problem çözme yeteneğinin bilişsel yetenekleri açıklama konusunda önemli olduğunu vurgulamışlardır (Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 308). Aynı zamanda zihinsel yetenekleri ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir testlerin zihinsel yetenekleri iyi tanımlayan içeriğe sahip olması gerektiğini savunarak beşinci prensi açıklamışlardır (Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 308; Mayer, Caruso ve Salovey, 2016: 292). Bununla birlikte zekanın oldukça geniş bir kapsama sahip olduğunu bu nedenle de insanın sahip olduğu bütün yetenekleri açıklayabilecek bir yapı ve içeriğe sahip olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Mayer, Caruso ve Salovey, 2016: 292-293). Bu doğrultuda duygusal zekanın zihinsel yetenekleri ve bireyin sahip olduğu diğer yetenekleri açıklayabilecek geniş bir kapsama sahip 'sıcak zeka (hot intelligence)' kategorisinden olduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre insanlar sıcak zekâyı, kendileri için en önemli olan sosyal kabul, kimlik tutarlılığı ve duygusal iyilik halleri gibi durumları yönetmek için kullanmaktadırlar (Mayer, Caruso ve Salovey, 2016: 292-293). Sosyal zeka, pratik zeka ve kişisel zeka sıcak zekanın parçalarıdır. Duygusal zeka da bunlarla ortak noktaları bulunan ancak farklı insan yeteneklerine odaklanan bir zihinsel yetenek olduğu için sıcak zeka kategorisinde ele alınmaktadır (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999: 268; Mayer ve ark., 2016: 197).

Bu çerçevenin temel ve en önemli varsayımlarından biri duygusal zekanın bilişsel bir yetenek olduğudur (Mayer ve Salovey, 1993; Mayer ve Salovey, 1999; Mayer, Caruso ve Salovey, 2002). Dolayısıyla duygusal zekaya ait süreçler nasıl yapılması gerektiği, nasıl yapıldığı ya da neden yapıldığı açıkça öğretilmeden ve fark edilmeden gerçekleşecektir (Zeidner, Matthews ve Roberts, 2012: 78-79). Bu nedenle duygusal zekayı saptamaya yönelik yeteneklerin, performans değerlendirme envanterleri ile daha iyi saptanacağı düşünülmektedir (Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 308). Bireyin yeteneklerini kendisi değerlendirmesi önemlidir ancak insanlar çoğu zaman gerçek yeteneklerinin aksine yetenekleri hakkındaki inançlarına göre hareket etmekte ve bireysel değerlendirme testleri birtakım davranışsal eğilimleri ve yalnızca kişinin algıladığı yeteneği ölçerken, performansa dayalı testler gerçek yetenek ölçmektedir (Petrides ve Furnham, 2001: 426). Bununla birlikte insan performansının bir alanı olarak duygusal zekanın, bireyin yeteneklerinin saptanması ile ölçülebileceği vurgulanmaktadır (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999: 268). Dolayısıyla bireyin sahip olduğu duygusal zekanın performansa dayalı bir test sonucunda ölçülmesinin daha

doğru sonuçlar vereceğini söylemek mümkündür. Mayer ve Salovey (1997'den akt., Petrides ve Furnham, 2001: 426) tarafından geliştirilen 'Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeği'nin bireysel değerlendirme testlerinden daha farklı ve doğru sonuçlar doğurduğu düşünülmektedir. Bu test bahsi geçen duygusal zekaya yönelik dört boyuttan oluşmakta ve bireyin sahip olduğu duygusal ve bilişsel yetenekleri ölçmektedir. Bu doğrultuda Mayer ve Salovey (1990) tarafından öne sürülen yetenek modelinin yalnızca hem duygusal hem de bilişsel yeteneklerle ilgilendiğini söylemek mümkündür. Bu modele göre zeka ve kişilik birbiriyle çok da bağlantılı olmayan iki kavramdır (Petrides ve Furnham, 2001: 426).

2.3.2. Karma Modeller

Yetenek modeli ve karma modeller duygusal zekanın farklı boyutlarına odaklanılmasına sebep olmuştur (Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 307). Karma modeller kişiliğin değişik yönlerini harmanlayarak birleştirmektedir (Peter, 2010: 1). Mayer ve Salovey'in yetenek modelinin aksine karma model doğrudan zeka ve duygu ile ilgili yapılar içermese de içerdiği kişilik özellikleri, eğilimler, beceriler ve yeteneklerle duygusal zeka modeli olarak adlandırılmaktadır (Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 307; Zeidner, Matthews ve Roberts, 2012: 26). Dolayısıyla bu modele göre duygusal zeka, bireyin profesyonel ve sosyal hayatta başarısını yordamaya yardımcı olan farklı kişilik özelliklerini kapsamaktadır (Bar-On, 2006; Goleman, 2004; Peter, 2010; Petrides, 2007). Öte yandan duygusal zeka; bir dizi kişisel özellik, yeterlilik ve bireyin günlük hayatta karşılaştığı problemlerin çözümünde kullandığı ve hayat başarısını açıklayan yetenekler olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu model bazı insanların diğerlerinden neden daha başarılı oldukları sorusuna cevap aramaktadır (Neubauer ve Freudenthaler, 2005: 35).

Karma modele göre duygusal zeka anlayışı, bireyin duygusal zekasını gerçek hayatta kullanmasına yardımcı olan kişilik ve motivasyon özellikleri gibi yetenekleri ve nitelikleri içerir (Zeidner, Matthews ve Roberts, 2012: 26). Bu nedenle duygusal zekaya yönelik farklı yaklaşımların olması, duygusal zekayı ölçmenin farklı yollarını ortaya çıkarmıştır (Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 307). Karma modeller; yetenek modelinde olduğu gibi yetenek testleri ile değil, öz değerlendirme ölçütleriyle ölçülen yeterliliklere, becerilere ve özelliklere odaklanmaktadır (Bar-on, 2006: 14; Neubauer ve Freudenthaler, 2005: 32; Mayer, Caruso ve Salovey, 2002: 308). Dolayısıyla, karma modellere göre duygusal zekanın işlevselleştirilmesi daha kolaydır, çünkü bu yapı

duyguların öznel doğasına uygun olan öz algı ve eğilimleri kapsamaktadır (Petrides, Pita ve Kokkinaki, 2007: 274). Tüm bunlardan hareketle ilerleyen bölümde karma model içerisinde yer alan Bar-On Modeli, Goleman Modeli, Cooper ve Sawaf Modeli incelenecektir.

2.3.2.1. Daniel Goleman Modeli

Duygusal zeka insan yeteneklerini açıklayan önemli bir kavramdır. Basit bir kavram gibi algılanmasına karşın insanın kapasitesini, yeteneklerini, eğilimlerini iş hayatı, sosyal hayat, kişilerarası ilişkiler gibi pek çok alanda açıklayan oldukça kompleks bir kavramdır (Boyatzis, Goleman ve Rhee, 2000: 1). Bu nedenle Goleman (2011a: 94), duygusal zekanın, klasik zekadan (IQ) farklı olduğunu savunmaktadır. Yaratıcılık, sabır, motivasyon ve empati gibi özelliklerin duygusal zekayı klasik zekadan ayıran özellikler olduğunu ileri sürmüştür. Mayer ve Salovey (1990) tarafından öne sürülen model temel alınarak oluşturulan bu model; bireyin hayatta başarılı olması için duygusal zekanın önemli bir faktör olduğu fikrini savunmaktadır (Easton, 2004: 20). Duygusal zeka kavramının ortaya çıkmasından önce klasik zekanın bireyin hayattaki başarısını yordadığı düşünülmekteydi. Ancak pek çok psikolog klasik zekanın bireyin hayattaki başarısının yalnızca % 20'sini açıkladığını ancak geri kalan % 80'i açıklamakta yetersiz kaldığı ileri sürülmekteydi. Bu nedenle duygusal zekanın bireyin hayattaki başarısı ile yakından ilgili olduğu ve klasik zekanın yordayamadığı yetenekleri de yordamaya yardımcı olduğu düşünülmektedir (Goleman, 2004: 71).

Goleman'a göre (2004: 91) klasik zeka (IQ) ve duygusal zeka birbirlerine karşıt kavramlar değildir ancak farklı zeka türleridir. Akıl ve duygusal keskinlik birbiri ile karıştırılan iki kavram olarak ele alınmakta ve duygusal zekası yüksek bireyler çoğu zaman toplum içerisinde yüksek IQ'lu bireyler olarak değerlendirilmektedir. IQ ve duygusal zeka arasında belli noktalarda korelasyon olsa da iki kavram büyük ölçüde birbirinden bağımsızdır. Örneğin, üniversite sınavına girip başarılı olmak ile hayatta başarılı olmak arasında önemli farklar bulunmaktadır (Tuğrul, 1999: 13). Harvard Üniversitesi'nden mezun 95 öğrenci ile yürütülen bir çalışmada; yüksek not ortalaması ile mezun olan öğrencilerin, düşük not ortalamasına sahip öğrencilere oranla iş hayatlarında verimlilik, maaş ve buldukları pozisyonlar açısından daha başarılı olmadıkları saptanmıştır (Vaillant 1977'den akt., Goleman, 2004: 73). Dolayısıyla duygusal yaşam da matematik ve okuma becerileri gibi gerekli becerilere ihtiyaç duyulan ve kendine has bir yeterlilik kümesi gerektiren bir alandır. Aynı zamanda

duygusal zeka, klasik zeka da dahil olmakla birlikte bireyin diğerk yeteneklerini ne kadar iyi kullanabileceğini belirleyen yetenekler bütünüdür (Goleman, 2011a: 94).

Duygularımız varlığımızın en temel parçalarından biri olarak ele alınmakta ve beyin yapısı itibari ile düşüncelerden ziyade duygulara öncelik vermektedir (Goleman, 1998: 21). Dolayısıyla Goleman (2004: 30), soyut alanlar dışında, duyguları düşüncelerden ayırmanın mümkün olmadığını savunmaktadır. Öyle ki, duygusal beyin ve düşünen beyin birlikte çalıştığında bireyin yeteneklerini daha etkili kullanabileceğini vurgulamaktadır (Goleman, 1998: 21). Hayatımız boyunca yaptığımız işleri kapsayan bu birlikte çalışma ilişkisi, duygusal zekanın özünü oluşturmaktadır. Bu nedenle, insan yeteneklerini açıklamak için yalnızca klasik zekaya odaklanılması bireyin yeteneklerini açıklamakta yetersiz kalmıştır (Boyatzis, Goleman ve Rhee, 2000: 345). Dolayısıyla duygulardan arındırılmış insan zekası ve buna yönelik çalışmaların oldukça kısır kaldığı ileri sürülmektedir. Tüm bunlardan hareketle düşünen ve duygusal bu iki zihnin çoğu zaman sıkı bir uyum içerisinde çalıştıklarını ve insanları yönlendirmek için rehber olduklarını söylemek mümkündür (Damasio, 2004: 57; Goleman, 2004: 30). Rasyonel zihin ve duygusal zihin arasında duygusal zihnin rasyonel zihni beslediği ve bilgiler sunduğu, rasyonel zihnin ise duygusal zihnin verilerini düzenleyen ve bazen de veto eden bir denge söz konusudur (Goleman, 2004: 30). Dolayısıyla bu iki zihni birbirinden ayrı düşünmek söz konusu değildir çünkü duygular düşünceler için , düşünceler ise duygular için gereklidir (Ekman, 1992: 173; Goleman, 2004: 30; Oatley, 1987: 211).

Öte yandan Goleman (2004: 12), duygusal zekayı; şevk, sabır ve kendini kontrol ve motive etme yeteneği olarak tanımlamıştır. Duygusal zekanın duygu, karakter ve ahlaki iç güdüler arasındaki bağlantıya dayandığını ileri sürmüştür. Bununla birlikte duygusal zekanın bireyin yeteneklerini ne kadar etkili bir biçimde kullanıldığı açıklamakta önemli olduğunu vurgulamıştır. (Boyatzis, Goleman ve Rhee, 2000: 344). Goleman'a (2004: 227) göre daha açık bir tanımla duygusal zeka, duygusal yetenekleri sayesinde kendimizi iyi hissettiğimiz ve birlikte olmaktan zevk aldığımız insanları tanımlamak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla duygusal zekası yüksek erkek ve kadınlar hem kendi karşılaştıkları duygusal zorluk ve çelişkilerle baş etme konusunda hem de ihtiyaç duyduklarında diğerk insanların karşılaştıkları duygusal zorluklar ile baş etmelerine yardımcı olmaktadır (Schulze ve Roberts, 2005: 34-35). Bu nedenle Goleman (1998: 21) duygusal zekanın hem kişisel hem de sosyal iki farklı yönünden

bahsetmektedir. Duygusal zekayı temel insan yeteneklerini içeren farklı bir boyutta ele almıştır. Bu boyutlar; öz bilinç, duygularını yönetme, kendini motive etme, empati ve ilişkileri yönetebilmedir.

a) Öz bilinç: Bireyin bir durum ya da olay karşısında duygularını tanıması ve hissettiklerinin farkında olmasıdır (Goleman, 2011b: 12). Çoğu zaman böyle durumlarda insanlar düşüncelerin içerisinde kaybolmakta ve düşüncelerini duyguları olarak ifade etmektedirler. Bu nedenle kişinin duygularını tanıması ve farkında olması duygusal zekanın özünü oluşturmaktadır (Goleman, 1998: 21-22). Öte yandan öz bilinç bireyin bir işte başarılı olup olmayacağı, kiminle evleneceği, nerede yaşayacağı gibi temel soruları karşısında etkili ve kolay bir biçimde karar vermesini sağlamakta ve karar verme süreci için öz bilinç gerekli görülmektedir (Goleman, 2011c: 102).

b) Duygularını yönetme: Bireyin duygularına ve güdülerine yönelik var olan kaynaklarını yönetebilmesi yeteneğidir (Goleman, 2011c: 102). Goleman'a (1998: 22) göre bu yetenek öncelikle öfke, kaygı ve üzüntü gibi temel duyguları yönetmek açısından oldukça önemli ve karar verme sürecini de etkileyen belirleyici bir yaşam becerisidir. Diğer bir deyişle bireyin duygularını kontrollü ve duruma uygun olarak ortaya çıkarabilmesi ve olumsuz duyguları ile etkili bir biçimde baş edebilme becerisidir (Goleman, 2011b: 12). Kişinin sosyal hayatta ve iş hayatında etkili ilişkiler kurabilmesi ve sürdürebilmesine yardımcı olan etkili bir beceridir (Goleman, 2011c: 103).

c) Kendini motive etmek: Bireyin bir amaç, istek ve hedef doğrultusunda hareket etmesi ve enerjisini bu yönde kullanması ile ilgili bir yetenektir. Bir amaç doğrultusunda hareket etmenin en önemli unsuru ise optimizmdir (Goleman, 1998: 23). Öte yandan bu boyut bir hedef doğrultusunda ilerlerken karşılaşılan engeller karşısında yılmama yeteneğini de kapsamaktadır. Duygusal zeka açısından değerlendirildiğinde ise duygusal sistemi araç olarak kullanarak bir işe başlama ve bitirme yeteneği olarak ele alınmıştır (Goleman, 2004: 89, 114).

d) Empati: Diğer insanların mimik, yüz ifadesi kullanarak ya da ses tonları ile aktardıkları duyguları ve ne hissettiklerini anlayabilme, kendini onların yerine koyabilme yeteneğidir. Kökeni öz bilinçtir (Goleman, 2004: 191-192). Öte yandan iletişimin temel unsurlarından olmakla birlikte bireyin sosyal hayatta başarılı ilişkiler kurmasını sağlayan önemli bir yetenektir (Goleman, 1998: 23; Goleman, 2011c: 104).

e) **İlişkileri Yürütebilme:** Duygusal zekanın bir diğer özelliği de sağlıklı ilişkiler kurmak ve bu ilişkileri yürütebilmektir. (Goleman, 1998: 24). Dolayısıyla bireyin ilişkiyi başlatma ve sürdürme aşamalarında duygular oldukça önemlidir. Aynı zamanda bu yeteneğin gerçekleşmesi için bireyin duygularını kontrol etme, empati yapabilme ve öz bilinç gibi yeteneklere de ihtiyacı vardır (Goleman, 2004: 429).

2.3.2.2. Reuven Bar-On Modeli

Çalışmalarına 1980 yılında başlanan Bar-On modeli duygusal zeka, bazı insanların diğer insanlara kıyasla duygusal açıdan neden daha yetenekli, sosyal ilişkilerinde ve hayatta neden daha başarılı olduklarını açıklamaya çalıştığı için karma model olarak nitelendirilmiştir (Bar-On, 2006: 14; Bar-On, 2011: 85). Diğer bir deyişle bu modelle birlikte duyguların bireyin başarısındaki rolü açıklanmaya çalışılmıştır (Çakar ve Arbak, 2004: 37). Bar-On modeli, zihinsel yeteneklerle (kişinin kendisinin farkında olması gibi), zihinsel yeteneklerden ayırt edilebilir diğer özellik ve yeteneklere (kendine saygı, bağımsızlık, sosyal sorumluluk gibi) odaklanması ile yetenek modelinden farklı değerlendirilmektedir (Caruso, Mayer ve Salovey: 2002: 307). Charles Darwin'in (1872-1965) 'hayatta kalma ve adaptasyondaki duygusal ifade' konusundaki çalışması, duygusal ifadenin önemini ve duygusal olarak ortaya çıkan sonuçları vurgulayan Bar-On duygusal zeka modelinin devam eden gelişimini etkilemiştir (Bar-On, 2006: 14; Bar-On, Handley ve Fund, 2006: 54). Öte yandan Thorndike (1920) tarafından tanımlanan ve önemi vurgulanan sosyal zeka ve Wechsler 'in (1943) bilişsel olmayan zeka faktörleri Bar-On duygusal zeka modeline yön vermiştir (Bar-On, vd., 2003: 1791). Bunlara ek olarak Sifneos (1967) tarafından tanımlanan aleksitimi, diğer bir adı ile duygusal körlük, ve Appelbaum'un (1973) kavramsallaştırdığı psikolojik duyarlılık kavramlarının da Bar-On'un sunduğu duygusal zeka modelinin gelişimine etkisi olmuştur (Bar-On, 2006: 14).

Bu modele göre, duygusal zeka, bireylerin kendilerini ne kadar etkili bir şekilde anladıklarını ve ifade ettiklerini, diğer insanlarla kurdukları ilişkileri ve günlük taleplerle, zorluklarla ve baskılarla nasıl başa çıkabildiklerini kapsayan, birbirleriyle ilişkili duygusal ve sosyal yeterlilikler ve beceriler dizisidir (Bar-On, Handley ve Fund, 2006: 57). Bar-On tarafından geliştirilen bu modelin, kapsamlı yapısı ve faktör geçerliliği ile çok çeşitli insan davranışları ile ilişkili olduğu ileri sürülmektedir (Bar-On, Handley ve Fund, 2006: 57; Bar-On, 2007: 125). Dolayısıyla duygusal-sosyal zekanın; kişisel, duygusal, sosyal ve uyum sağlayabilirlik gibi bilişsel olmayan

boyutlarına odaklanması nedeniyle kişinin gündelik hayatla başa çıkabilmesi için akademik zekadan daha etkin olduğunu söylemek mümkündür (Çakar ve Arbak, 2004: 37). Bununla birlikte duygusal zekanın akademik performansı etkileyen duyguları etkin bir şekilde yönetme ve stresle başa çıkma becerisi, olayları doğru bakış açısı ile değerlendirme yeteneği, kişisel ve kişilerarası nitelikteki sorunları çözme yeteneği, kişisel hedefleri belirleme ve gerçekleştirme çabası ve iyimserlik gibi pek çok faktörü bulunmaktadır (Bar-On, 2007: 58). Tüm bunlardan hareketle duygusal zekanın; bireyin duygusal, sosyal ve akademik açıdan başarılı olabilmesi için oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Duygusal farkındalık ve duyguların ifadesi duygusal zekanın en temel unsurlarından olmakla birlikte (Goleman, 2004; Salovey ve Mayer, 1990) bu kavramlar ve bireyin psikolojik ve duygusal uyumu pozitif psikoloji için de önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır (Bar-On, Handley ve Fund: 2006: 54). Dolayısıyla duygusal zekanın; başarılı performans, mutluluk ve refah gibi pozitif psikolojinin kilit yönlerini etkilediği ve Bar-On tarafından geliştirilen duygusal zeka modelinin pozitif psikolojinin bir parçası olduğu düşünülmektedir (Bar-On, vd., 1791). Pozitif psikoloji ve duygusal-sosyal zeka, kendine saygı ve kendini kabul, empati, diğer insanlarla ilişki kurma ve sürdürme, sosyal sorumluluk, iş birliği, duyguları kontrol etme ve düzenleme, karar verme, problem çözme, bir işe başlama ve sürdürme, iyimserlik ve kendini gerçekleştirme gibi kavramları ele almaları nedeniyle benzerlik göstermektedirler (Bar-On, Handley ve Fund, 2006: 57; Bar-On, vd., 2003: 1791).

Öte yandan, duygusal zekaya yönelik çalışmaların başlaması ile birlikte duygusal zekayı sosyal zekanın bir parçası olarak değerlendirmişlerdir (Mayer ve Salovey, 1993: 433; Mayer, Salovey ve Caruso, 2002: 307). Dolayısıyla onlara göre bu iki kavram pek çok noktada benzer özellikleri bulunan iç içe geçmiş bir kavramdı. (Bar-On, 2001: 83). Bu nedenle her iki kavram arasındaki benzerlikten dolayı, Bar-On (2001: 85) gibi bazı psikologlar aynı yapının farklı yönleriyle ilgili olabileceklerini ve aslında “duygusal ve sosyal zeka” olarak adlandırılacaklarını öne sürmüştür. Bilişsel zeka ile birlikte duygusal ve sosyal zeka genel zekanın önemli bileşenlerini oluşturmaktadır (Mayer ve Salovey, 1990: 268). Ancak bu iki zeka arasında bilişsel zekanın daha stratejik olmasına karşın duygusal ve sosyal zekanın bireyin hayatta kalma ve uyum sağlama gibi durumlarda kullanabileceği daha pratik bilgiler içermesi gibi önemli bir farklılık bulunmaktadır (Bar-On, vd., 2003: 1792). Dolayısıyla bireyin

yeni durumlara uyum sağlaması, başarılı olması ve kendisini gerçekleştirebilmesi için duygusal ve sosyal zekaya ihtiyacı vardır (Bar-On, 2001: 85). Bar-Ona göre duygusal zeka; duygusal, kişisel ve sosyal yetenekleri kapsayan ve bireyin günlük hayatında karşılaştıkları ile baş etmesini sağlayan çok farklı bir yapıdır. (Bar-On, 2001: 87). Bu doğrultuda oluşturduğu duygusal zeka modelini kişisel beceriler, kişiler arası beceriler, uyum sağlayabilirlik, stres yönetimi ve genel ruh sağlığı olarak beş farklı boyut içerdiğini ifade etmiş ve bu boyutlar ve boyutlara ait alt yetenek grupları aşağıdaki gibi açıklamıştır (Bar-On, vd., 2004: 52; Bar-On, Handley ve Fund, 2006: 6):

a) Kişisel beceriler: Bireyin kendisinin ve diğerlerinin duygularının farkına varması, duygularını ifade edebilmesini içermektedir. Duygusal benlik bilinci, kendine saygı ve kendini kabul, bağımsızlık ve kendini gerçekleştirme gibi özellikleri içermektedir (Bar-On, 2006: 14).

b) Kişiler arası beceriler: Diğer insanlarla ilişki başlatmak ve bu ilişkiyi başarılı bir biçimde sürdürme ve başkalarının duygularını anlamayı ifade etmektedir. Alt boyutları; sosyal sorumluluk, empati ve kişiler arası ilişkilerdir (Bar-On, Handley ve Fund, 2006: 57).

c) Uyum sağlayabilirlik: Yeni durum ve olaylara uyum sağlayabilme, kişisel ve kişiler arası problemleri etkili biçimde çözebilme, karar verme ve problem çözmede doğru bakış açısını kullanabilme yeteneğini kapsamaktadır. Esneklik, gerçeklik ölçüsü ve problem çözme gibi yetenekleri içermektedir (Bar-On, 2001: 87; Bar-On, 2007: 126).

d) Stres yönetimi: Bireyin stresli durumlar altında duygularını düzenlemesi ve kontrol edebilmesi yeteneğini ifade etmektedir. Alt boyutları ise dürtü kontrolü ve stres yönetimidir (Bar-On, 2007: 126).

e) Genel ruh sağlığı: kendisine ve diğer insanlara karşı olumlu ve iyimser duygu ve bakış açısına sahip olmak, hedefine ulaşmak ve kendini gerçekleştirebilmek için kendini motive etmeyi içermektedir. Mutluluk ve iyimserlik alt boyutlarını içermektedir (Bar-On, vd., 2003: 1791; Bar-On, Handley ve Fund, 2006: 59).

2.3.2.3. Cooper ve Sawaf Duygusal Zeka Modeli

Duygusal zekanın temeli olarak kabul edilen duygu kavramı ve bireylerin kendilerine ve başkalarına yönelik davranışları, günlük yaşamda ve çalışma hayatında karşılaşılan

olumlu ve olumsuz durumlarla başa çıkmanın en temel bileşeni kabul edilmektedir (Cooper ve Sawaf, 2000: 8). Duygular bireyin varlığının temeli ve yaşamının anlamıdır. Hayatımızın yanı sıra kariyerimizin gelişimi ve sona ermesi sürecinde değerler ve anlamlar için bir sistem sunmaktadır. Ancak yine de tek başına duygu ve hislere sahip olmak bireyin başarılı bir hayat sürmesi için yeterli görünmemektedir (Cooper, 1997: 31). Bu nedenle duygusal zeka, bireyin kendisinin ve başkalarının duygularını tanıma ve değerlendirmeyi, duyguları ve duyguların enerjisi ile ilgili bilgileri yaşamına ve çalışmalarına verimli bir şekilde yansıtarak tepki vermesini sağlamaktadır (Cooper, 1997: 31; Cooper ve Sawaf, 2000: 12). Cooper'a göre (1997: 31) duygusal zekayı açıklayan şey, tek başına ne IQ ne de beynin sahip olduğu güç değildir. Aksine duygusal zekayı açıklayan şey etkili karar verme, dinamik organizasyonlar, tatmin edici ve başarılı bir yaşamdır.

Öte yandan, bireyin duygusal zekayı ve duygusal zeka kapsamında ele alınan yetenekleri her yaşta öğrenebileceği savunulmaktadır (Cooper, 1997: 32; Goleman, 2004: 72). Dolayısıyla iş hayatında önemli duygusal becerilere sahip bireylerin küçük yaşlardan itibaren belirli duygusal yetkinlikleri veya becerileri (örneğin, atılganlık, hizmet yönelimi, inisiyatif) edinmeleri için gerekli çevresel deneyimlere veya öğrenme durumlarına ve uygulamalarına maruz kaldığını doğrudan söylemek mümkün değildir (Zeidner, Matthews ve Roberts, 2004: 377). Duygusal zeka kişinin işle ilgili duygusal ve sosyal becerileri öğrenme potansiyelini belirleyebilse de, duygusal yeterlilik seviyesi bireyin sahip olduğu kapasiteyi ne kadar gösterebildiği ile yakından ilgilidir (Zeidner, Matthews ve Roberts, 2004: 377). Dolayısıyla bireyin çalışma hayatında gösterdiği performans, sahip olduğu duygusal zekaya yönelik yetenekleri sergilemesine bağlıdır (Cherniss ve Goleman, 2001: 1-4). Bu genel çerçevede, mesleki ortamlarda başarı için duygusal zekaya ilişkin çok sayıda yetkinliğin kritik olduğu düşünülmektedir (Boyatzis, Goleman ve Rhee, 1999; Cooper ve Sawaf, 1997; Zeidner, Matthews ve Roberts, 2004). Bu doğrultuda Cooper'a göre (1997: 32) duygusal zekası yüksek olan kişilerin duygusal zekası düşük olan bireylere oranla daha fazla kariyer başarıları yaşadıklarını, daha güçlü kişisel ilişkiler kurduklarını, daha etkin liderlik yaptıklarını ileri sürmektedir.

Tüm bunlardan hareketle Cooper ve Sawaf (2000) tarafından sunulan duygusal zeka modeli; duygusal zekayı örgüt ortamı içerisinde değerlendirerek duygusal ve liderlik üzerinde durmaktadır (Aslan ve Özata, 2006: 199; Çakar ve Arbak, 2004: 39). Bu

doğrultuda Cooper ve Sawaf (2000: 12) duygusal zekayı “duyguların gücünü ve hızlı algılayışı, insan enerjisini, bilgisi, ilişkileri ve etkisinin bir kaynağı olarak duyumsama, anlama ve etkin bir biçimde kullanma yeteneği” olarak tanımlamışlardır. Duygusal zeka ve liderlik ilişkisini ‘dört köşe taşı’ adını verdikleri ve duyguları öğrenmek, duygusal zindelik, duygusal derinlik ve duygusal simya kavramlarını içeren modelleri açıklamışlardır (Cooper, 1997: 33).

a) Duyguları Öğrenmek: Birinci boyut olan duyguları öğrenmek, kişinin duygusal potansiyelinin farkında olması, duygularını tanıması, değerlendirmesi ve ifade edebilmesini içermektedir. Bunu yapabilmek için her birey duygusal enerjiye, duygusal geri bildirim, duygusal dürüstlüğe ve pratik sezgiye ihtiyaç duymaktadır (Cooper, 1997: 33-34).

b) Duygusal Zindelik: ikinci boyut olan duygusal zindelik bireyin oluşturduğu güven alanını, bireyin öz duygusal varlığını, esneklik ve yenilenmeyi içermektedir. Bu boyuttaki en önemli nokta hayatta karşılaşılan olumsuzluk ve hoşnutsuzlukların bireyin hayatında birer bilgi ve beceriye dönüşeceği inancına sahip olmasıdır (Cooper, 1997: 34-35). Diğer bir ifade ile bu boyut duyguların iki uçlu yapılar oldukları ve dolayısıyla duyguların birey için yapıcı sonuçlar da doğurabileceğini ifade etmektedir (Çakar ve Arbak, 2004: 39).

c) Duygusal Derinlik: Duygusal derinlik kavramı ise, kişinin kendi potansiyeli doğrultusunda kişisel amaçlarını belirlemesini ve bu amaçlar doğrultusunda hareket etmesini, aynı zamanda bu amaçları çalışma hayatındaki amaçlarla birleştirmesini ve otoriteye bağlı olmaksızın bireyin diğer insanlar üzerinde etki uyandırmasını kapsamaktadır (Cooper, 1997: 35-36).

d) Duygusal Simya: Son boyut olan duygusal simya ise bireyin fırsatları sezinlemesini, kendisi için gelecek inşa etmesini, geçmiş, gelecek ve şimdiki zamanı istemine göre zihninde canlandırmasını ve zor durumlarda sezgileri sayesinde kolay karar verebilmeyi içermektedir (Cooper, 1997: 36-37).

Duygusal zekaya yönelik bu yaklaşım, Mayer ve Salovey (1990) ve Goleman (2004) tarafından sunulan modellerle kıyaslandığında ortak noktalarının bulunduğunu söylemek mümkündür. Bahsi geçen üç yaklaşım da bireyin duygularını anlama ve anlamlandırma yeteneği üzerinde durmaktadır (Cooper, 1997; Goleman, 2004; Mayer ve Salovey, 1990). Cooper ve Sawaf (1997: 33-34) bunu duyguları öğrenmek ya da

duygusal okur-yazarlık olarak ifade ederken, Goleman (1998: 21-22). ise öz-bilinç olarak ifade etmektedir. Benzer şekilde Cooper ve Sawaf (1997: 34-35) tarafından ifade edilen duygusal zindelik kavramı ise Goleman'ın (1998: 22) duygusal zeka yaklaşımında karşımıza duyguları yönetmek ve kontrol etmek olarak, Mayer ve Salovey (1990: 91) tarafından sunulan modelde ise duyguların değerlendirilmesi ve uygun bir biçimde ifade edilmesi olarak çıkmaktadır. Üçüncü boyut olan duygusal derinlik ise Mayer ve Salovey'e (1990: 191) göre duygusal ve entelektüel gelişimi sağlamak için duyguları düşünceleri kolaylaştırmak için kullanılması anlamına gelirken, Goleman'a (2004: 89, 114) göre duyguları kendini motive etme, hedef belirleme ve hedefe ulaşmak için rehber olarak kullanılmasını ifade etmektedir. Dördüncü boyutu oluşturan duygusal simya kavramı ise, Goleman'ın (1998: 23) oluşturduğu yaklaşıma göre diğerlerinin duygularını ve duygusal gereksinimlerini fark etmeyi ifade ederken, Mayer ve Salovey'e (1999: 269) göre duyguları oluşturmak, duygularla düşünmek ve anlamayı ifade etmektedir. Öte yandan Cooper ve Sawaf (2000) tarafından sunulan bu model Bar-On (1997) modelinde olduğu gibi duygusal dürüstlük gibi zihinsel yeteneklere odaklanmasının yanı sıra kendisi için gelecek inşa etmek, fırsatları yakalamak gibi bilişsel olmayan yetenekleri de içermesi sebebiyle karma model olarak ele alınmıştır (Arbak ve Çakar, 2004: 40).

2.4. Duygusal Zekaya İlişkin Araştırmalar

Duygusal zeka kavramının ortaya çıkması ve duygusal zekaya yönelik yaklaşımların artması duygusal zekaya olan ilginin artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla pek çok araştırmacı tarafından sunulan farklı yaklaşımlarla birlikte duygusal zekanın diğer değişkenlerle ilişkisi de merak edilmiş ve bu merak araştırmacıları duygusal zekayı daha kapsamlı açıklamaya ve duygusal zekaya yönelik araştırmalar yapmaya itmiştir (Fernández-González, 2018; Goleman, 1996; Mayer ve Salovey, 1989; Mayer, Salovey ve Caruso, 1999; Miaoa, Humphreyb ve Qianc, 2018; Palmer, 2001). Bu doğrultuda hem yerli hem de yabancı literatür incelendiğinde duygusal zekaya ilişkin pek çok ve farklı konuları içeren araştırmalar olduğu görülmektedir. Duygusal zekayı açıklamaya yönelik araştırmaların, duygusal zeka kavramını ilk kez ortaya atan Mayer ve Salovey'e (1990) dayandığını söylemek mümkündür. Mayer, Salovey ve Caruso (2002) tarafından 183 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada 'çok faktörlü duygusal zeka ölçeğinin (MEIS)' güvenilirliğini, yaygın olarak ölçülen kişilik özellikleriyle ilişkisini (ayırt edici geçerliliği) ve belirli davranışlarla ilişkisinin incelenmesi

amaçlanmıştır. Kişilik özellikleri ile duygusal zeka arasındaki ilişkiyi saptamak adına katılımcılardan Cattell tarafından geliştirilen '16PF kişilik testi' ve 'Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeği'ni tamamlamaları istenmiştir. Bu çalışma ile birlikte, duygusal zeka birkaç standart kişilik özelliğinden ayrıştırılmıştır. Korelasyon ve faktör analizi verileri, çok faktörlü duygusal zeka ölçeğinin (MEIS) 16PF gibi standart kişilik testleri ile ölçülen yapıları ölçmediğini kuvvetle göstermektedir. Dolayısıyla bulgular diğer duygusal zeka modellerinin genel bir kişilik yaklaşımına dayanıyor gibi görünmelerine karşın, yetenek yaklaşımı duygusal zekayı bir yetenek veya zeka çerçevesine yerleştirdiğini ortaya koymaktadır (Mayer, Salovey ve Caruso, 2016: 291).

Benzer şekilde Brackett, Mayer ve Warner (2004) tarafından 330 üniversitesi öğrencisi ile yürütülen bu çalışmada ise duygusal zekanın yetenek ölçüsünün ayırt edici geçerliliğini değerlendirmiş ve bu bağlamda kişilik özellikleri ile ilişkisi ele alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcılardan 'Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeğini', 'Beş Faktör Kişilik Ölçeğini' ve bir dizi öz bakım davranışını, eğlence arayışlarını, akademik etkinlikleri ve kişilerarası ilişkileri değerlendiren 'Yaşam Alanı Ölçeği'ni tamamlamaları istenmiştir. Araştırma bulguları doğrultusunda kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha yüksek duygusal zekaya sahip oldukları, diğer katılımcılara kıyasla düşük seviyede duygusal zekaya sahip, özellikle duyguları algılama ve düşünceyi kolaylaştırmak için duyguları kullanmada güçlük yaşayan erkek katılımcıların uyuşturucu ve alkol kullanımı, sapkın davranış ve arkadaşlarla kötü ilişkiler gibi olumsuz sonuçlara daha çok maruz kaldıklarını ve düşük duygusal zeka düzeyinin bireyin uyumsuz ve olumsuz davranışları ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Bu çalışmaya ek olarak, Esturgo-Deu ve Sala-Roca tarafından 2010 yılında 1421 ilkokul öğrencisi ile yürütülen, çalışma da yaş grubu farklı olsa da, Brackett, Mayer ve Warner (2004) tarafından yürütülen çalışma ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmada ilkokul öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile uygun olmayan durum ve zamanlarla yüksek sesle konuşma, konuşma sırasını beklemede zorluk, dersin akışına sık sık engel olma ve izinsiz ayakta dolaşma gibi yıkıcı davranışlarla ilişkisi incelenmiştir. Bulgular doğrultusunda duygusal zeka düzeyi düşük öğrencilerin daha fazla yıkıcı davranış sergiledikleri, kız öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu, dolayısıyla erkek öğrencilerin daha fazla yıkıcı davranış sergilediği saptanmıştır.

Bu çalışmalarla benzer sonuçlar doğuran bir diğer çalışma ise, cinayet, hırsızlık ya da cinsel saldırı gibi suçlar nedeniyle hüküm giymiş 101 katılımcı ve 101 katılımcıdan oluşan kontrol grubu ile yapılmış olup, çalışmada katılımcıların duygusal zeka düzeyleri ile suç davranışına eğilimleri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir (Sharma, vd., 2015). Hüküm giymiş katılımcıların ‘Duygusal Zeka Ölçeği’nin kişisel farkındalık (kendi duyguları), kişilerarası farkındalık (başkalarının duyguları), kişisel yönetim (kendi duyguları) ve kişilerarası yönetim (başkalarının duyguları) boyutlarından aldıkları puanları ve toplam puanları ile kontrol grubunun duygusal zeka ölçeğinden aldıkları puanlar kıyaslandığında hüküm giymiş katılımcıların oldukça düşük puanlara sahip oldukları görülmüştür. Diğer bir deyişle bu çalışma kontrol grubunun ‘Duygusal Zeka Ölçeği’nin tüm boyutlarından aldıkları puanların diğer gruba kıyasla oldukça yüksek olduğu duygusal farkındalık, uyum ve duyguları başkalarıyla paylaşma yeteneklerini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda, düşük duygusal zekanın kısmen de olsa suç davranışına yönelimi açıkladığı düşünülmektedir.

Öte yandan yurt içinde yürütülen çalışmalara bakıldığında ise duygusal zeka ile pek çok değişken arasındaki ilişkinin araştırıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda Köksal ve Gazioğlu (2007) tarafından 384 katılımcı ile yapılan çalışmada ergenlerin duygusal zekaları ile karar verme stratejileri arasında ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre, duygusal zeka toplam puanı ve kendi duygularını ve karşısındakinin duygularını anlama, duyguları düzenleme ve kontrol etme alt boyutlarında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır. Duygusal zekaya yönelik yürütülen çalışmalar genel anlamda incelendiğinde, çalışmalarda farklı ölçekler kullanılsa bile, kadın katılımcıların genel duygusal zeka puanları ya da duygusal zekaya ilişkin farklı alt boyutlardan aldıkları puanların erkek katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Agarwal ve Satsangi, 2018; Brackett, Mayer ve Warner, 2004; Canbolat, 2017; Ciarrochi, Chan ve Bajgar, 2001; Day ve Carroll, 2004; Palmer vd., 2001). Öte yandan yine aynı çalışmada, kız öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olmasının araştırmanın bir diğer değişkeni olan karar verme stratejilerinin de cinsiyet açısından farklılaşacağı beklentisini ortaya çıkarmış ve bununla paralel olarak kız öğrencilerin karar verme düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek

olduğu saptanmıştır. Tüm bunlardan hareketle yüksek duygusal zekanın mantıklı karar vermeyi arttırdığını söylemek mümkündür.

Duygusal zeka ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlayan bir diğer çalışma ise Zaroğlu (2016) tarafından üstün yetenekli öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu 9, 10, 11.sınıfa devam eden 141 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, üstün yetenekli öğrencilerin ‘Duygusal Zeka Ölçeği’nin ‘Kişilerarası İlişkiler’, ‘Kişisel Farkındalık’ ve ‘Genel Ruh Sağlığı’ alt boyutlarından aldıkları puanlar ile ‘Karar Verme Ölçeği’nin ‘Karar Vermede Özsaygı’ alt boyutundan aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin kişisel farkındalıkları, diğer insanlarla ilişkileri ve yeni durumlara adaptasyonları arttıkça karar vermede öz saygı düzeyleri artmaktadır. Öte yandan üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri arttıkça dikkatli karar verme düzeylerinin de artmakta olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda araştırmada saptanan bulguların Köksal ve Gazioğlu (2007) tarafından yürütülen çalışmanın bulgularını desteklediği ve duygusal zekanın karar verme süreçleri ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Ergenlerle yürütülen bir diğer çalışma ise Yıldırım (2015) tarafından lise öğrencileri ile gerçekleştirilen ve öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları ve duygusal zeka düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisi incelenen çalışmadır. Araştırma sonucuna göre, öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları kabul, psikolojik özerklik, kontrol ile duygusal zeka toplam puanı ve genel yaşam doyumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu elde edilmiştir. Öte yandan, ergenlerin algıladıkları kabul ile duygusal zekanın kişilerarası beceriler, uyum, stres yönetimi, genel ruh hali boyutlarını ve yaşam doyumlarını açıklamada anlamlı katkılar yaptığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda ergenlerin aile doyumununun algıladıkları ebeveyn kabulü, duygusal zekanın stres yönetimi, genel ruh hali ve olumlu etki boyutları tarafından, okul doyumlarının anne-babadan algıladıkları kabul, duygusal zekanın kişilerarası beceriler boyutunun, arkadaş doyumlarını ise yine ebeveyn kabulü, duygusal zekanın kişilerarası beceriler, uyum ve genel ruh hali boyutları tarafından son olarak benlik doyumlarının ise yalnızca duygusal zekanın genel ruh hali boyutu tarafından yordandığı tespit edilmiştir.

Duygusal zeka ile ilgili yapılan araştırmalardan bir diğeri ise DeBusk ve Austin (2011) tarafından yapılmış olup, 41 Kafkasyalı, 46 Uzak Doğulu katılımcı ile yürütölen bu araştırmada katılımcıların duygusal zeka düzeyleri ile sosyal algı düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Duygusal zekanın duyguları algılama ve tanıma yönü göz önünde bulunduğunda duygusal zekanın sosyal hayatta diğer insanların duygularını da tanımlama ile ilgisi olduğu düşünölmektedir (Caruso, Mayer ve Salovey, 2002; Mayer, Caruso ve Salovey, 1999; Mayer, Caruso ve Salovey, 2016). Bu nedenle çalışmada, her bir katılımcıya kendi költürüne ait mutlu, üzgün ve kızgın yüz ifadeleri gösterilmiş ve ardından katılımcıların duygusal zeka düzeylerini saptamaya yönelik duygusal zeka ölçeği uygulanmıştır. Ancak duyguları tanıma boyutunun duygusal zekanın önemli bir bileşeni olduğu düşünölmesine rağmen; bu çalışmanın sonuçları, duygusal zekanın yüz ifadelerinin doğru tanımlanmasıyla ilişkili olmadığını göstermektedir. Sonuçlar, katılımcıların kendi etnik kökenlerine sahip insanların yüz ifadelerini daha iyi tanımlayabildiklerini, ancak bu durumun yalnızca olumsuz duygular için geçerli olduğunu doğrulamaktadır.

Schneider, Lyons ve Khazon (2013) tarafından yürütölen diğer bir çalışma da ise 126 lisans öğrencisi ile yürütölmüş olup, duygusal zeka ile stres süreçleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Katılımcılar yetenek temelli duygusal zeka ölçeğini tamamlamışlar ve daha sonra iki stres etkeni ile meşgul olmuşlardır. Çalışmanın bulguları doğrultusunda stresli durumların bireylerde meydana getirdiği olumsuz etkilerin duygusal zekası yüksek bireylerde daha düşük olduğu saptanmıştır. Duygusal zekanın duyguları tanıma ve tanımlama boyutunun stresli durumlara uyum sağlama konusunda kolaylık sağladığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda yüksek duygusal zekaya sahip erkek katılımcıların stresli durumlarla daha etkili baş edebildikleri, ancak kadın katılımcıların duygusal zeka puanlarının erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek olmasına rağmen stresli durumlarla baş etme konusunda erkek katılımcılar kadar başarılı olmadıkları saptanmıştır. Araştırmacılar bu duruma neden olan şeyin, çalışmada stresli durumlarla baş etme yeteneğini saptamak adına uygulanan görevlerin mental aritmetik gibi daha soyut görevler olması ile ilgili olduğunu, dolayısıyla daha sosyal yönelimli görevlerin kadın katılımcıların duygusal zeka yeteneklerini uygulamalarını kolaylaştıracadığını savunmaktadırlar (Schneider, Lyons ve Khazon, 2013: 913).

Duygusal zekaya ilişkin çalışmalar incelendiğinde çalışmaların bir kısmının ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin çocuklarına etkileri ve çocuklarının bazı yetenekleri arasındaki ilişkilere odaklanıldığı görülmektedir (Aslanidou, Petrides ve Stogiannidou, 2018; Batool ve Bond, 2015; Bazarbashi, 2014; Büyükbayrak, 2019; Canbolat, 2017; Dabke, 2014; Kalyoncu, 2018; Koşe Demiray, 2018; Premanand, Kumari ve Mathew, 2014; Sanchez-Nunez, Fernandez-Berrocal ve Latorre, 2013; Teques, vd., 2018; Turculet ve Tulbure, 2014; Zysberg, Lang ve Zisberg, 2013). Bu doğrultuda Bazarbashi (2014) tarafından 2-6 yaşları arasında çocuğa sahip 402 anne ile yürütülen çalışmada annelerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, annelerin duygusal zeka ölçeğinin duyguların ifadesi alt boyutundan aldıkları puanlar ile demokratik ebeveyn tutumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu, dolayısıyla duygularını ifade eden annelerin çocuk yetiştirmede daha demokratik tutuma sahip oldukları saptanmıştır. Öte yandan Canbolat (2017) tarafından yapılan çalışmada ise okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal beceri düzeyleri ve problem davranışları ile ebeveynlerinin duygusal zeka düzeyleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiş olup, ebeveynlerin ‘Duygusal Zeka Ölçeği’nden aldıkları puanlar ile çocukların ‘Sosyal Beceri Ölçeği’nden aldıkları toplam puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Buna ek olarak çocukların ‘Sosyal Beceri Ölçeği’nden aldıkları toplam puanlar ve annelerin ‘Duygusal Zeka Ölçeği’nin duyguların kullanımı alt boyutundan aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Babaların ‘Duygusal Zeka Ölçeği’nden aldıkları toplam puanlar ile çocukların ‘Sosyal Beceri Ölçeği’nden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir.

Benzer şekilde yürütülen bir diğer çalışmada ise ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuklarının sosyal beceri yetenekleri arasında ilişkinin incelenmesi ve ortak ebeveynliğin bu ilişkideki rolünün değerlendirilmesi amaçlanmıştır (Büyükbayrak, 2019). Sonuçlar analiz edildiğinde, anne ve babaların duygusal zeka düzeyleri ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Aynı zamanda sonuçlar, annelerin duygusal zeka düzeyleri ve ortak ebeveynlik düzeyleri çocukların sosyal beceri düzeylerini yordadığını göstermektedir. Tüm bahsi geçen çalışmalardan hareketle, ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin çocuklarının

sosyal ve duygusal gelişimleri, ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumları ve ebeveyn çocuk ilişkisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan, Alegre (2012) tarafından yine ebeveynler ve çocukları ile çalışma yürütülmüş olup bahsi geçen diğer iki çalışmadan farklı olarak bu çalışmada, anne ve çocukların birlikte geçirdikleri zamanları, birlikteyken yaptıkları etkinlik türleri ile çocukların duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, anne ve çocukların ortak katıldıkları bir oyun ya da gerçekleştirdikleri ortak bir eğitim faaliyetinin çocuğun duygusal zekanın gelişimine katkı sağladığı görülürken, anne ve çocukların birlikte televizyon izleme etkinliğinde bulunmasının çocukların duygusal zeka gelişimine olumlu katkı sağlamadığı görülmüştür. Annelerin çocukları ile etkileşim içerisinde bulunarak geçirdikleri zaman ile çocukların duygusal zeka düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda bu durumun çocukların duygularını düzenleme ve kontrol etme konusunda da pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bunlara ek olarak çalışmada anne ile çocuğun, çocuk yatağa giderken, yemek yerken, ödev yaparken ya da ev işlerini yaparken birlikte olmalarının çocuğun duygusal zeka düzeyi ile ilişkili olmadığı saptanmıştır. Dolayısıyla bu bulgulardan hareketle, anne ile çocuk arasında geçen etkileşimli zamanın çocuğun gelişimi açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Duygusal zekanın bireyin başarısını tespit etmesi ve başarıya katkı sağladığına dair yaklaşımlar ve bulgular elde edildikçe özellikle okul çağındaki çocukların duygusal zeka düzeylerinin tespit edilmesi ve duygusal zekalarını arttırmaya yönelik çalışmalar artış göstermiştir (Altunbaş, 2018; Emma, vd., 2019; Hansenne ve Legrand, 2012; Ruiz-Aranda, vd., 2010; Saltalı, 2010; Yurdakavuştu, 2012; Zaroğlu, 2016). Buna yönelik Altunbaş (2018) tarafından yürütülen çalışmada 4.sınıfa devam eden öğrenciler için hazırlanan duygusal zeka programının öğrencilerin duygusal zeka, atılganlık ve çekingenlik davranışları üzerindeki etkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, deney grubuna uygulanan duygusal zeka programının öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri ve saldırganlık düzeyleri üzerinde etkili olduğu ancak çekingenlik düzeyleri üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı saptanmıştır. Dolayısıyla duygusal zekaya ilişkin hazırlanan programın öğrencilerin duygusal zeka düzeylerini arttırdığı, saldırgan davranışları ise azalttığını söylemek mümkündür. Öte yandan öğrencilerin kendi duygularını ve diğer insanların duygularını anlayıp yönetebilen, sahip olduğu kapasitesini kullanabilen, çevresine

karşı duygusal açıdan duyarlı ve karşılaştığı güçlüklerle etkili bir biçimde baş edebilen bireyler olmalarını destekleyen öğrenme ortamlarının sağlanması gerekmektedir (Zeidner, Roberts ve Matthews, 2002: 221-222). Bu nedenle öncelikle duygusal farkındalığı ve duygusal zekası yüksek öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Sarısoy ve Erişen (2018) tarafından bu görüşleri destekleyen bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada; öğretmenlere yönelik duygusal zeka geliştirme programı hazırlanmış ve bu programın öğretmenlerin duygusal farkındalık düzeyleri ve duygusal zeka özelliklerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Programın başlangıcında ve sonunda uygulanan ön-test ve son-testler sonucunda uygulanan programın öğretmenlerin duygusal farkındalık ve duygusal zeka özellikleri üzerinde olumlu etki meydana getirdiği görülmüştür. Öğretmenlerin özellikle öz-farkındalık düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla elde edilen bulgular bireyin kendi duygularının farkında olması duygusal zekanın ön koşulu görülmekte ve öz farkındalığın başkalarının duygularını anlama ve tanıma konusunda da farkındalık sağladığı düşünülmektedir.

Goleman (1998: 20-21), Cooper ve Sawaf (2010: 12) gibi araştırmacılar tarafından duygusal zekanın bireylerin liderlik özellikleri ile ilişkisine odaklanılmış ve duygusal zekanın bireyin iş hayatındaki performansını açıklamada önemli bir değişken olduğu ileri sürülmüştür. Dolayısıyla duygusal zeka ile liderlik arasındaki ilişki de araştırma konusu haline gelmiştir. Bu doğrultuda, Agarwal ve Satsangi'nin (2018) yürüttükleri çalışmada katılımcıların duygusal zeka düzeyleri ile girişimci öz-yeterlilik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Girişimci öz yeterlilik araştırmacılar tarafından, bireyin yeteneklerinin farkında olması ve bir işi başarmaya olan inancı tanımlanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde ise katılımcıların duygusal zeka düzeyleri ile girişimci öz-yeterlilik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, duygusal zekası yüksek bireylerin girişimci öz yeterlilik becerileri de yüksektir. Ancak bu çalışmada diğer çalışmadan farklı olarak erkek katılımcıların duygusal zeka puanlarının kadın katılımcılara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Öte yandan benzer bir çalışma ise Nanda ve Randhawa (2019) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada duygusal zeka ile çalışan davranışları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Çalışan davranışları; iş performansı, örgütsel davranış ve üretken çalışma davranışı olarak ele alınmıştır. Sonuçlar analiz edildiğinde ise duygusal zekanın çalışanların refah seviyesi, iş performansı, örgütsel davranışı ve

üretken olma davranışı ile pozitif yönde anlamlı bir biçimde ilişkili olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda bireyin yüksek duygusal zekaya sahip olmasının çalışma ve çalışan davranışını etkilediğini söylemek mümkündür.

Öte yandan duygusal zeka becerileri ile iş yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka araştırma ise Mustafayeva ve Üstün (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde görev yapmakta olan 231 akademik personel oluşturmaktadır. Çalışmada iki ülkedeki çalışanların duygusal zeka düzeyleri ile iş yaşam kalitesine ilişkin bulguları da karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde ise Türkiye ve Azerbaycan'da çalışan katılımcıların iş yaşam kalitesine ilişkin algılarının ülke açısından farklılık gösterdiği, bu doğrultuda Türkiye'de çalışan katılımcıların iş yaşam kalitesine ilişkin algılarının Azeri katılımcılardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Elde edilen diğer bulgulara göre ise duygusal zeka ve duygusal zekaya ait alt boyutlar olan sosyallik, öz denetim, iyi oluş ve duygusallık ile iş yaşam kalitesi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bireyin duygusal zekası arttıkça iş yaşam kalitesinin de artacağını söylemek mümkündür. Özellikle duygusal zekanın sosyallik alt boyutunun her iki ülkeden katılımcıların iş yaşam kalitesine yönelik algılarına pozitif etkisi olduğu saptanmıştır.

2.5. Duygusal Erişilebilirlik Kavramı

Ebeveyn davranışı ile çocuğun duygusal-davranışsal işleyişi arasındaki ilişki uzun yıllardır çalışma konusu olmuştur. Ancak yine de ebeveyn çocuk ilişkisinde hesaba katılmayan pek çok değişken de bulunmaktadır (Lee ve Gotlib, 1989: 78). Çocukların duygusal-davranışsal işleyişindeki tüm etkileyici faktörlerin bilinen değişkenler tarafından açıklanabileceğini varsaymanın gerçekçi olmadığı ve ebeveynlerin çocuklarıyla olan duygusal bağlarının keşfedilmeye değer olduğu vurgulanmaktadır (Goleman, 1996; Lum ve Phares 2005; Mahler, 2018; Pine, 2004). Dolayısıyla duygusal erişilebilirlik kavramı da ebeveyn çocuk ilişkisine yönelik yeni bakış açısı sunan kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Biringen ve Robinson, 1991: 258).

Bağlanma Kuramı temelinde oluşturulan duygusal erişilebilirlik kavramı ilk olarak Mahler, Pine ve Bergman (1975'ten akt., Biringen, 2000: 104; Biringen ve Easterbrooks, 2012: 1) tarafından ebeveynlerin çocuklarının keşfetme ve özerklik deneyimlerinde destekleyici ebeveyn varlığını tanımlamak için bir metafor olarak kullanılmıştır. Onların bakış açısına göre; ebeveyn çocuğun keşif sürecini kolaylaştırır ve annenin duygusal erişilebilirliği çocuk için bir güvenlik temeli (security base) sağlamaktadır (Mahler, 2018: 4). Öte yandan, yıllarca evvel, Emde ve Easterbrooks (1985: 80) duyguların ebeveyn ve çocuk ilişkisinde hassas bir barometre görevi gördüğünü vurgulamışlar ve duygusal erişilebilirliğini kavramsallaştırmışlardır. Bu doğrultuda duygusal erişilebilirlik kavramını “ her bir partnerin duygularını ifade etme ve diğer partnerin duygularına yanıt verme derecesi” olarak tanımlamışlardır.

Öte yandan anne-çocuk ilişkisinde duygusal erişilebilirlik kavramını açıklamaya yönelik yürütülen ilk çalışmalarda çocuğun annesinden ya da bakımını üstlenen kişi ve kişilerden ayrılma ve uyumlu bir adaptasyon geçirme sürecinde ebeveyn ve çocuğun duygusal iletişimine önem verilmiştir (Biringen, 2000: 104; Biringen ve Easterbrooks, 2012: 1; Lum ve Phares 2005: 212). Bu doğrultuda Ainsworth ve arkadaşları (2015: 19) farklı bir bakış açısıyla, güvenli bir bağlanma ilişkisinin geliştirilmesi ve sürdürülmesi için ebeveyn duyarlılığının önemini vurgulamışlardır. Dolayısıyla ebeveyn ve çocuk ilişkisini açıklamaya yönelik sunulan bu duygusal erişilebilirlik kavramının, bağlanma ve ebeveyn çocuk ilişkisini açıklamaya yönelik farklı bakış açılarının birleşiminden meydana geldiğini söylemek mümkündür (Biringen, 2000: 105-107). Bowlby (2012: 8) ve Ainsworth ve arkadaşları (2015: 19), annenin çocuğun sinyallerini ve iletişimini algılamadaki netliği ve çocuğa nasıl tepki gösterdiğini açıklamak için ‘duyarlılık’ kavramını kullanmışlar ve kavram olarak duyarlılık, bağlanma araştırmalarının merkezinde olmuştur. Dolayısıyla duygusal erişilebilirlik yapısı Bağlanma Kuramı ile ortak bir yere sahiptir (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 1).

Bu doğrultuda ilerleyen bölümde ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramı ile ilgili detaylı bir açıklama yapılmadan önce bağlanma kuramı açıklanacaktır.

2.5.1. Bağlanma Kuramı

Bebeklik dönemi olarak da isimlendirilen 0-2 yaş dönemi, bebeklerin fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinin oldukça hızlı olduğu bir dönemdir (Marrone, 2014: 115).

Henüz pek çok becerisi yeterli düzeyde gelişmemiş olan bebeğin, bakımı üstlenen kişiye bağımlı olduğu ve bakımını üstlenen kişinin bebeğin gelişiminde önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006: 24). Dolayısıyla bebeğin biyolojik açıdan yetersiz ve bakım verene bağımlı olması göz önüne alındığında, bakım veren ile bir bağ kurması ve ona bağlanması kaçınılmaz görünmektedir (Karen, 1994: 1). Bağlanma kavramı ise ebeveyn ve çocuk arasında, olumlu, destekleyen ve yardım edici bir ilişkiyi tanımlamaktadır (Bolwby, 2012: 13). Kuramın temel noktası, anne ya da bakım verenin bebeğe dış dünyayı keşfedebileceği ve ihtiyaç duyduğunda geri dönebileceği güvenilir bir ortam sunmasıdır (Tüzün ve Sayar, 2006: 25). Dolayısıyla anne duyarlılığı ve güvenlik temeli kavramlarının bağlanma kuramının ayrılmaz parçası olduğunu söylemek mümkündür (Ainsworth, vd., 2015: 12).

John Bolwby (1958), bağlanma kuramına yeni bir paradigma ve anne-çocuk ilişkisinde meydana gelen bağı anlamak için yeni bir bakış açısı olarak ele almıştır. Bu doğrultuda bağlanma ile ilgili, bakım veren ile yakınlığı devam ettirmeyi ve bakım verenin erişilebilir olduğunu göstermeyi sağlayan beş farklı kavram tanımlamıştır (Holmes, 2015: 38). Bunlar arasında gülümsemek, ağlamak, sarılmak, takip etmek ve emmek bulunmakta ve zaman içerisinde bu davranışların içsel ve çevresel bağlama uygun bir biçimde bağlamaya entegre olduğu ileri sürülmektedir (Ainsworth, vd., 2015: 16). Dolayısıyla anne ve çocuk arasında oluşan bağı kuşaktan kuşağa aktarılmadığını, genetik bir miras olmadığını söylemek mümkündür. Bağlanma, bir ya da birkaç figürü güvenli bir üs olarak kullanma ve iletişim kurma kapasitesidir (Bowlby, 2012: 12). Bağlanma teorisi, bireylerin ihtiyaç duydukları zamanda başkalarına yakınlık arama eğiliminde olduklarını ve bağlanmanın, bağlanma örüntülerinin ya da destekleyici diğerlerinin (özellikle ebeveynler veya bakıcılar) duygusal olarak erişilebilir ve duyarlı olmaları da dahil olmak üzere erken deneyimlerden kaynaklandığını ifade etmektedir (Richards ve Hackett, 2012: 687).

Bağlanma Kuramı özünde mekânsal bir teoridir: “Sevdiğim şeye yakın olduğumda iyi hissediyorum, uzaktayken endişeli, üzgün ya da yalnızım.” gibi ifadeleri barındırmaktadır (Holmes, 2014: 67). Örneğin, gece evden uzak olan bir çocuk kendini incitene kadar ya da yatma vakti gelene kadar mutlu bir şekilde ev dışında bulunabilir ancak daha evden uzakta olmaya dair üzüntü duymaya başlar (Bolwby, 2012: 30). Öte yandan çocuğunu bakıcıya bırakmak zorunda kalan bir anne de tüm gün bebeğinden ayrı olmanın üzüntü ve endişesini duyabilir (Marrone, 2014: 34). Dolayısıyla bu

örneklerden hareketle, bağlanmanın bakmaya, duymaya ve dokunmaya aracılık ettiğini söylemek mümkündür (Bolwby, 2012: 32; Holmes, 2014: 67; Marrone, 2014: 33). Fakat bağlanma öncelikle orgazmik değildir - daha ziyade, yakınlığın kazanılmasıyla, kişinin bir şeylerle başa çıkmaya ve keşfetmeye başlayabileceği rahat bir durumu kapsamaktadır (Holmes, 2014: 67).

Tüm bunların aksine, her ne kadar anne-çocuk arasındaki bağ, annenin bebeği beslemesi ve dolayısıyla çocuğun anne ile bağ kurması olarak düşünülse de Bolwby (2012: 27) böyle bir açık anne çocuk arasındaki bağlanmayı açıklamada yetersiz olduğunu ve bağlanmanın bebeğin pek çok ihtiyacını karşılanmasından dolayı karşılıklı bir bağı içerdiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Harlow (1958'den akt., Karen, 1994: 1) da, annenin bebeğin yeme, içme ya da sevgi gibi temel ihtiyaçlarını karşılaması nedeniyle anne ve çocuk arasında bir bağ oluştuğunu ileri sürmüştür ki bu Bolwby'nin (2012) araştırmalarının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Öte yandan, Harlow ve öğrencileri tarafından maymunlarla yapılan deneyde anne yoksunluğu üzerinde durulmuştur. Kurulan düzenekte, maymunların temel iç güdülerini anlamak adına maymunları besleyen bir demir düzenek ve kumaş kaplı bir düzenek hazırlanmıştır. Ancak deney sırasında yapılan gözlemlerde maymunların demir düzenekte süt içtikten sonra hemen kumaş kaplı alana geri döndükleri görülmüştür. Yine benzer şekilde ısıtılmış demir ve kumaş düzeneklerinden oluşturulmuş çalışmada ise maymunların ısıtılmış demirde vakit geçirmeyi tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Harlow ve öğrencilerinin yürüttükleri çalışma, annenin yalnızca fiziksel gereksinimleri karşılamadığı, aynı zamanda çocuğun sıcaklık ve rahatlık ihtiyacını karşıladığı görüşünü desteklemiştir. Dolayısıyla, anne ve çocuk arasında sevgiye dayalı bir bağ oluştuğunu ve bunun sadece beslenme odaklı olmadığı söylemek mümkündür (Bolwby, 2012: 27-28; Marrone, 2014: 33).

Öte yandan, Holmes'a göre (2014: 67) Bağlanma Kuramı'nı daha iyi anlamak için bağlanma davranışını tanımlamak gereklidir. Bağlanma davranışını basitçe bir kimsenin, tercih edilen bireye ulaşmasına ya da yakınlaşmasına neden olan herhangi bir davranış biçimi olarak tanımlamıştır. Bolwby de (2012: 29-31) benzer şekilde bağlanma davranışını, kişinin istenen bir yakınlığı elde etmek veya sürdürmek için zaman zaman katıldığı çeşitli davranış biçimlerinden herhangi biri olarak tanımlamıştır. Diğer bir ifade ile bağlanma davranışı, bir insanın dünyayla daha iyi başa çıkmasını sağlayan ve tercih edilen bir bireye yakınlaşmasını ve bu yakınlığı

sürdürmesini sağlayan herhangi bir davranış biçimidir (Ainsworth, vd., 2015: 19). Bağlanma davranışı erken çocukluk döneminde daha belirgin olsa da, yaşam döngüsü boyunca, özellikle acil durumlarda gözlenebilmektedir. Her bir birey korktuğunda, hasta olduğunda ya da yorgun olduğunda rahatlatılmaya ve ilgiye daha yatkın olmaktadır (Bolwby, 2012: 30; Holmes, 2014: 68). Bununla birlikte, bir bebeğin bağlanma figürünün duygusal olarak erişilebilir ve duyarlı olduğunu bilmesi, ona güçlü ve yaygın bir güvenlik hissi vermekte ve bu da onu ilişkiye değer vermesi ve sürdürmesi için teşvik etmektedir (Ainsworth, vd., 2015: 19). Korunma ve güvenlik ihtiyacı biyolojik bir ihtiyaçtır ve dolayısıyla her bir birey iç güdüsel olarak buna ihtiyaç duymaktadır (Bolwby, 2012: 30).

Bağlanma Kuramı çocuğun bağlandığı figür olarak daha çok anneyi ele almaktaydı (Ainsworth, vd., 2015; Bolwby, 2012). Ancak 1970'lerden sonra Bağlanma Kuramı üzerine çalışan araştırmacılar baba ve çocuk ilişkisine de odaklanmaya başladılar (Pleck ve Masciadrelli, 2004; Silverstein, 2002). Araştırmalar doğrultusunda çocukların babaları ile ilişkilerinin de anneleri ile ilişkileri kadar özenli ve bu ilişkilerin birbirlerinden farklı olduğunu saptadılar. Böylece bir çocuğun her iki ebeveynine de güvenli bir şekilde bağlanabileceğini, birine güvenli bir şekilde bağlanabilirken ve diğerine güvensiz bir şekilde bağlanabileceğini ya da her iki ebeveyne de güvenli olmayan şekilde bağlanabileceğini söylemek mümkündür (Holmes, 2014: 68). Ancak her iki ebeveyne de güvenli bağlanan çocukların kendine daha fazla güvendikleri ve empati yapabildikleri saptanmıştır (Marrone, 2014: 68). Ancak yine de Holmes (2014: 69), küçük bir çocuğun diğerleri ile oluşturduğu bağın hiyerarşik bir biçimde düşünülmesi gerektiğini, zorunlu olarak en üstte annenin bulunduğunu, babanın onu yakın olarak takip ettiğini (nadiren babanın ardından annenin izlediğini), bunların ardından ise büyükanne, büyükbaba, kardeş gibi diğer kişilerin gelebileceğini vurgulamaktadır. Bağlanma Kuramı, annenin alışılmış önceliğini ana bakım veren olarak kabul etmektedir, ancak teoride, babaların çocuk bakımının çoğunu sağlaması durumunda, anne gibi bağlanma figürü olma olasılığının eşit olmadığını öne süren herhangi bir kanıt bulunmamaktadır (Bolwby, 2012: 31). Dolayısıyla, Bağlanma Kuramı'ndaki temel nokta ebeveynlerin, çocuğun ihtiyaçlarına yönelik hassas olmaları, davranışlarının etkilerini çocuğun üzerinde gözlemleyerek çocuğa göre değiştirebilmeleri ve çocuğa güvenli bir atmosfer sunabilmeleridir (Bolwby, 2012: 15; Holmes, 2015: 67; Karen, 1994: 7).

Öte yandan bağlanma ilişkisinin üç temel özelliğın varlığı ile tanımlanabileceğı ileri sürölmektedir (Holmes, 2014: 69). Bu kavramlardan ilki yakınlık arayışıdır. Bu doğrultuda her çocuk, dünyayla daha iyi başa çıkmak ve güvenlik hissini karşılamak adına tercih edilen bir bireye yakın olmaya ihtiyaç duymaktadır. Çocuğın kendisini rahat hissettiğı mesafe, yaş, mizaç, gelişim öyküsü ve çocuğın yorgunluk, korkma veya hasta hissetme gibi faktörlere bağlıdır ve bunların hepsi bağlanma davranışını geliştirir (Bolwby, 2012: 31). Örneğın üç yaşındaki bir çocuk ebeveyni ile daha fazla vakit geçirmek, daha fazla tensel temas kurmak isterken, yine aynı çocuk okula gidip sosyalleştiğinde bu ihtiyacı azalabilir (Holmes, 2014: 69). Ancak, yakınlık arayışının çocuğın gelişimsel sürecine ve durumuna göre değışmesine rağmen, özellikle erken dönemde güvenli bağlanmanın sağlanması için çocuk bağlanma figürü ile yakın olmaya ihtiyaç duymaktadır (Bolwby, 2012: 29). Bağlanma ilişkisinin anlaşılmasına yardımcı olan bir diğeri kavram ise güvenlik temelidir. Bu terimi ilk olarak Ainsworth ve arkadaşları (2015: 18) bakım verenin çocuk için oluşturduğu güvenli ortamı tanımlamak için kullanmıştır. Güvenli temel, çocuğın çevresini keşfetmesi için oluşturan uygun ortamı ifade etmektedir. Çocuk herhangi bir tehlike ya da tehdit algıladığında annesine ya da bakım verene yakın olmak ister. Tehlike geçtiğinde bakım verenin varlığı, çocuğın rahatlamasına, tekrar oyuna dönmesini sağlar, ancak çocuk bunları bağlanma figürünün tehlike anında yanında olacağından eminse yapabilir (Biringen, 2000: 104; Bolwby, 2012: 13; Holmes, 2014: 7). Son kavram ise, ayrılık protestosudur. Ainsworth (2015: 18-19) anne ve çocuk arasında bağlanmanın varlığını test etmenin en iyi yolunun, ayrılmaya verilen tepkiyi gözlemlemek olduğunu ileri sürmüştür. Bowlby (2012: 35) ise protestoları çocukların ebeveynlerinden ayrılma sürecinde gösterdikleri birincil tepki olarak tanımlamıştır. Ağlamak, çığlık atmak, bağırarak, ısırarak, tekmelemek - bu olumsuz davranışlar, güvensiz bağlanmaya verilen normal yanıt olarak kabul edilmekte ve çocuk bu davranışlarla bakım vereni cezalandırmayı ve ebeveyni ile arasındaki bağı onarmayı amaçlamaktadır (Holmes, 2014: 72). Dolayısıyla ebeveyn ve çocuk arasındaki bağıın kalitesinin çocuğın ayrılmaya verdiği tepkiyi belirlediğini söylemek mümkündür.

Öte yandan, Ainsworth ve arkadaşları (2015: 45-55) çocuklar ve anneleri arasında bağlanmanın varlığını test etmek amacı ile 'Yabancı Durum Deneyi'ni yapmışlardır. Bu deney doğrultusunda, bebek yaklaşık 8 dakika gibi bir süre için bir yabancı ile annesinden ayrı bırakılır ve bebeğın anneden ayrılma ve anne ile tekrar buluşma

anlarında verdiği tepkiler gözlemlenmiştir. Verilen tepkiye göre bebeğin sahip olduğu bağlanma tarzı ortaya çıkmaktadır. Annesine güvenli bir biçimde bağlanan bebeklerin annesi odadan ayrıldığında normal bir gerilim yaşadıkları ve annesi geri geldiğinde sakinleşerek mutlu olduğu gözlemlenmiştir. Ancak kararsız bağlanma tarzına sahip bebeklerin ise annesinden ayrılma aşamasında oldukça ciddi bir gerilim yaşadıkları gözlemlenirken, annesi döndüğünde de ona karşı öfkeli ve reddedici oldukları gözlemlenmiştir. Kaçınan bağlanma tarzına sahip bebeklerin ise annelerinden ayrıldıkları sırada sakin ve hatta tepkisiz oldukları, anneleri döndüğünde ise reddedici ve uzaklaştırıcı oldukları görülmüştür. Dolayısıyla tanımlanan güvenli bağlanma çocuğun duygusal ve psikolojik gelişimi için oldukça önemli olmakla birlikte annenin sıcak, duyarlı ve duygusal olarak erişilebilir olması ile yakından ilgilidir (Tüzün ve Sayar, 2006: 27).

Erken dönemde ebeveyn ve çocuk arasında gerçekleşen bağlanma ve tekrarlanan deneyimler çocukta bilişsel ve duygusal bir takım şemalar oluşmasını sağlamakta ve bu şemalar çocuğun diğer insanlara yaklaşımını hayat boyunca etkilemektedir (Babore, vd., 2017: 742). Bu nedenle, hassas ve duyarlı bir ebeveyn, çocuklarını onlarla ve diğerleriyle güven ile karakterize güvenli bir bağlanma ilişkisinin geliştirilmesini teşvik etmektedir (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3). Bağlanma Kuramı'nda ebeveyn duyarlılığı güvenlik temeli olarak ele alınmaktadır. Güvenli bir üs olarak hareket eden anne çocuğunu, çocuğun etki alanını kabul edip, yanıt vererek ve keşfetme sırasında adeta bir yapı iskeleti rolü görerek çevresi ile etkileşime girmeye ve çevresinden öğrenmeye teşvik etmektedir (Sorce ve Emde, 1981: 73). Öyle ki, ebeveyn-çocuk ilişkisinde güvenlik temelli davranış, ebeveynin duygusal olarak var olması ve erişilebilir olması ile mümkündür (Silvia, 2012: 13). Zira güvenli bağlanmanın psikopatolojiye karşı koruyucu bir faktör olduğu ve yeterli özdeğer ve benlik saygısının gelişimini teşvik ettiği iyi bilinmektedir (Babore vd., 2017: 742).

2.5.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği

60'lı ve 70'li yıllarda duyguların işleme sürecinde ortaya çıkan büyük ölçüde reaktif, aralıklı ve yıkıcı yapılar olduğu görüşü hakimdi (Damasio, 1999: 247; Leeper, 1948: 17). Ancak Emde (2012: 125) gibi pek çok araştırmacı bu görüşün aksine duyguların devam eden, organize ve uyumlu yapılar olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla duygulara yönelik algının değişmesi, duygularla ilgili çalışmalar ve pediyatrik ortamlardaki klinik gözlemler, duygusal iletişimin, zaman içinde, ebeveynlikte ve

ilişkilere yardım etmede temel önemini göstermiştir (Biringen, Robinson ve Emde, 2000: 256). Öyle ki çocuğa verilen duygusal tepki (emotional responding) ebeveyn rehberliğinin, duygusal ve psikolojik desteğinin temel prensibi olarak ele alınmıştır (Volling, 2012: 447). Benzer şekilde, duygusal tepki klinik anlayış için önemli görünüyordu, bu da bazı psikanalitik ve pediatrik ortamlarda “duyguları kullanma” önermesini ön plana çıkarmıştır (Emde, 2012: 125).

Dahası, duygulara bu denli önem verilmeye başlanması başka bir noktaya vurgu yapmıştır. Sadece iletişim için bir dizi önemli duygu kullanmanın öneminin yanında, aynı zamanda aileler ve çocuk gelişimi için olumlu duygu alışverişinin özellikle önemli olduğu görülmüştür (Goleman, 2004: 364). Dolayısıyla Emde (2012: 125), 1960’lardan sonra ortaya çıkan, duygulara olumlu anlam ve işlevler yükleyen bakış açısının, ebeveynlere yönelik yürütülen pek çok çalışma ya da bağlanma kuramı ile birlikte duygusal erişilebilirlik kavramı hakkında düşünmek için ortak bir arka plan oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda duygusal erişilebilirliğin yeni kavram olduğunu söylemek mümkündür. Sadece birkaç on yıl önce Mahler (1975’ten akt., Mahler, 2018: 4) annenin, çocuğunun dünyasını keşfetmeye teşvik eden destekleyici varlığını tanımlamak için kullanmıştır. Duygusal erişilebilirliği tanımlamak için kullanılan bu ‘çocuğun keşfetme sürecinde annenin varlığı’ kavramı bağlanma kuramında ‘güvenlik temeli (secure base)’ olarak bilinmektedir (Silvia, 2012: 13). Dolayısıyla güvenli bir üs olarak hareket eden anne , çocuğu, çocuğun etki alanını kabul edip yanıt vererek ve ayrıca keşfe destek olarak etkileşime girmeye ve çevresinden öğrenmeye teşvik eder (Biringen ve Robinson, 1991: 258). Ancak yine de ebeveynin ya da bakım verenin yalnızca fiziksel olarak var olması yeterli değildir, ebeveyn çocuğun keşfetme sürecine duygusal olarak da katılmalıdır (Sorce ve Emde, 1981: 738).

Mahler (2018: 3) çocuğun çevresini keşfetme ve deneyimleme sürecini ‘insan yavrusunun psikolojik doğumu’ olarak isimlendirmektedir. Bireyin psikolojik doğumunu genel olarak ayrılma-bireyleşme süreci olarak tanımlamıştır. Bu süreçte, çocuğun özellikle kendi bedensel deneyimlerinin ve dünyayı temsil edici olarak algıladığı asıl sevgi nesnesinin (primary love object) farkına varmasıyla gerçeklik dünyasıyla ilişki kurmaya ve dış gerçeklik ile kendi arasında ayırım yapmaya başladığını ileri sürmektedir (Mahler, 1972: 333; Pine, 2004: 516). Dolayısıyla insanın biyolojik ve psikolojik doğumunun zaman içinde rastlantısal olmadığını, birincisini

dramatik, gözlemlenebilir ve iyi sınırlı bir olay olarak tanımlarken; ikincisini yavaş yavaş açılan intrapsişik bir süreç olarak ele almaktadır (Mahler, 1972: 333; Mahler, 2018: 3). Gelişimsel olarak normal simbiyotik bir dönemi, bebeğin bakım veren kişiyi ve dış dünyaya bağlılığını algıladığı ve bakım veren ile bağ kurduğu dönemi, takiben normal ayırma-bireyselleşme süreci, çocuğun, bakım verenin varlığında ve duygusal olarak erişilebilir olması sürecinde bakım verenden ayrılma becerisini içermektedir (Mahler ve Furer, 1963: 1-2; Pine, 2004: 516). Bununla birlikte, travmatik ayrılma durumlarının (annenin duygusal olarak var olmaması) aksine, bu normal ayrılma-bireyselleşme süreci, bağımsız işlevsellik için gelişimsel bir hazırlık ve haz alma ortamında gerçekleşir. (Mahler, 2018: 4).

Ayrılma ve bireyselleşme birbirini tamamlayan iki gelişimsel süreçtir: ayrılma çocuğun bakım veren kişi ile bir olma ve onu, varlığının bir parçası olarak görmesi halinden ortaya çıkması sonucu oluşurken, bireyselleşme ise çocuğun kendi bireysel özelliklerini ve keşfetme sürecindeki başarılarını kapsamaktadır (Mahler, 1972: 333). Daha genel bir tanımla, ayrılma; çocuğun bakım verenden ayrılması ve onun aracılığı ile tüm dünyadan kendini ayırması olarak tanımlanmaktadır (Pine, 2004: 521). Doğal olarak, gelişimsel olayların normal seyrinde, bakım verenden gerçek fiziksel ayrılmalar çocuğun ayrı bir kişi olma duygusuna önemli katkıda bulunur - ancak bu, ayrı bir birey olma hissidir, birinden fiziksel olarak ayrı olma hali değildir. (Mahler, 2018: 8). Dolayısıyla çocuğun ayrılma ve bireyselleşme sürecinde bakım verenin ya da ebeveynin duygusal varlığı ve duygusal olarak erişilebilir olması, çocuğun bu süreci başarılı bir biçimde gerçekleştirmesi için oldukça önemlidir (Pine, 2004: 514). Bu doğrultuda, ebeveyn çocuk ilişkisini açıklamaya yönelik çalışma yapan araştırmacılar, iletişimde duyguların kullanılmasını, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesini ölçen bir barometre olarak tanımlamışlardır (Biringen ve Robinson, 1991: 258; Biringen, 2000: 105).

Emde (2012: 125) duygusal erişilebilirlik kavramını çocuğun istek, ihtiyaç ve hedeflerine duygusal tepki verme ve uyum olarak tanımlamıştır. Ancak bu tanımla vurgulanan en önemli nokta, yalnızca kriz anında duygulara cevap vermek değil, çocuğun olumlu ya da olumsuz tüm duygularını her durumda kabul etmek ve cevap vermektir. Duygusal erişilebilirlik, ebeveyn ve çocuk arasındaki uyarlanabilir değişimleri karakterize eden ebeveyn duyarlılığı ve yanıt verebilirliği gibi güvenli bağlanmanın temel kurallarını kapsadığı için çocuğun ebeveyne güvenli bağlanmasına katkı sağlar ve bu doğrultuda bağlanma kuramı ile tutarlı olmaktadır (Emde, 2000:

243). Bununla birlikte Biringen (2000: 109) duygusal erişilebilirliğin sadece güvenli bağlanmayı tahmin etme de değil, çocuğun gelişimindeki diğer yönlerin tahmin ve korelasyonunda da rolü olduğunu ileri sürmektedir. Öyle ki, güvenlik temeli ebeveyn çocuk ikilisinde ideal (optimal) ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile sağlanmaktadır (Silvia, 2012: 13). İdeal ebeveyn duygusal erişilebilirliği ebeveyn ve çocuk arasında özgür bir duygu akışına olanak sağlamaktadır (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3). Bu nedenle, bir ebeveynin ya da bakım verenin daha fazla duygusal olarak erişilebilir olması çocuk ile arasında gerçekleşecek bağlanmanın daha güvenli olmasını sağlamaktadır (Lum ve Phares, 2005: 211). Bağlanma ve ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik yürütülen çalışmalar da güvenli bağlanmış bebek ya da çocukların ebeveynlerinin, güvenli bağlanmamış çocukların ebeveynlerine oranla daha hassas ve duygusal olarak daha fazla erişilebilir olduklarını ve güvenli bağlanmış çocukların da ebeveynlerinin duygusal tepkilerine daha fazla yanıt verdiklerini ve onları daha fazla oyuna aldıklarını göstermektedir (Ainsworth, vd., 2015:32; Ziv, vd., 2000: 162). Dolayısıyla ebeveyn duygusal erişilebilirliği, bir taraftan ebeveynin duygusal varlığı, pozitif etkisi ve duyarlılığı ile ilgili iken, bir yandan da çocuğun ebeveyninden algıladığı duygusal sinyallere verdiği tepkilere ve ebeveyne katılımına bağlıdır (Volling, vd., 2002: 460).

Yukarıda bahsi geçenlerin aksine, güvensiz bağlanma, yanıt verme zorlukları, sınırlı duygusal iletişim ve kısıtlayıcı bir duygusal ifade aralığı ile karakterizedir (Easterbrooks, Biesecker ve Lyons-Ruth, 2000: 172). Ebeveyn duyarlılığı ve erişilebilirliği, çocuk duyarlılığı ve katılımı ideal bir ebeveyn çocuk ilişkisinden oldukça azdır (Ziv, vd., 2000: 153-154). Özellikle, ebeveynin duygusal yokluğu, ebeveynin fiziksel varlığına rağmen bebeği tarafından duygusal olarak erişilemediğinde ortaya çıkmaktadır (Biringen ve Robinson, 1991: 259). Bu ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmama hali, ebeveyn yalnızca fiziksel olarak var olduğunda çocukta uyumsuz işleyişe (duygusal ve davranışsal problemler gibi) neden olabileceği için ebeveynin gerçek yokluğundan çok daha tehlikeli olabilmektedir (Lum ve Phares, 2005: 212). Buna ek olarak, Lee ve Gotlib (1989: 79) duygusal yetersizliğin çocuklarda uyumsuz işlevsellik ile ilişkili bir dizi risk faktörünün merkezinde olduğunu savunmuştur. Bu nedenle duygusal erişilebilirlik, ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olma halini ve ebeveyn çocuk arasında duygusal alış-verişini kapsamaktadır (Biringen ve Robinson, 1991; Biringen, 2000; Lum ve Phares, 2005; Ziv, vd., 2000).

Ayrıca öncelikle bebeğe (bağlanma paradigmasında olduğu gibi) ya da öncelikle bakıcıya (ebeveyn duyarlılığı teorilerinde olduğu gibi) odaklanmak yerine bu erken dönemdeki ilişkinin iki yönlü doğası vurgulanmaktadır (Silvia, 2012: 15).

Duygusal erişilebilirlik, destek, duyarlılık, tepki verme gibi ebeveynlerle duygusal bağ kurmaya yönelik pek çok özelliği barındırmaktadır (Babore, vd., 2017: 741). Lum ve Phares (2005: 211) da ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin büyük oranda olumlu ve gerekli ebeveyn davranışları ile ilişkili olduğuna dair teorik ve ampirik kanıtlarla tutarlı olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla pek çok teorisyen, ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin yalnızca fiziksel varlığı içermediğini, ebeveynin fiziksel varlığı ile birlikte karşılıklı duygusal aktarımı da içerdiği konusunda ortak fikir sunmaktadır (Babore, vd., 2017; Biringen, 2000; Biringen, vd., 2000; Easterbrooks, 2000; Emde, 1980; Emde, 2012). Bununla birlikte ebeveyn duygusal erişilebilirliği yalnızca kriz zamanlarındaki olumsuz duyguları (sıkıntı, öfke, üzüntü ve iğrenme gibi) kabul etmeyi ve tepki göstermeyi kapsamakla birlikte olumlu duyguları da (ilgi, memnuniyet, sevinç ve sürpriz gibi) içeren geniş duygu yelpazesini kapsamaktadır (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 1). Hem olumsuz duyguların hem de olumlu duyguların duygusal ifadesi, ebeveynin çocuğun duyguları ve ihtiyaçları hakkında bilgi sağlamaktadır (Emde, 1980: 97). Örneğin, çocuğun ağlaması ebeveynlere, yolunda gitmeyen, değişmesi gereken bir şeyler olduğuyula ilgili mesaj verirken; gülmesi ise bir şeylerin yolunda gittiği ile ilgili mesaj vermektedir (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 1).

Ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik tüm bu açıklamalar doğrultusunda Biringen ve Robinson (1991: 262), duygusal erişilebilirliğin özellikle araştırmalara yönelik kavramsallaştırılmasını önermişlerdir. Bu doğrultuda, duygusal erişilebilirliği açıklamaya ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesini belirlemeye yönelik ebeveyn duyarlılığı, ebeveyn yapılandırması, müdahaleci olmama, düşmanca olmama, çocuğa ait tepkiler ve katılım kavramları tanımlamış ve bu doğrultuda ‘Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği’ oluşturulmuştur (Biringen ve Robinson, 1991: 262; Biringen, 2000: 105). Dolayısıyla tanımlanan bu kavramlardan hareketle, ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olduğu ilişkide, annenin hassas, yapılandırıcı, düşmanca ve müdahaleci olmayan bakımı, bebeğin duygu ve davranışı düzenleme ve duyarlı ve katılımcı bir şekilde etkileşim kurma yeteneğini kolaylaştırıcaktır (Salo, vd., 2009: 245). Bu doğrultuda, duygusal erişilebilirlik yapısının ebeveyn-çocuk ilişkisinde

sağlıklı ebeveynliği yansıtan pek çok unsuru içerdiğini söylemek mümkündür (Lum ve Phares, 2005: 211). İlerleyen bölümde duygusal erişilebilirlik yapısını oluşturan ve bazı davranış özelliklerini değerlendiren kavramlar açıklanacaktır.

a) Ebeveyn Duyarlılığı:

Ebeveyn duyarlılığı bileşeni Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) ‘duyarlılık’ kavramından esinlenerek oluşturulmuştur (Biringen, 2000: 105). Bu kavram çocuğun duygusal ve fiziksel sinyallerine ve aynı zamanda ebeveyni ile kurduğu etkileşime ebeveynin yanıt verme sürecini kapsamaktadır. Ebeveynin çocuğun duygusal ve fiziksel sinyallerine karşı dakik ve esnek olması beklenmektedir (Biringen, vd., 2014: 117). Ebeveyn duyarlılığında duyguların rolü oldukça fazladır. Ebeveyn yalnızca çocuğun gönderdiği duygusal sinyalleri almakla kalmaz aynı zamanda kendisi de çocuğa birtakım duygusal sinyaller gönderir. Dolayısıyla karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Ebeveyn duyarlılığı duygu alış-verişinin, çatışma ve uzlaşmaların olduğu oldukça geniş bir kavramdır (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3).

Öte yandan ebeveyn hassasiyeti, uygun ve pozitif, duygusal değişimleri vurgular. Ayrıca, duyarlılığın yanı sıra açık ve doğru duygu algılarını, çatışmalı durumlarla başa çıkma yeteneğini ve zamanlama bilinci de içermektedir (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3). Her ne kadar bu kavram bağlanma kuramındaki duyarlılık kavramından esinlenilerek oluşturulmuş olsa da ebeveyn ve çocuk arasındaki karşılıklı etkileşimi duygusal alış-verişin kalitesini vurgulaması nedeni ile ondan ayrılmaktadır (Biringen, 2000: 105; Biringen, vd., 2014: 117). Ebeveyn duyarlılığı, ebeveyn-çocuk ilişkisinin klinik gözlemine dayanmaktadır. Örneğin, çok duyarlı görünen ve duyarlı davranışlar sergileyen bir ebeveynin gerçekten duyarlı olup olmadığı klinik gözlemler sayesinde anlaşılmaktadır. Eğer zoraki ya da gerçek olmayan bir tavır söz konusu ise bu ‘görünüşte duyarlı’ olmaya işaret etmektedir (Biringen, vd., 2014: 117).

b) Ebeveyn Yapılandırması:

Ebeveyn yapılandırması temelde, ebeveynin çocuğun özerkliğine müdahale etmeden ve çocuğun kabul edeceği bir şekilde keşfetme ve öğrenme sürecini desteklemesi ve kolaylaştırması sürecidir (Biringen vd., 2014: 117). Bu bileşen gerektiğinde kural koymayı, düzenleme yapmayı ve çocuk için uygun bir ortam sunmayı içermektedir. Duygusal erişilebilirlik duygusal etkileşimi dikkate alan ikili bir yapı olmasına karşın, yapılandırma boyutu yalnızca ebeveynin destekleme girişimleri başarılı olduğunda

yeterlidir (Biringen, 2000: 106). İdeal yapılandırma, tutarlı ancak aşırı olmayan, çocuğun özerkliğini destekleyen önerileri ifade etmektedir. Dolayısıyla, ebeveyn, yalnızca ‘yakınsal gelişim alanı’ nda (Rogog 1990; Vygotsky, 1962) çocuğun ipuçlarına katılarak yapılandırması beklenmektedir (Biringen ve Robinson, 1991: 260). Duygusal erişilebilirliğin kavramsallaştırılmasında, yapılandırma boyutu istikrarsız yapılandırmadan ideal yapılandırma davranışına kadar uzanan bir yapı olarak düşünülmüştür (Biringen, Robinson ve Emde, 2000: 261).

c) Müdahaleci Olmama:

Müdahaleci olmama bileşeni, ebeveynlerin, çocuğa müdahale etmeden, aşırı koruyucu veya ezici olmadan ulaşma yeteneğini ifade eder (Biringen, Robinson ve Emde, 2000: 262; Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3). Duygusal olarak var olma ve erişilebilir olmanın, müdahaleci olmamanın bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir. Müdahaleci olmama boyutunun en önemli yönü, ebeveynin sözel ya da sözel olmadan duygusal olarak çocuğun yanında bulunması, davranışı kontrol etmemesini ve itaati aşılardan özerkliğini desteklemesini kapsamaktadır (Biringen, 2000: 106). Doğal olarak, bu boyut çocuğun gelişim düzeyine bağlıdır. Örneğin, ebeveyn, gelişimi normal seyrinde olan ve yürümeye başlayan çocuğa merdivenlerden yukarı ve aşağı koşma şansı vermezse (bunun kültürel olarak uygun ve güvenli olması şartıyla), bu aşırı koruyucu ve müdahaleci davranış olarak kabul edilebilir (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3). Fakat aynı ebeveyn davranışı, çocuk daha küçük yaşlarda ya da gelişimsel bazı zorluklar yaşadığında koruyucu ve müdahaleci olmamaktadır (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3; Biringen, vd., 2014: 118).

Öte yandan, müdahaleci olmama ve ebeveyn yapılandırması zaman zaman birbiri ile karıştırılmaktadır. Yapılandırma; rehberlik, mentorluk, destek ve güçlendirme ile ilgilidir; müdahaleci olmama ise devam eden davranışlara gerçek müdahale ile ilgilidir (Biringen, 2000: 106; Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3; Biringen, Robinson ve Emde, 2000: 262). Dolayısıyla bir ebeveynin yapılandırıcı olurken müdahaleci olması ya da tam aksi olması mümkündür (Biringen, vd., 2014: 118).

d) Düşmanca Olmama:

Düşmanca olmama, açık ya da örtük bir biçimde çocukla açık, sabırlı ve uyumlu bir şekilde iletişim kurmayı kapsamaktadır (Biringen, 2000: 107; Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3; Biringen, vd., 2014: 118). Her ne kadar bu bileşen yalnızca

olumlu bir yanı temsil ediyor gibi görünse de, ebeveynin gerektiğinde ve uygun durum ya da durumlarda saşldırđan dürtülerini kontrol ederek, öfke gibi olumsuz duygularını kontrollü ve uygun bir biçimde açıklamasını da ifade etmektedir (Biringen, 2000: 107). Bu doğrultuda düşman ebeveynler, çocuklarına düşmanlıklarını sözel olarak ya da eylemleri ile açıkça gösteren ebeveynler olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir iletişimin doğasında tehdit ya da korku bulunmaktadır (Biringen, Robinson ve Emde, 2000: 265). Ancak buradaki önemli bir diğer nokta ise, ebeveynin öfkesinin her zaman doğrudan çocukla ilgili olmamasıdır. Bu nedenle, ebeveyn ve çocuk arasındaki ikili etkileşim olumlu olsa bile, ebeveynin arka plandaki diğer kişilerle girdiği düşmanca etkileşimler düşmanlık derecesini etkilemektedir (Biringen, vd., 2014: 118). Ancak yine de düşmanca olmayan ebeveynin duygu düzenlemesi bağlama uygun ve çocuğun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurur niteliktedir (Biringen, 2000: 107).

Duygusal erişilebilirlik kavramı ebeveyn-çocuk ilişkisinin iki yönlü niteliğini ifade etmektedir (Biringen, 2000: 105; Silvia, 2012: 15). Dolayısıyla ebeveyn davranışına yönelik bazı bileşenler içeren bu kavram aynı zamanda çocuğa ilişkin bazı davranış özellikleri de içermektedir ve bu davranış özellikleri şu şekildedir:

e) Çocuğa Ait Tepkiler:

Ebeveyne karşı duyarlılık, çocuğun yaşına ve bağlama uygun olarak tek başına keşfetme ve ebeveyne etkin bir şekilde cevap verme yeteneğini ifade etmektedir (Biringen, 2000: 107). Bu boyut, çocuğun ebeveynine ya da bakıcıya karşı duygusal ve sosyal yanıt verebilirliğine odaklanmaktadır (Biringen, vd., 2014: 119). Dolayısıyla ebeveyne duyarlılık, çocuğun “zorlayıcı duyarlılık” endişesi olmadan ilişkisel partnerinin tekliflerine cevap verme hevesini yansıtmaktadır (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 3). Bu doğrultuda, etkileşim ve özerkliğe ek olarak ebeveyne duyarlılık, ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında uyumun ve kalitenin göstergesi olarak ele alınmaktadır (Biringen, 2000: 107). Küçük çocuklarda bu tür bir duyarlılık, etkileşimde mutlu bir tavır ve ebeveynle dengeli bir bağlantı şeklinde gözlemlenirken, çocuklar büyüdükçe ebeveyn duyarlılıkları da ortak paylaşımda bulunma, etkileşime liderlik etme ya da interaktif ilişkide bulunma gibi daha sembolik yollarla kendini göstermektedir (Biringen ve Robinson, 1991: 261-262; Biringen, 2000: 107).

Öte yandan, duygusal erişilebilirlik yapısı içerisinde bir dizi duygu ifadesi ve duygu düzenlemesi çocuğa ait tepkilerin önemli yönünü ifade etmektedir. Örneğin, duygusal

olarak deregüle olmuş bir çocuk, uyumlu, itaatkar ve duyarlı görünse bile ebeveynine karşı ideal tepkiler vermesi olası görünmemektedir (Biringen, 2000: 263; Biringen ve Easterbooks, 2012: 3-4). Çünkü böyle bir çocuğun duyguları ve davranışsal tepkileri çelişmektedir. Gerçek anlamda duyarlı bir çocuk, hem mutlu hem de ebeveynine karşı duyarlıdır. Dolayısıyla, ilişkisel perspektifte değerlendirildiğinde çocuğun ebeveynine duyarlılığını değerlendirmek için zaman içinde gerçekleşen davranış kalıplarına bir bakışı içermektedir (Biringen, vd., 2014: 119).

f) **Katılım:**

Ebeveynin çocuğa duygusal olarak erişebilmesi, çocuğun ebeveyni duygusal etkileşime dahil etmesi ile de açıklanmaktadır (Biringen, 2000: 107). Çocuklar duygusal olarak erişilebilir olduklarını ebeveyni etkileşime dahil ederek ifade etmektedirler. Katılım bileşini genel olarak, çocuğun ebeveynini oyuna ve aktiviteye dahil etme yeteneğini kapsamaktadır (Biringen ve Easterbooks, 2012: 4).Ebeveynle katılımı ideal ölçüde olan bir çocuk, onu oyunda bir izleyiciye dönüştürmekte ve çocuk oyunda ebeveyni ile oyunda bir oyuncu ve destekleyici bir figür olarak angaje olmaktadır (Biringen, vd., 2014: 119). Bunu oyun içerisinde ebeveyne soru sorarak, bakarak ya da bir şeyler göstererek yapmaktadır (Biringen, 2000: 107; Biringen, vd., 2014: 119). Şüphesiz çocuk büyüdükçe oyun ya da etkileşim sırasında daha çok insiyatif alması beklenmektedir. Dolayısıyla bu bileşenin kilit unsurun, çocuğun özerk olarak aktif olma yeteneği ile ebeveyninin ilgisini çekme çabaları arasındaki denge olduğunu söylemek mümkündür (Biringen, vd., 2014: 119). Bir diğer önemli nokta ise ebeveyni ağlama, sıkıntı ya da kriz durumları gibi olumsuz yolları kullanarak dahil etmek yerine, olumlu yolları kullanarak dahil etmeyi içermekte; olumsuz durumlar arttıkça katılımın değerlendirmesi azalmaktadır (Biringen, 2000: 107; Biringen ve Easterbooks, 2012: 4; Biringen ve Robinson, 1991: 264).

2.5.3. Ebeveyn Çocuk İlişkisi

Her çocuk doğduğu andan itibaren hem beslenme, barınma gibi yaşamsal ihtiyaçlarının hem de duygusal ihtiyaçlarının ailesi tarafından karşılanmasına ihtiyaç duymaktadır. Duygusal ihtiyaçların karşılanması için çocuğun bakım veren tarafından sevilmesi, kabul edilmesi ve yakınlık gösterilmesi gerekmektedir (Şansal, 2014: 6). Özellikle erken çocukluk döneminde ebeveynler ve çevresel deneyimler çocuğun gelişiminde hayati bir rol oynamaktadır (Sadeghi, vd., 2019: 409). Bu dönemde

ebeveynler, çocuğu besleyerek ve keşfetme sürecinde güvenli bir ortam sunarak çocuğun dünyasının merkezinde yer almaktadır (Öngider, 2013: 423). Bebeğin dünyaya geldikten sonra ilk karşılaştığı Şey annesinin varlığı ile belirlenir ve anne alanının bir parçasıdır. Annenin elleri, yüzü ya da göğsü bebeği karşılar ve bebek de bu doğrultuda emme, yutma gibi refleksif yanıtlar verir (Simms ve Simms, 2008: 84). Süt, ilk beslenme aracı ve bebek vücudunu annenin vücuduna bağlayamn yaşam çizgisidir. Dolayısıyla sağlıklı bir anne bebek ilişkisinde bebek, annesinin kollarında kendisini güvende hissetmekte, aldığı sıcaklık hissi, süt kokusu ve annenin kalp atışı onu oldukça rahat hissettirmektedir (Hembree-Kigin ve McNeil, 2013: 7). Annenin kolları bebeğin doğmadan önce sahip olduğu sıcaklık ve desteği yeniden yaratmakla birlikte daha sonraki yaşamın da bir prototipi olarak ele alınmaktadır. Zira pek çok insan günlük hayatının yas ve sıkıntılı dönemlerinde ya da neşeli dönemlerinde bir yakınının samimiyetine ve yakınlığına ihtiyaç duymaktadır, tıpkı bebekken olduğu gibi (Simms ve Simms, 2008: 84).

Ebeveynler çocuklarının davranışlarını ve çocukları ile aralarındaki ilişkiyi olumlu etkilemek için muazzam bir güce sahiptirler (Öngider, 2013: 423). Gelişim dönemlerine bağlı olarak, çocukların sosyal ortamda bulunan arkadaş, partner, öğretmen gibi farklı kişiler tarafından etkilenme ihtimalleri artsa da ebeveynlerin etkileşimleri ve çocuklarının üzerindeki etkileri ömür boyu sürmektedir (Hembree-Kigin ve McNeil, 2013: 78). Bachelard'a göre (1969'tan akt., Simms ve Simms, 2008: 85) ev insanla iç içe olan, yalnızca insanların içerisinde yaşadığı, barındığı sıradan bir nesne olarak değil aynı zamanda insanların duygusal dünyasında da var olan bir Şey olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla aynı ev içerisinde aile ile kurulan ilişkinin bireyin duygusal dünyasında önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Hem anne-babanın çocukları ile hem de birbirleri kurdukları ilişkinin niteliği oldukça önemlidir. Özellikle çocukların yaşlarının küçük olduğu durumlarda, ebeveyllerine olan duygusal ihtiyaçları daha fazla olmaktadır. Bu nedenle ebeveyllerin temel görevleri ev içerisinde ve dışında çocuğa optimum gelişme olanağı sağlamaktır (Öngider, 2013: 436).

Çocuğun gelişiminde ebeveyn önemini açıklayan pek çok kuram bulunmaktadır. Bu kuramların her biri anne baba ve çocuk ilişkisini farklı açıdan ele almaktadır. Örneğin Freud (2012: 43) çocuğun gelişiminde 0-6 yaş döneminin öneminden bahsederken, Erikson (1981: 250) gelişimin hayat boyu devam ettiğini savunmaktadır. Ancak her ne

kadar bu teoriler bazı noktalarda farklılık gösterebilir de hepsinin ortak noktası çocuk ve ebeveyn arasındaki güvenli ilişkiye dayanmakta ve çocuğun diğerleri ile iletişimi konusunda da büyük önem arz etmektedir (Biringen, 2000: 104-105; Bolwby, 2012: 30; Winnicott, 2018: 43). Öte yandan Mahler (1963; 1972; 2018) ise çocuğun yaşamındaki ilk 36 ayı ele almış ve önemine vurgu yapmıştır. Bu süreçte bebeğin annesi aracılığı ile dış dünyayı keşfetmesinden, babanın ilk kez anne dışında birinin varlığından haberdar olmasını sağlamasından bahsetmiştir (Mahler, 1963: 5). Dolayısıyla Mahler (1963; 1972; 2018) de ebeveyn-çocuk arasındaki duygusal bağa vurgu yapmaktadır. Bebeğin ebeveynlerine güvenli bağlanması dış dünyayı keşfetme sürecinde diğer insanlarla ilişkilerinde güvenli bir bağ kurmasını sağlamaktadır.

Öte yandan, Winnicott'a göre (1953: 85) çocuk yaşamının başlangıcında zaman ve mekanda dağınık deneyimler yaşamaktadır. Dolayısıyla çocuğun annenin sağladığı çevre içerisinde anne ile kurduğu ilişki çocuğun kendilik algısının bütünleşmesini sağlamaktadır. Winnicott (1960: 588; 1962: 238) anne ve bebek arasında oluşan sevgi ve duyulara hitap eden bağı tanımlamak için 'yeterince iyi bir anne (good-enough mother)' kavramını kullanmıştır. 'Yeterince iyi bir anne' kavramını açıklarken ise 'tutma' kavramı karşımıza çıkmaktadır. Burada sadece bebeğin gerçek fiziksel olarak tutulmasını değil, aynı zamanda birlikte yaşama kavramıyla ilgili olan toplam çevresel karşılığı yani bebeğin çevreye uyumunu kolaylaştırmayı ifade etmek için kullanılmıştır (Winnicott, 2018: 42). Dolayısıyla her şeye bir taşkınlık ve heyecan gösterebilen bebeğin anksiyetesinin 'kapsayan bir anne' tarafından yatıştırılması beklenmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006: 30). Benzer şekilde Winnicott (1953; 92) 'yeterince iyi bir anne' kavramını bağımlı bir süreçten bağımsız bir sürece geçerken çocuğuna destek olan, güvenli bir ortam sunan anneyi tanımlamak için de kullanmıştır ki ona göre yeterince iyi bir anne çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının farkındadır ve kendisini bu ihtiyaçlara göre ayarlamaktadır. Dolayısıyla 'yeterince iyi bir anne' çocuğun birey olma sürecini desteklemektedir. (Lee, 1985: 183).

Ancak Lee (1985: 187) 'yeterince iyi bir aile (good-enough family)' kavramını ortaya atarak babanın da çocuğun gelişimindeki yerine vurgu yapmıştır. Çocuğun dış dünyanın farkına varması ve onu keşfetmesi sürecine eşlik etmesi gereken bir diğer kişinin de baba olduğunu öne sürmektedir. İyi yetiştirilmiş bir bebek, 'yeterince iyi bir aile' çevresinde dış dünya ve diğer insanlarla karşılaşmaktadır (Simms ve Simms, 2008: 85). Ancak 'yeterince iyi bir aile' tanımlamasının yapılması ebeveynlerin

mükemmel olmalarını vurgulamaktan daha çok ebeveyn ve çocuk arasındaki olumlu ve kaliteli ilişkiye vurgu yapmaktadır. Aslında bir aileden beklenen çocuğun keşfetme sürecine dahil olmak ve onu kolaylaştırmak ve aynı zamanda çocuğun kendisini gerçekleştirmesi için ortam sunmaktır (Lee, 1985: 189). Dolayısıyla bir çocuğun da anne ve babasından beklentisi onun kim olduğunu, tercihlerinin, becerilerinin, hedeflerinin ve kişilik özelliklerinin ne olduğunu anlamaları ve onunla uyumlu bir hayat yaşamalarıdır (Greene, 2016: 9).

Pek çok ebeveyn, çocuklarının üzerinde bir kontrol kurmaktan daha çok etki bırakmak istemektedir. Bu etkiyi elde etmenin bir yolu güç ve baskı içerirken, bir diğer yolu ise çocukları gerçek dünyaya hazırlayan olumlu iletişimi içermektedir (Greene, 2016: 115). Ebeveynin kendisini etkili bir biçimde ifade edebilmesi için açık olması, iletişim için doğru zamanlamayı bulması, tutarlı olması ve çocuğu yargılamaması gerekmektedir (Barbato, vd., 2003: 124-125). Bir ebeveynin çocuğunu olumlu etkilemesi, aile üyelerinin birbirlerine karşı davranışları, diğer insanlara olan davranışları, sahip oldukları sorumlulukları yerine getirme sıklıkları, toplumsal yasa ve kurallara uymaları, ev içerisinde aile üyeleri tarafından belirlenen kurallara uymaları gibi birçok alandaki davranışları ile mümkün olabilmektedir (Barbato, vd., 2003: 125; Greene, 2016: 9). Dolayısıyla ebeveynin çocuğuna dair beklentileri hem kendi davranışları ile hem de çocuğun becerileri, tercihleri, inançları, değerleri, kişilik özellikleri, hedefleri ve yönleriyle eşleşmelidir (Şahin, 2012: 63).

Öte yandan, aile içi iletişim bozuklukları; bireyin kendisini ifade edebilecek uygun ortam bulamaması, söylemek istediklerini tutarsız bir biçimde ifade etmesi gibi farklı biçimlerde kendini göstermektedir (Şahin, 2012: 62). Dolayısıyla, çocuğun aile tarafından bir birey olarak görülmemesi, aile içerisinde iletişim sorunlarının yaşanması ya da erken çocukluk döneminde duygusal ya da fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmaması çocuğun gelişimini olumsuz yönde ve uzun süreli etkilemektedir (Öngider, 2013: 425). Pierce ve arkadaşları (1977: 345-350) tarafından yürütülen bir çalışmada üniversite öğrencilerinin ebeveynlerine ilişkin algılarının depresyon düzeyleri ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Benzer biçimde Phares ve Renk (1998: 648-657) de ebeveyn ya da ebeveynleri hakkında olumlu ebeveynlik algısına sahip çocuk ve ergenlerin daha az duygusal ve davranışsal problemlere sahip olduklarını vurgularken ebeveynleri ile olumsuz ilişkilere sahip ergenlerin birtakım duygusal ve davranışsal problemlere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Öte yandan araştırmacılar, anne ve babanın ayrı olmasının

ya da birlikte yaşamasının yani aile yapısının çocuğun duygusal ya da davranışsal problemlerinin bir öngörücüsü olmadığını, bunun yerine ailedeki etkileşim kalıplarının daha fazla duygusal ve davranışsal problemleri daha fazla yordadığını ileri sürmektedir (Cashwell ve Vac, 1996: 110; Rankin ve Wells, 1991: 162). Dolayısıyla, yalnızca çocukluk dönemi ile sınırlı kalmayıp, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de bireylerin ebeveynlerine yönelik algıları ve onlarla aralarındaki iletişim paternleri ile psikolojik sağlıkları ve işlevsellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür (Gökçe, 2012: 44).

Sonuç olarak, ebeveynlerin temel rolünün çocuğa optimum gelişme olanağı sunma olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum özetle çocuğa doğduğu andan itibaren kendisini gerçekleştirebileceği güvenli bir ortam sunmak ile açıklanmaktadır (Öngider, 2013: 436). Çocukların ‘yeterince iyi bir aile’ tarafından yetiştirilmeleri sağlıklı ve olumlu benlik algısı geliştirerek bağımsız bireyler haline gelmelerini sağlamaktadır (Winnicott, 2018: 43). ‘Yeterince iyi bir aile’ olmak kavramı ise duygusal olarak erişilebilir anne ve babaları kapsamaktadır. Dolayısıyla ebeveynin fiziksel olarak erişilebilir olmasının yanında duygusal olarak da erişilebilir olması da çocuğun gelişimi için oldukça önemlidir.(Biringen, vd., 2014: 115; Lum ve Phares, 2005: 211; Silvia, 2012: 13).

2.6. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğine İlişkin Araştırmalar

Duygusal erişilebilirlik kavramı da ebeveyn-çocuk ilişkini ve bu ilişkiye yönelik sonuçları açıklayan önemli kavramlardan biri olarak ele alınmıştır. Bu nedenle pek çok kavramla arasındaki ilişki irdelenerek ebeveyn çocuk ilişkisindeki önemi ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Ancak ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramı Bağlanma Kuramı temelli bir yaklaşım olması sebebiyle pek çok araştırmanın bağlanma ve duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişki üzerine temellendirildiği görülmüştür (Biringen, vd., 2005; Cassibba, vd., 2012; Easterbrooks, 2000; Eyüpoğlu ve Eyüpoğlu, 2019; Ziv, vd., 2000). Bu doğrultuda, Ziv ve diğerleri (2000) tarafından yürütülen çalışmada ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile çocuğun bağlanma tarzı arasındaki ilişki incelenmiştir. Dolayısıyla araştırmadaki hipotezlerden biri, anne çocuk ilişkisinde duygusal erişilebilirliğin çocuğun annesine güvenli bağlanması ile ilişkili olduğudur. Hipotezi test etmek için 12 aylık bebekler ve onların anneleri ile çalışılmıştır. İlk olarak duygusal erişilebilirliğin değerlendirilmesi için 6 dakikalık bir serbest oyun etkileşiminin gözlenmesinin ardından bebeklerin bağlanma ilişkilerinin

değerlendirilmesi için “Yabancı Durum Testi” kullanılmıştır. Öte yandan ilgili çocukların annelerine depresif semptom ölçeği uygulanmıştır. Yapılan analizler doğrultusunda ise anne-bebek etkileşiminde davranışsal olarak gözlemlenen duygusal erişilebilirlik ile ‘Yabancı Durum Testi’ ile değerlendirilen bebeğin bağlanma güvenliği arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Diğer bir deyişle, güvenli bağlanmış bebeklerin annelerinin serbest oyun sırasında güvensiz bağlanan bebeklerin annelerine kıyasla çocuklarına yönelik daha duyarlı davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca, güvenli bebekler, güvensiz bebeklere kıyasla annelerine daha duyarlı davrandıkları ve onları oyuna daha fazla dahil ettikleri saptanmıştır. Böylece, bebeklerin güvenli ve güvensiz bağlanma tarzlarının ebeveyn tarafından sağlanan uygun bir duygusal erişilebilirlik ile ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.

Öte yandan, Volling ve diğerleri (2002) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada ise ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile çocuklarının bağlanma tarzları ve duygusal yeterlilikleri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında bir yaşında 62 çocuk ve onun anneleri ve babaları ile görüşme yapılmıştır. Bu aileler, erken çocukluk döneminde ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kısa süreli boylamsal çalışmasının bir parçasıdır. Ebeveynler ve çocukları arasındaki ilişki ve çocukların duygusal yeterliliklerini gözlemek için serbest oyun ve öğretim ortamları (teaching session) hazırlanmış olup bebeklerin bağlanma stillerini gözlemek için bir önceki çalışmada olduğu gibi ‘Yabancı Durum Testi’ kullanılmıştır. Yapılan gözlem ve test sonucunda çalışmaya katılan annelerin babalara kıyasla daha fazla duygusal olarak erişilebilir oldukları tespit edilmiştir. Öte yandan, anne ve babaların öğretim zamanlarına kıyasla serbest oyun zamanlarında duygusal olarak daha erişilebilir oldukları görülmüştür. Bu bulguların, bağlamsal talepler değiştikçe hem bebek hem de ebeveyn davranışlarında değişiklikler olduğunu ortaya koyduğu düşünülmektedir. Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise, ebeveylere güvenli bağlanan ve duygusal olarak erişilebilen bebeklerin diğer bebeklere oranla duygusal açıdan daha yeterli oldukları saptanmıştır. Bu doğrultuda ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmasının da güvenli bağlanmaya katkı sağladığı da görülmüştür.

Biringen ve diğerleri (2005) tarafından yürütülen çalışmada diğer araştırmalardan farklı olarak ebeveyn duygusal erişilebilirliği daha uzun gözlemler sonucunda saptanmaya çalışılmıştır. Daha önce bahsi geçen geçen araştırmalarda 15 dakikalık ebeveyn duygusal erişilebilirliğine dayanan puanlar çocukların bağlanma tarzı ile

ilişkili olsa da, yürütülen bu çalışmada daha uzun gözlem sürelerinin duygusal erişilebilirliğin bütün boyutları için daha yüksek korelasyon büyüklükleri sağlayabileceği tahmin edilmektedir. Bu doğrultuda araştırmaya katılan 36 anne ve onların 12 aylık bebekleri arasındaki ilişki 15 dakikalık aralıklarla iki saat boyunca gözlenmiş olup, artan gözlem süresinin, annelerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin güvenli bağlanmayı öngörme yeteneğinde eşlik eden bir artış olduğunu göstermiştir. İlk 15 dakikalık segmentte bile bebek - ebeveyn bağlanması ile ilişkili olmasına rağmen, daha fazla gözlem süresi genellikle korelasyonların büyüklüğünü arttırmıştır. Dolayısıyla bulgular, kısa süre için yapılan gözlemler (örneğin 15 dakika) sonucunda anne-çocuk etkileşimi ve bağlanma arasında sadece orta düzeyde bir ilişki çıkarırken, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesini anlamak ve gözlemlemek için daha fazla zaman olduğunda korelasyonların büyüklüğünün arttığını göstermektedir.

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile bağlanma arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik bir diğer araştırma ise Cassibba, Ijzendoorn ve Coppola (2012) tarafından yürütülmüştür. Bahsi geçen çalışmada bebeğin atipik durumunun (prematüre doğmuş olması) anne-bebek etkileşimi sırasında duygusal erişilebilirlik ve güvenli bağlanma ilişkisinin oluşturulmasını etkileyip etkilemediğini test etmek amaçlanmıştır. Ancak sonuçlar, çocuğun klinik durumunun annenin bağlanma temsilini veya anne-bebek etkileşimi sırasında gözlenen duygusal erişilebilirliği etkilemediğini göstermektedir. Bunun aksine, sonuçlar bebek açısından değerlendirildiğinde ise prematüre doğmuş bebeklerin prematüre doğmamış bebeklere kıyasla annelerine güvensiz bağlandıkları saptanmıştır. Öte yandan, ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin prematüre doğmayan grupta güvenli bağlanmanın yordayıcısı olduğu tespit edilirken, klinik grupta yordayıcı olmadığı yönünde bulgular elde edilmiştir.

Annelerin duygusal erişilebilirlik düzeylerini saptamaya yönelik yürütülen bir diğer çalışma ise McMahon ve Meins (2012) tarafından yürütülmüştür. Avustralyalı 86 anne ve onların çocuklarının katılımı ile yürütülen çalışmada annelerin çocuklarına ve onların davranışlarına yönelik algıları ile annelerin duygusal erişilebilirlik ve ebeveyn stresi düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Bu çalışma, bir annenin okul öncesi yaştaki çocuğuna ve davranışlarına yönelik olumsuz düşüncelerinin, ebeveynlik stresi ve evde etkileşim sırasında çocuğa yönelik olumsuz (düşmanca) davranışlarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Çocuklarını tarif ederken daha fazla zihinsel durum ifadesi kullanan anneler daha düşük ebeveynlik stresi bildirdikleri ve

onlarla etkileşimde daha az düşmanlık gösterdikleri gözlemlenmiştir. Diğer bir deyişle çocuklara yönelik olumlu algıya sahip annelerin çocuklarına karşı daha duyarlı davrandıkları saptanmıştır.

Bahsi geçen çalışmalardan farklı olarak yürütülen bir diğer çalışma ise 1 ve 3 yaşları arasında evlat edinilmiş İtalya'da yaşayan 20 çocuk ve onları evlat edinen anne ve babalarla katılımı ile Piermattei ve diğerleri (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı hem anne-çocuk hem de baba-çocuk ilişkisinde bağlanma uyumunu değerlendirmek ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde duygusal erişilebilirlik ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri ölçmektir. Elde edilen sonuçlar İtalya'nın normal nüfusu ile kıyaslandığında 20 evlat edinen ailenin 11'inde çocukların annelerine güvenli bağlandığını gösterirken, 19 çocuktan 13'ünün babalarına güvensiz bağlandığını göstermektedir. Dolayısıyla bu sonuç, evlat edinen ailelerde, tıpkı biyolojik ailelerde olduğu gibi, annelerin ve çocukların benzer bağlanma modelleri gösterme eğiliminde olduklarını düşündürmektedir. Öte yandan yine elde edilen bulgular doğrultusunda güvenli bağlanan çocuklar güvenli bağlanmamış çocuklarla karşılaştırıldığında annelerini oyuna katma, aktive etme ve duygusal aktarımın bir parçası yapma konusunda daha yetkin oldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla bu durum, pek çok ampirik çalışmada olduğu gibi duygusal erişilebilirliğin bebeklik dönemindeki güvenli bağlanma ile ilişkili ve öngörücü olduğunu göstermektedir (Cassibba, Van Ijzendoorn ve Coppola, 2012; Easterbrooks and Biringen 2005; Ziv, vd., 2000).

Öte yandan, literatür incelendiğinde ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik yürütülen diğer çalışmaların ise ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmasının çocuğun gelişimi ile ilgili sonuçları üzerine odaklandığı görülmektedir. Bu bağlamda Teti ve diğerleri (2010) tarafından 45 aile ve onların iki yaş ve altındaki çocuklarının katılımı ile yapılmış olan çalışmada anne davranışının doğrudan gözlemleri sonucunda bebek uyku kalitesinin bir yordayıcısı olarak yatmadan önce annenin duygusal olarak erişilebilir olmasının rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Sonuçlar annelerin bebekleri ile onlar uyumadan önce ne yaptıklarının (yakın fiziksel temas, sessiz yatak aktiviteleri gibi), bebeklerde kaliteli uykuyu teşvik etmek için yapılan aktivitelerin altında yatan duygusal kaliteden daha az önemli olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile annenin bebeği uyutmadan ve daha öncesinde duygusal olarak erişilebilir olması bebeğin uyku kalitesi üzerinde belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla duygusal olarak erişilebilen annelerin bebeklerinin güvenlik ve güvenlik duygularını teşvik

edebilmeleri nedeniyle duygusal olarak erişilebilir olmayan ebeveynlere kıyasla bebeklerinin kaliteli uykuya girme ve daha iyi bir uykuya sahip olma yeteneğini geliştirebildiklerini söylemek mümkündür.

Cohen ve Shulman (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada daha çok savaş gibi travmatik olaylara maruz kalan annelerin duygusal erişilebilirlik ve stres düzeylerinin bebeklerinin davranış problemleri arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada ebeveyn duygusal erişilebilirliğine etki eden faktörlere de değinilmiştir. Çalışmanın örneklemini Gazze’de savaş mağduru 54 anne ve onların bebekleri oluşturmaktadır. Öte yandan bu çalışma ile birlikte, anne ve çocuğun siyasi şiddete maruz kalmasının küçük çocuklarda anne-çocuk etkileşiminin kalitesi üzerindeki etkisine ilişkin travma literatüründe var olan sınırlı verilerin artırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak adına gözlemler yapılmış ve çeşitli envanterler uygulanmış olup, bulgular, anne ve çocuğun travmaya maruz kalmasının anne-çocuk ilişkisinde duygusal olarak erişilebilir olma ile negatif yönde anlamlı bir biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir. Dahası anne ve çocuğun politik travmaya maruz kalma süreleri ve şiddeti arttıkça ebeveyn-çocuk ilişkisinde duygusal erişilebilirlik düzeylerinin o kadar düşük olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, travmatik maruziyetin etkisinin annelerin ebeveynlik stresi üzerinde doğrudan belirgin bir etkisi olmamakla birlikte, duygusal erişilebilirliğin ebeveynlik stresiyle anlamlı ve olumsuz bir şekilde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgular hem ebeveynlik stresi hem de travmaya maruz kalmanın anne-çocuk ilişkisinde duygusal erişilebilirliğe önemli ölçüde negatif etkide bulunabileceğini göstermektedir. Öte yandan bu çalışma ile birlikte, ebeveynlik stresi ve duygusal erişilebilirlik ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkinin çift yönlü doğası da vurgulanmıştır. Dolayısıyla daha stresli ve duygusal olarak erişilebilir olmayan annelerin çocuklarının davranışlarını daha olumsuz olarak algıladıkları ve daha zor çocukları olan anneler daha fazla stres yaşadıklarını ve daha az duygusal erişilebilir olduklarını söylemek mümkündür.

Ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerine etki eden faktörleri konu alan bir başka çalışma da Frigerio ve diğerleri (2019) tarafından yürütülmüştür. Çalışma depresyon riski yüksek ve madde kullanım bozukluğu bulunan annelerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Örneklem toplamda 68 ebeveyn ve çocuktan oluşmakla birlikte, annelerden 18 tanesi madde kullanım bozukluğu, 11 tanesi postpartum depresyonu tanısı olan bireylerden oluşmaktadır. Elde edilen veriler

analiz edildiğinde madde kullanımı bozukluğuna sahip annelerin duygusal erişilebilirlik envanterinin tüm boyutlarından (duyarlılık, düşmanca olmama, müdahaleci olmama, ebeveyn yapılandırması) aldıkları puanların örneklemedeki diğer annelere kıyasla oldukça düşük puanlar aldıkları görülmüştür. Dolayısıyla madde kullanım bozukluğu bulunan annelerin çocuklarına karşı düşmanca ve müdahaleci oldukları saptanmıştır. Öte yandan doğum sonrası depresyon riski altındaki annelerin, önceki kanıtlara uygun olarak (Trapolini, Ungerer ve McMahon, 2008), herhangi bir tanısı olmayan örneklemedeki annelere göre 2 aylık bebeklerine karşı daha az duyarlı ve daha düşman olma olasılıkları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu sonuçlardan hareketle, annelerin yaşadıkları bir takım psikolojik zorlukların çocukları için duygusal olarak erişilebilir olmalarını engellediğini ve ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesinin ve buna yönelik önlemler alınmasının da oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Duygusal erişilebilirlik kavramı ile ilişkili diğer kavramlar araştırılırken daha çok ergenlik dönemi öncesi çocuklarla çalışılmasına rağmen Lum ve Phares (2005) ergenlerin anne ve babalarının duygusal erişilebilirliklerine yönelik algılarının ölçülebileceğini öne sürmüştür. Bu doğrultuda ergenlerin ebeveynlerinin duygusal erişilebilirlik düzeylerine ilişkin algılarını ölçmek amacı ile bir envanter oluşturulmuş ve aynı zamanda bu envanter ile birlikte ergenlerin ebeveynlerinin duygusal erişilebilirlik düzeylerine yönelik algıları ile yaşadıkları duygusal ve davranışsal problemleri arasındaki ilişkinin de incelenmesi amaçlanmıştır. Sonuçlar doğrultusunda, ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin küçük yaş grubunda olduğu gibi ergen grupta da geçerli ve güvenilir bir biçimde ölçülebileceği saptanmıştır. Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise ergenlerin annelerine yönelik duygusal erişilebilirlik algıları ile duygusal ve davranışsal problemleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Annelerini duygusal erişilebilir olarak tanımlayan ergenlerin daha düşük düzeyde depresif belirtiler gösterdikleri, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri yaşadıkları tespit edilmiştir. Ancak babaların duygusal erişilebilirlik düzeyleri ile herhangi bir ilişki saptanmamıştır.

Ergenlerle yürütölen bir diğer çalışmada ebeveynlerin (hem anneler hem de babalar) algılanan duygusal erişilebilirlik, benlik saygısı ile agresif davranış arasındaki ilişki incelenmiştir (Babore, vd., 2017). Bulgular, saldırganlık düzeylerinin her iki ebeveynin de algılanan duygusal erişilebilirliği ile negatif korelasyon gösterdiğini

göstermiştir. Diğer bir deyişle ebeveynlerinin duygusal olarak erişilebilir olduğunu düşünen ergenlerin daha az saldırgan davrandıkları saptanmıştır. Bu sonuç, ebeveyn ilişkisinin algılanan kalitesi ile saldırganlık arasındaki bağlantıyı ele alan araştırmalarla uyumludur (Lum ve Phares, 2005; Özdoğan ve Önder, 2018). Aynı zamanda ebeveynlerini duyarlı ve erişilebilir nitelendiren ergenlerin öz saygılarının, ebeveynleri duygusal erişilebilir olmayan ergenlere kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Öte yandan Özdoğan ve Önder (2018) tarafından yürütülen çalışmada elde sonuçlar da bu bulgularını desteklemektedir. Bu çalışmada, ergenlerde ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile reaktif-proaktif saldırganlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı rolünün saptanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, araştırmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde ergenlerin duygu düzenleme güçlüklerinin, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve saldırganlık arasında kısmi aracı rolü olduğu elde edilirken, ebeveyn (hem anne hem de baba) duygusal erişilebilirliği ile reaktif-proaktif saldırganlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Dolayısıyla her iki çalışmada da elde edilen sonuçlar, evde çocuklara duygularını ve kendilerini ifade edebilecekleri ortamlar sunmanın ve ebeveynlerin duygusal olarak erişilebilir olmasının ergenlerin saldırgan davranışlarını azalttığına ya da ortadan kaldırdığına işaret etmektedir.

Gökçe (2013) tarafından yürütülen ve örneklemini 16 yaş ve üzeri bireylerin oluşturduğu çalışmada ebeveynlerin duygusal erişilebilirliği ile duygu düzenleme becerileri, kişilerarası ilişki tarzları, algılanan sosyal destek ve genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Annenin duygusal erişilebilirliğinin katılımcıların genel psikolojik sağlığını yordadığı yönünde bulgu elde edilirken, ancak babaların duygusal erişilebilirliği ile herhangi bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Dolayısı ile bu bulgular göz önüne alındığında annenin duygusal açıdan erişilebilir olmamasının bireylerin psikolojik sağlığı açısından risk oluşturduğu düşünülmektedir. Öte yandan, her iki ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile algılanan çok boyutlu sosyal destek ve kişilerarası ilişkilerde olumlu tarz ile pozitif yönde, psikolojik belirtiler ve duygu düzenleme güçlüğü ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu araştırmanın bulgularını destekleyecek bir diğer araştırma ise Gök ve Önder (2018) tarafından yapılmış olup lise öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalmalarının yordayıcıları olarak ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve temel psikolojik ihtiyaçları incelenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde ise temel

psikolojik ihtiyaçları karşılanmayan ve annesi ve babası duygusal olarak erişilebilir olmayan ergenlerin daha fazla akran zorbalığına maruz kaldıkları görülmüştür. Dolayısıyla bu araştırmalardan elde edilen bulgular göz önüne alındığında sıcak aile ilişkileri ve ev ortamına sahip olmanın ergenlerin ve genç yetişkinlerin psikolojik sağlıklarını, temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve olumsuz durumlara maruz kalmamaları açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Benton, Coatworths ve Biringen (2019) tarafından yakın zamanda yapılmış bir çalışmada ise ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve farkında ebeveynlik (mindful parenting) ile ergenlerin yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Farkında ebeveynlik ise küresel olarak mevcut olaylara ve deneyimlere açık bir dikkat ve farkındalığa sahip olma ve bir kişinin çocukları için anda mevcut olması olarak tanımlanmıştır. Ergenlerle yapılan diğer araştırmalardan farklı olarak bu çalışma, hem 30 ergenle hem de onların anneleri ile yürütülmüştür. Bu doğrultuda ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile farkında ebeveynlik arasında güçlü bir korelasyon bulunmuş olup, ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmasının farkında ebeveyn olma eğilimini arttırdığı saptanmıştır. Elde edilen diğer bir bulgu ise, annelerin duygusal erişilebilirliği ile ergenlerin yaşam doyumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ile ilgilidir. Anneleri duygusal olarak erişilebilir ergenlerin yüksek yaşam doyumunu bildirdikleri görülmüştür. Dolayısıyla çalışmadan elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde yargılamayan, kabul edici bir ebeveyn sahip olmanın ergenlerin yaşam doyumunu arttırdığı, ancak duygusal olarak erişilir olmayan ve düşmanca tavırlar sergileyen anneye sahip olmanın ise ergenlerin yaşam doyumunu azalttığı ve anneleri tarafından davranış problemlerine sahip olarak nitelendirilme olasılıklarını arttırdığı görülmektedir.

Sonuç olarak, ebeveyn duygusal erişilebilirlik kavramı ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesini açıklayan ve buna yönelik teorik alt yapı sunan bir kavramdır (Biringen ve Robinson, 1991). Dolayısıyla bu kavram yalnızca sağlıklı ebeveynliği değil, aynı zamanda çocuğun ebeveynine yönelik ilişkisinin niteliğini de yansıtan bir kavramdır (Lum ve Phares, 2005). Bu nedenle gerek bahsi geçen araştırmalar gerekse literatürde yer alan diğer çalışmalar incelendiğinde duygusal erişilebilirlik kavramının farklı pek çok kavramla ilişkisinin incelendiği görülmüştür. Bu araştırmaların ortak noktaları göz önüne alındığında ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin hem ebeveyn çocuk ilişkisini, hem de çocuğun duygusal ve psikolojik gelişimini etkileyen bir kavram olduğu

görülmektedir (Benton, Coastworth ve Biringen, 2019). Dolayısıyla, ebeveynlerin ilgi, tutarlılık, duyarlılık göstermeleri ve çocukları ile pozitif ilişkiler kurmalarının, duygusal olarak erişilebilir olmalarının çocuğun karşılaşacağı olumsuz yaşam olaylarına karşı koruyucu olabileceği düşünülmektedir (Biringen ve Easterbrooks, 2012; Cassibba, Ijzendoorn ve Coppola, 2012; Salo, vd., 2009).

2.7.Duygusal Zeka ile Ebeveyn Olarak Duygusal Erişilebilirlik Arasındaki İlişki Üzerine Araştırmalar

Giriş bölümünde de bahsedildiği gibi ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve yorumlanması bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde bu iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen farklı araştırmalardan bahsedilmesi amaçlanmaktadır. Ancak gerek yerli gerekse yabancı literatür incelendiğinde bu iki değişken arasındaki ilişkiyi doğrudan konu edinen araştırmalara rastlanamamıştır. Ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik araştırmaların daha çok Bağlanma Kuramı ile ilişkisi (Biringen, vd., 2005; Cassibba, Ijzendoorn ve Coppola, 2012; Koohsar ve Bonab, 2011) ya da çocukların gelişimine yönelik etkileri (Babore, vd., 2017; Gökçe, 2013; Ziv, vd., 2000) üzerinde durduğu görülürken ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerine yönelik araştırmaların ise çocukların duygusal zeka (Costa, vd., 2018; Raikes ve Thompson, 2006) ve gelişim düzeylerine (Batool ve Bond, 2015; Morris, vd., 2007), ebeveynlik stilleri (Allegre, 2012; Batool ve Bond, 2014; Costa, vd., 2018) ve aile iklimi (Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007; Meyer, vd., 2014; Platsidou ve Tsirogiannidou, 2016; Raikes ve Thompson, 2006) ile ilişkilerine odaklandıkları görülmüştür. Dolayısıyla, bu bölümde doğrudan bu değişkenleri konu edinen araştırmalara olmasa da bu değişkenlerle bağlantılı olduğu düşünülen değişkenleri konu edinen çalışmalardan bahsedilecektir.

Özbacı (2006) tarafından yürütülen çalışmadan duygusal zekanın aile ortamı ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini 274 ebeveyn ve çocuk oluşturmaktadır. Elde edilen veriler analiz edildiğinde ise, aile bireylerinin duygusal zeka düzeyleri ile olumlu aile ortamı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla bu bulgulardan hareketle duygusal zekanın aile ortamını düzenlemede çok önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Aile ortamında birliği sağlama olasılığı, aileler kendilerini, başkalarının duygularını anladıklarında ve duygularını yönlendirdiklerinde artmaktadır. Bu durum, çocuklar açısından olumlu bir

aile ortamına ve onların duygusal ihtiyaçlarını karşılayan ebeveynlere sahip olmak olarak yorumlanabilir. Öte yandan elde edilen bir diğer bulgu ise yüksek duygusal zekaya sahip ebeveynlerin bireyin kendini ve diğerlerini anlama ve davranışlarını bu değerlendirmelerde yönlendirme çabası, aile ortamında birlikte yapılan faaliyetlerin sayısında artış, birlikte karar alma ve sorumlulukları paylaşma düzeylerinin de yüksek olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda, duygusal zekası yüksek ebeveynlerin çocuklarının duygusal ve psikolojik gelişimlerine katkı sağlamada ve onlara gelişimlerine destek olabilecek ortamlar sunma konusunda daha başarılı olduklarını söylemek mümkündür (Özbacı, 2006: 174).

Öte yandan Belan ve Năstăsă (2017) tarafından yapılan bir başka araştırmada ise ebeveynlik tarzı ve ebeveyn yeterliliği ile ebeveynlerin duygusal zekası arasındaki ilişkileri araştırılmıştır. Araştırma sonuçları analiz edildiğinde ise, demokratik ebeveyn stili ile ebeveynlerin duygusal zekaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Diğer bir ifade ile duygusal zekası yüksek ebeveynlerin eşitlik, güven, sorumluluk ilkelerine dayanan, çocuklara değer veren, kendi kararlarını vermelerine yardımcı olan, bağımsız olmalarını teşvik eden, ceza içermeyen stratejilerle rehberlik etmektedirler. Dolayısıyla araştırmacılara göre ebeveynin kendi duygularının farkında olması, duygularını karar verme sürecinde kullanması ebeveynlik stilini etkileyerek çocuğu ile daha doğru bir iletişim kurmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte araştırmadan elde edilen diğer bulgu ise duygusal zekanın Ebeveyn Yetkinliği Ölçeği'nin tüm boyutları ile anlamlı bir şekilde ilişkili olmasıdır. Bu doğrultuda, duygusal açıdan yetkin ebeveynlerin ebeveynlik becerileri bakımından da yetkin olduklarını söylemek mümkündür. Araştırmacılara göre, duygusal olarak olgun ebeveynler, davranışlarını çocuğun psikososyal gelişim düzeyine uyarlayabilmede, kriz yönetmede, zamanlarını etkili bir şekilde organize edebilmede, çocuklarına olumsuz duyguları yönetmede ve aynı zamanda çocuğun sorunlarına çözüm bulma konusunda duygusal açıdan olgun olmayan ebeveynlere oranla daha başarılı olmaktadır.

Benzer bir araştırma ise Batool ve Bond (2015) tarafından yürütülmüş olup çalışmada ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuklarının agresyon düzeyleri arasındaki ilişkide ebeveyn stillerinin aracı rolünün incelenmesi üzerinde durulmuştur. Sonuçlar, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ergenlerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte analizlere ebeveynlik

stilleri eklendiğinde korelasyonların önemsiz hale geldiği görülmüştür. Dolayısıyla bu durum ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin doğrudan saldırganlık düzeyleri ile ilişkili olmadığını, ebeveynlik stillerinin bu ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir. Diğer bir ifade ile ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin ebeveynlik stillerini etkilediği ve dolaylı olarak çocuklarındaki saldırganlıkla ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, daha yüksek duygusal zekaya sahip ebeveynler daha yetkin ebeveynlik stilleri kullanmakta ve çocukları daha az saldırganlık göstermektedir; bunun aksine daha düşük duygusal zekaya sahip ebeveynler daha otoriter ebeveynlik stilleri kullanmakta ve çocukları daha fazla saldırganlık göstermektedir.

Ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerine yönelik yürütülen bir diğer çalışma ise Costa ve diğerleri (2018) tarafından yapılmış olup, çalışmada ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuklarının duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkide ebeveyn özerk desteği ve psikolojik kontrolün aracı rolü değerlendirilmiştir. Genel olarak, bu çalışma duygusal zekanın hem doğrudan hem de ebeveyn özerk desteği ve psikolojik kontrolünün kısmi aracılığı yoluyla duygusal zekanın bir nesilden diğerine nasıl aktarılabilirliğini göstermiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, ebeveyn duygusal zekasının ebeveyn özerk desteği ve psikolojik kontrolünün önemli bir öncülü olduğunu ve daha düşük duygusal zekaya sahip ebeveynlerin ilişkilerinde stres ve olumsuz duygularını daha fazla psikolojik kontrol kullanarak yönetebildiklerini göstermiştir. Ayrıca, yüksek duygusal zeka düzeyine sahip ebeveynler, ergenlik çağındaki çocuklarının duygularını ve ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmekte ve bu nedenle özerklik desteğini daha doğal olarak kullanabilmektedirler.

Öte yandan Lunkenheimer, Shields ve Cortina (2007) ebeveynlerin çocuklarına duygusal koçluk (emotional coaching) yapmaması ile çocuklarının duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada dolaylı olarak ebeveyn çocuk ilişkisinin önemi de değinilmiştir. Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklara duygusal anlamda rehberlik etmesi ile çocuğun duygu düzenleme becerileri arasında pozitif korelasyon elde edilirken, ebeveynin taviz ve ihmali arasında negatif korelasyon elde edilmiştir. Dolayısıyla ebeveynin duygusal yetkinliğe sahip olması ve ebeveyn çocuk arasındaki duygusal iletişimin yoğun olmasının çocuğun duygusal yetkinliğini ve ebeveynin ebeveynlik becerisini olumlu yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Raikes ve Thompson'ın (2016) aile duygusal iklimi, anne-çocuk iletişimi ve çocukların duygusal anlayışı arasındaki ilişkileri test ederken, anneler ve çocuklar

arasındaki güvenli bağlanmayı hesaba katarak tasarladıkları çalışmanın bulguları Lunkenheimer, Shields ve Cortina (2007) tarafından yürütülen çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Bu çalışmanın örneklemini 42 anne ve onların 24 aylık çocukları oluşturmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal iletişim çocuğun güvenli bağlanmasının önemli bir yordayıcısıdır ve bu da çocukların duygusal anlayışı ile pozitif yönde anlamlı ilişkilidir. Bununla birlikte, duygusal aile ikliminin çocukların duygusal anlayışına önemli bir katkıda bulunduğu saptanmıştır. Dolayısıyla depresyon, duygusal bozukluklar gibi nedenlerle duygusal anlamda yetkin olmayan ve duygusal iletişimin olmadığı ya da sınırlı olduğu bir aile ortamında büyüyen çocukların duyguları öğrenme sürecini daha zor bir hale getirdiğini söylemek mümkündür.

Duygusal aile ikliminin çocuğun duygusal gelişimi üzerindeki etkisinin değerlendirildiği pek çok çalışmayı içeren bir meta-analiz çalışma da Morris ve diğerleri (2007) tarafından yapılmıştır. Duygusal aile iklimi, bağlanma ve ebeveynlik tarzları gibi ebeveynlerin ya da bakım verenlerin ilişki nitelikleri ve ailenin üyelerine karşı gösterilen olumlu ve olumsuz duyguların miktarı olarak tanımlanmıştır (Darling ve Steinberg, 1993: 492). Bu doğrultuda pek çok çalışmadan elde edilen ortak sonuç doğrultusunda bir çocuğun duygusal iklimi olumsuz, zorlayıcı veya öngörülemez olduğunda, çocuklar sık, beklenmedik duygusal göstergeler veya duygusal manipülasyonlar nedeniyle duygusal olarak oldukça reaktif olma riski altında olduğunu göstermektedir. Öte yandan böyle bir ortamda yalnızca çocukların değil ebeveynlerin de duygularını düzenleme, kullanma ve doğru biçimde ifade etme konusunda sorun yaşadıkları görülmüştür. Olumsuz aile iklimine sahip olmanın, özellikle ebeveynlerin, ebeveyn-çocuk ilişkileri ve bağlanma durumları ile kendi duygularını fark etme ve kontrol etme, duygu sosyalleşmesini ve çocuklarıyla ve diğer aile üyeleriyle etkileşime girme biçimlerini etkilediği saptanmıştır. Bununla birlikte, çocuklar kabul edildiklerini ve beslendiklerini hissettikleri, duyarlı, tutarlı bir ortamda yaşadıklarında, duygusal ihtiyaçlarının karşılanacağından emin oldukları için duygularını ifade etmek için duygusal olarak güvende ve özgür hissetmektedirler (Gottman, Katz ve Hooven, 1996: 247). Dolayısıyla çocuğun duygusal gelişiminin ebeveynin duygusal yetkinliği ve olumlu duygusal aile iklimi ile yakından ilintili olduğunu söylemek mümkündür (Morris, vd., 2007: 367).

Araştırma konusu ile bağlantısı olduğu düşünölen bir başka araştırma ise, Meyer ve diğlerleri (2014) tarafından yürütölmüş olup, annelerin duygu gösterim (emotion representation) düzeyleri ile aile içlerisindeki duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, duygularını doğru bir biçimde tanımlayan, ifade eden ve gösteren annelerin olumlu duygusal aile iklimine katkı sağladıkları ve çocuklarını da duygularını kullanmaya teşvik ettikleri saptanmıştır. Buna karşın, duygularını baskılayan annelerin ise, çocuklarını duygularını ifade etmeye teşvik etme ve ailede olumlu bir duygusal iklim sürdürme olasılıklarının daha düşük olduğu görölmüştür. Dolayısıyla ebeveynin duygusal ifadelerinin ve duygularını kullanma yetisinin çocuğa sunulan pozitif aile ortamı ve aynı zamanda çocuğun gelişimi açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Bahsi geöen araştırmaların sunduğu ortak sonuçlardan da anlaşıldığı üzere, ebeveynlerin yüksek duygusal zekaya sahip olmaları, duygularını kullanma ve ifade konusunda yetkin olmalarının aile iklimini, ebeveynlik stillerini ya da çocukları ile duygusal etkileşimleri ve çocuklarının duygusal gelişimlerinde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle pek çok araştırmacı tarafından ebeveynlerin duygusal zekalarını arttırmaya yönelik eğitim ve programlara ilgi artmıştır. Bu doğrultuda Platsidou ve Tsirogiannidou (2016) tarafından yürütölen çalışmada anneler için hazırlanan ‘Duygusal Zeka Programı’nın etkililiğinin incelenmesi üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada test edilen ilk hipotez, programa katıldıktan sonra annelerin perspektif alma, öfke ifadesi, aile iletişimi ve aile memnuniyeti gibi duygusal zekaya yönelik boyutlarda gelişme olup olmayacağı ile ilgiliydi. Sonuçlar analiz edildiğinde ise daha yüksek genel duygusal zekaya sahip bireylerin başka bir kişinin (empatinin bir bileşeni olan) perspektifinden bakabilme ve öfke ifadelerini kontrol etmede daha iyi olduğu ve programa katılan ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinde ve aile iletişimi ve memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir artış olduğu saptanmıştır. Öte yandan kanıtlar, olumlu aile ortamının ve işleyişinin çocukların duygusal ve sosyal gelişiminde belirleyici faktörler olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, çalışmada yer alan bir takım kısıtlamalara rağmen, bu çalışma ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin aile yaşam kalitesini ve çocukların gelişimlerini iyileştirmedeki rolünü ortaya koymaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma evreni ve çalışma grubu, çalışma grubunun özellikleri, veri toplama araçları ve toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Tez çalışması, araştırmanın amacına uygun olarak ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi ve ilişkinin derecesini belirlemek amacı ile nicel araştırma yöntemi olan ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır.

İlişkisel tarama, iki ya da fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığını ve derecesini belirlemek amacı ile kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Creswell, 2012: 429).

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Kocaeli ili, Körfez ilçesinde yaşayan 20-65 yaş arasında, üç yaşından büyük çocuğa sahip ebeveynler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise, üç yaşından büyük çocuğa sahip 298'i (%74.9) kadın, 100'ü (%25.1) erkek toplamda 398 ebeveyn oluşturmuştur.

Örneklem uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Uygun örnekleme, örneklemin ulaşılabilir ve kolay birimlerden oluştuğu, iş gücü, zaman ve maddi koşullardan tasarruf yapmayı sağlayan bir örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2008: 92). Çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin bilgiler tablolarla sunulmuştur.

Tablo 3.1: Cinsiyet Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Kadın	298	74.9	74.9	100
Erkek	100	25.1	25.1	100
Toplam	398	100	100	

Tablo 1'de yer alan verilere göre araştırmaya katılan kişi sayısı toplamda 398'dir. Buna göre katılımcıların 298'i kadın (%74.9), 100'ü (%25.1) ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır.

Tablo 3.2: Yaş Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımları

Yaş	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
21-30	85	21.4	21.4	21.4
31-40	221	55.5	55.5	76.9
41-50	75	18.8	18.8	95.7
51 üstü	17	4.3	4.3	100
Toplam	398	100	100	

Tablo 2’de çalışmaya katılan ebeveynlerin yaşlarına ilişkin frekans ve yüzde değerleri gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların 85’i (%21.4) 21-30 yaş aralığında, 221’i (%55.5) 31-40 yaş aralığında, 75’i (%18.8) 41-50 yaş aralığında, 17’si (%4.3) 51 yaş ve üzerindeki ebeveynlerden oluşmaktadır.

Tablo 3.3: Eğitim Düzeyi Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımları

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
İlkokul	34	8.5	8.5	8.5
Ortaokul	29	7.3	7.3	15.8
Lise	72	18.1	18.1	33.9
Ön Lisans	56	14.1	14.1	48.
Lisans	130	32.7	32.7	80.7
Lisansüstü	77	19.3	19.3	100
Toplam	398	100	100	

Çalışmaya katılan ebeveynlerin eğitim düzeylerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri tablo 3’te verilmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların 34’ü (%8.5) ilkökul mezunu, 29’u (%7.3) ortaokul mezunu, 72’si (18.1) lise mezunu, 56’sı (%14.1) ön lisans mezunu, 130’u (%32.7) lisans mezunu ve 77’si (%19.3) lisansüstü mezunlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.4: Çalışma Durumu Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımları

Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Çalışıyor	231	58	58	58
Çalışmıyor	167	42	42	100
Toplam	398	100	100	

Tablo 4’te çalışmaya katılan ebeveynlerin eğitim düzeylerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir. Buna göre katılımcıların 231’i (%58) çalışan, 167’si (%42) ise çalışmayan ebeveynlerden oluşmaktadır.

Tablo 3.5: Çocuk Sayısı Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımları

Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
1	161	40.5	40.5	40.5
2	159	39.9	39.9	80.4
3	65	16.3	16.3	96.7
4	13	3.3	3.3	100
Toplam	398	100	100	

Çalışmaya katılan ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayılarına ilişkin frekans ve yüzde değerleri tablo 5’te gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların 161’i (%40.5) 1 çocuk sahibi, 159’u (%39.9) 2 çocuk sahibi, 65’i (%16.3) 3 çocuk sahibi ve 13’ü (%3.3) 4 çocuk sahibi ebeveynlerden oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, veri toplama amacıyla katılımcılara Kişisel Bilgi Formu’nun yanı sıra, Lum Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP) ve Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu (DZÖÖ - KF) verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu, çalışmaya katılan ebeveynlerin cinsiyetleri, yaşları, eğitim düzeyleri, çalışma/çalışmama durumları, gelir düzeyleri, çocuk sayıları gibi bilgileri içermektedir.

3.3.2. Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği – Kısa Formu (DZÖÖ – KF)

Petrides ve Furnham (2000,2001) tarafından geliştirilen Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Türkçe uyarlaması, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Deniz, Özer ve Işık (2013) tarafından yapılmıştır. 20 madde ve dört faktörlü yapıdan oluşan ölçek, “kesinlikle katılmıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” arasında yer alan 7’li derecelendirmeye sahiptir. Ölçek "öznel iyi oluş", "öz kontrol", "duygusallık" ve "sosyallik" şeklinde adlandırılan dört alt boyuttan meydana gelmektedir. Öz kontrol boyutu, duyguları düzenleme ve kontrol etme, stres yönetimi ve stresle başa çıkmayı ifade ederken, iyi oluş boyutu kendine güven ve yüksek benlik saygısını kapsamaktadır. Duygusallık kendinin ve diğerlerinin duygularını tanıma ve

anlamlandırmayı, sosyallik alt boyutu ise ilişkileri başarılı bir şekilde başlatma ve sürdürmeyi kapsamaktadır (Petrides ve Furnham, 2000: 314). Çalışmada ölçeğin iç tutarlık güvenilirliği Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Bu değerler İyi Oluş faktörü için .72, Öz kontrol için .70, Duygusallık için .66, Sosyallik için .70 ve ölçeğin tamamı için .81 olarak saptanmıştır. Öte yandan aynı çalışmada KMO örneklem uygunluk katsayısı .89, Barlett Sphericity testi değeri ise 3139.35 ($p < .001$) olarak anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur (Deniz, Özer ve Işık, 2013: 415). Ölçekten yüksek puan alınması, yüksek duygusal zeka düzeyini ifade etmektedir.

Ölçeğin psikometrik özellikleri bu çalışmanın örneklemini için yeniden test edilmiş olup, yapı geçerliliğini test etmek adına, faktör analizi yapılmış ve KMO katsayısı .82 olarak bulunmuş ve Bartlett Sphericity testi sonusunda ise 1484.19 ($p < 0.01$) bulunmuştur. Ölçeğin 4 faktörlü modeline ilişkin faktör yükleri .32- .70 arasında değişmektedir. Buna göre, ‘İyi Oluş’ faktörü toplam varyansın %23’ünü, ‘Öz Kontrol’ faktörü %10’unu, ‘Duygusallık’ %7’sini ve ‘Sosyallik’ %5’ini ve toplamda %48’ini açıklamaktadır. Kline’e (1994) göre bu oranın %40’tan fazla olması yapı geçerliliği için önemli bir göstergedir. Ölçeğin iç tutarlık güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı yöntemi ile hesaplanmış olup, değerler ‘İyi Oluş’ faktörü için .72, ‘Öz Kontrol’ faktörü için .68, ‘Duygusallık’ faktörü için .73, ‘Sosyallik’ faktörü için ise .72, ölçeğin tamamı için ise .80 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği

Çalışmada ebeveyn duygusal erişilebilirliğini ölçmek amacıyla kullanılan Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği özgün formu Lum ve Phares (2005) tarafından oluşturulmuştur. Özgün form katılımcıların ayrı ayrı hem anne hem de babalarını düşünerek yanıtlamaları istenen 15 maddeden oluşmakta ve “hiçbir zaman” ve “her zaman” arasında puanlanan 6’lı Likert tipi bir yapı göstermektedir. Türkçe uyarlaması Gökçe (2013) tarafından yapılan ölçeğin geçerlik-güvenirlik analizlerinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için .95, baba formu için .97 olarak elde edilmiştir. Buna ek olarak Ölçeğin madde test korelasyonu değerlendirildiğinde ise, anne formunun değerlerinin .65 ile .83 arasında; baba formunun değerlerinin .76 ile .86 arasında değiştiği bulunmuştur.

Bu çalışma kapsamında ebeveyn formu oluşturulan ölçeğin, ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerini kendilerinin belirlemelerine yönelik maddelerin

düzenlenmesi işlemi araştırmacı ve danışmanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Madde dzelemesi sırasında maddelerin orijinal anlamı korunmuş, yalnızca ebeveynlerin cevaplayabileceği bir forma dnştrlmştir (rn., “Bana destek olur.” maddesi “ocuğuma destek olurum.” şeklinde dnştrlmştir.). Psikometrik özelliklerini belirlemek amacıyla çalışmanın örnekleminde faktör yapısı yeniden değerlendirilmiş ve orijinal formda olduğu gibi ebeveyn duygusal erişilebilirliği olmak üzere tek faktörlü bir yapı sergilediği bulunmuştur. gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik analizlerinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .93 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek adına, faktör analizi yapılış ve KMO katsayısı .95 olarak bulunmuş ve Bartlett Sphericity testi sonusunda ise 3266.42 ($p < 0.01$) bulunmuştur. Ölçeğin tek faktörlü modeline ilişkin faktör yükleri .40-.80 arasında değişmektedir. Öte yandan ölçeğin tek faktörlü yapısı toplam varyansın % 53’n açıklamaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin yksekliliğine işaret etmektedir.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde “IBM SPSS Statistics 22.0” programı kullanılmış olup her alt amaca göre analiz yöntemleri belirlenmiştir. İlk olarak değişkenlerin tüm katılımcılar düzeyinde normal dağılımına bakılmış ve arpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir.

Araştırmada ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ve duygusal erişilebilirlik düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla ANOVA ve t-testi uygulanmıştır. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeylerinin cinsiyete ve çalışma/çalışmama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacı ile bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Aynı zamanda, katılımcıların duygusal zeka ve duygusal erişilebilirlik düzeylerinin yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve sahip oldukları ocuk sayısına göre farklılaşma derecesini tespit etmek amacıyla ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Öte yandan, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacı ile korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Son olarak ise, ebeveynlerin duygusal düzeylerinin, duygusal erişilebilirlik düzeylerini yordama derecesini incelemek amacı ile çoklu regresyon analizi yapılıştır. Tüm bu

analizler sonrasında ortaya çıkan sonuçlar tablolarla birlikte bulgular kısmında açıklanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada, bu bölümde bahsi geçen değişkenlere yönelik yapılan analizler ve sonuçlarına ilişkin değerlere yer verilmiştir.

İlk olarak, araştırmaya dahil olan grubun betimleyici analizleri ve analizler neticesinde ortaya çıkan değerler aşağıdaki tablolarda paylaşılmıştır.

4.1. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarına İlişkin Açıklayıcı Analizler

Tablo 4.1: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği, Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği Paunları Ortalaması ve Satndard Sapması

Değişkenler	Ranj	Min.	Max.	X	ss	Çarpıklık	Basıklık
İyi Oluş	20.00	8.00	28.00	21.47	.18	-.958	1.413
Öz Kontrol	23.00	5.00	28.00	18.76	.24	-.438	-.512
Duygusallık	20.00	8.00	28.00	20.13	.18	-.308	-.151
Sosyallık	24.00	4.00	28.00	19.24	.23	-.388	-.320
D.Z. Toplam	80.00	54.00	134.00	99.42	.75	-.370	-.487
D.E. Toplam	57.00	33.00	90.00	78.91	.54	.969	-1.333

Tablo 1’de Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği’nden alınan puanların aritmetik ortalaması, standart hataları, standart sapmaları ve normallik varsayımını incelemek adına çarpıklık ve basıklık katsayıları verilmiştir. Katılımcıların Duygusal Zeka Özelliği alt ölçek puan ortalamaları (X) sırasıyla iyi oluş için 21.47, öz kontrol için 18.76, duygusallık için 20.13 ve sosyallik için 19.24’tür. Ölçek toplam puan ortalamaları (X) ise 99.42’dir. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği puan ortalaması ise 78.91’dir. Dolayısıyla bu sonuçlardan hareketle ebeveynlerin yüksek duygusal zeka (X= 99.42) ve duygusal erişilebilirlik (X= 78.91) düzeylerine sahip olduklarını söylemek mümkündür. Her iki ölçek için de çarpıklık ve basıklık katsayıları -1.5 ile +1.5 aralığındadır. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının bu aralıkta olması, dağılımın normallik varsayımını sağladığını göstermektedir (Tabachnick, Fidell ve Ullman, 2007).

4.2. Örneklemenin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin t-Testi Bulguları

Ebeveynlerin duygusal zeka ve duygusal erişilebilirlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterip-göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçları tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 4.2: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği ve Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	X	ss	t testi		
					t	sd	p
İyi Oluş	Kadın	298	5.37	.92	.33	396	.741
	Erkek	100	5.34	.88			
Öz Kontrol	Kadın	298	4.71	1.22	.83	396	.407
	Erkek	100	4.60	1.21			
Duygusallık	Kadın	298	5.12	.91	3.47	396	.001
	Erkek	100	4.76	.80			
Sosyallik	Kadın	298	4.72	1.22	-2.63	396	.009
	Erkek	100	5.05	.99			
Duygusal Zeka	Kadın	298	4.94	1.06	-3.57	396	.726
	Erkek	100	4.98	1.03			
Duygusal Erişilebilirlik	Kadın	298	5.32	.66	2.63	396	.009
	Erkek	100	5.07	.86			

Ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması için yapılan t-testi sonucuna göre ebeveynlerin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu’nun ‘Duygusallık’ ($t[396]=3.47$; $p<.05$) ve ‘Sosyallik’ ($t[396]= -2.63$; $p<.05$) alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuçlara göre ‘Duygusallık’ alt boyutunda kadın ($X= 5.12$) katılımcıların puanlarının erkek katılımcılara ($X= 4.76$) kıyasla daha yüksek olduğu saptanırken, ‘Sosyallik’ alt boyutunda erkek katılımcıların ($X= 5.05$) puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifade ile kadın katılımcılar kendilerini daha duygusal tanımlarken, erkek katılımcıların ise kendilerini daha sosyal olarak tanımladıklarını söylemek mümkündür.

Öte yandan katılımcıların Ebeveyn Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği’nden aldıkları puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları analiz edildiğinde

ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($t[396]=2.63$; $p<.05$). Bu doğrultuda annelerin elde ettikleri puanların ($X= 5.32$) babaların elde ettikleri puanlardan ($X= 5.07$) daha yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifade ile annelerin babalardan daha fazla duygusal olarak erişilebilir oldukları görülmüştür.

4.3. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Puanlarının ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Yaş Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Bulguları

Yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği'nin alt boyut (iyi oluş, öz kontrol, duygusallık, sosyallık) ve toplam puanları arasında yaş değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ebeveynlerin Duygusal erişilebilirlik düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları ise tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 4.3: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Toplam Puanlarının Yaş Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Yaş	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
21-30	85	5.35	.96	G. Arası	4.37	3	1.46			21-30,31-40; 21-30,41-50;
31-40	221	5.28	1.10	G. İçi	205.63	394	.52			21-30,51 ve üstü; 31-40,41-50;
41-50	75	5.16	.97	Toplam	210.01	397		2.79	.040	31-40,51 ve üstü; 41-50,51 ve üstü
51 üstü	17	4.85	1.07							
Toplam	398	5.26	1.05							

Tablo 3 incelendiğinde ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($F=2.79$; $p<.05$). Ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin hangi yaş grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre 21-30 yaşları arasındaki ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri ($X=5.35$) 31-40 yaşları arasındaki ebeveynlerden ($X= 5.28$), 41-50 yaşları arasındaki ebeveynlerden ($X= 5.16$) ve 51 yaş ve üzeri ebeveynlerden ($X= 4.85$); 31-40 yaşları arasındaki ebeveynlerin ($X= 5.28$) duygusal erişilebilirlik düzeylerinin 41-50 yaşları arasındaki

($X= 5.16$) ve 51 yaş ve üzeri ebeveynlerden ($X= 4.85$), 41-50 ($X= 5.16$) yaş arasındaki ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin ise 51 yaş ve üzeri ebeveynlerden ($X= 4.85$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile ebeveynlerin yaşları arttıkça duygusal erişilebilirlik düzeyleri azalmaktadır.

4.4. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Puanlarının ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Bulguları

Ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.4: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu İyi Oluş Alt Boyutu Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
İlkokul	34	5.05	1.38	G. Arası	12.57	5	2.51			İlkokul-
Ortaokul	29	5.01	1.01	G. İçi	319.25	392	.81			Önlisans,
Lise	72	5.21	.86	Toplam	331.82	397				İlkokul-
Ön lisans	56	5.47	.77							Lisans,
Lisans	130	5.46	.75							İlkokul-
Lisansüstü	77	5.54	.94					3.08	.010	Lisansüstü,
										Ortaokul-
										Ön lisans,
										Ortaokul-
										Lisans,
										Ortaokul-
										Lisansüstü,
										Lise-
										Lisansüstü
Toplam	398	5.36	.91							

Tablo 4 incelendiğinde ebeveynlerin iyi oluş düzeyleri arasında eğitim seviyelerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 3.08$; $p<.05$). Ebeveynlerin iyi oluşluk düzeylerinin hangi eğitim seviyesine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre ise ilkökul mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 5.05$), ön lisans ($X= 5.47$), lisans ($X= 5.46$) ve lisansüstü ($X= 5.54$) mezuniyete sahip ebeveynlerden, ortaokul mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 5.01$) ön lisans ($X= 5.47$), lisans ($X= 5.46$) ve lisansüstü ($X= 5.54$) mezuniyete sahip ebeveynlerden, lise mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 5.21$) ise lisansüstü mezuniyete sahip ebeveynlerden ($X= 5.54$) daha düşük iyi oluşluk düzeyine sahip oldukları saptanmıştır.

Bu doğrultuda ebeveynlerin eğitim seviyeleri arttıkça iyi oluşluk düzeylerinin arttığını söylemek mümkündür.

Tablo 4.5: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Öz Kontrol Alt Boyutu Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
İlkokul	34	4.49	1.24	G. Arası	22.27	5	2.51	3.06	.010	İlkokul- Lisansüstü, Ortaokul- Ön lisans, Ortaokul- Lisans, Ortaokul- Lisansüstü, Lise- Lisansüstü, Lisans- Lisansüstü
Ortaokul	29	4.23	1.45	G. İçi	569.87	392	.81			
Lise	72	4.56	1.32	Toplam	592.14	397				
Ön lisans	56	4.54	1.19							
Lisans	130	4.73	1.16							
Lisansüstü	77	5.09	1.02							
Toplam	398	5.36	.91							

Tablo 5 incelendiğinde ebeveynlerin öz kontrol düzeyleri arasında eğitim seviyelerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 3.06$; $p<.05$). Ebeveynlerin öz denetim düzeylerinin hangi eğitim seviyesine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre ise ilkokul mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 4.49$), lisansüstü ($X= 5.09$) mezuniyete sahip ebeveynlerden, ortaokul mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 4.23$) ön lisans ($X= 4.54$), lisans ($X= 4.73$) ve lisansüstü ($X= 5.09$) mezuniyete sahip ebeveynlerden, lise mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 4.56$) ise lisansüstü mezuniyete sahip ebeveynlerden ($X= 5.09$), lisans mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 4.73$) ise lisansüstü mezuniyete sahip ebeveynlerden ($X= 5.09$) daha düşük öz denetim düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Bu doğrultuda ebeveynlerin eğitim seviyeleri arttıkça duygularını kontrol etme ve düzenleme yetilerinin arttığını söylemek mümkündür.

Tablo 4.6: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Duygusallık Alt Boyutu Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
İlkokul	34	4.88	1.09	G. Arası	9.82	5	1.96	2.47	.032	Ortaokul- Lise, Ortaokul- Ön lisans, Ortaokul-
Ortaokul	29	4.52	1.04	G. İçi	311.51	392	.79			
Lise	72	5.11	.77	Toplam	321.33	397				
Ön lisans	56	5.05	.82							
Lisans	130	5.12	.88							

Lisansüstü	77	5.05	.89								Lisans, Ortaokul- Lisansüstü
Toplam	398	5.36	.91								

Tablo 6 incelendiğinde ebeveynlerin duygusallık düzeyleri arasında eğitim seviyelerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 2.47$; $p<.05$). Ebeveynlerin duygusallık düzeylerinin hangi eğitim seviyesine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre ise ortaokul mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 4.23$), lise, ön lisans ($X= 4.54$), lisans ($X= 4.73$) ve lisansüstü ($X= 5.09$) mezuniyete sahip ebeveynlere kıyasla duygularını tanıma ve ifade etme konusunda daha az zorluk yaşadıkları saptanmıştır.

Tablo 4.7: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Sosyallik Alt Boyutu Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
İlkokul	34	3.83	1.11	G. Arası	59.69	5	11.93			İlkokul-
Ortaokul	29	4.11	1.27	G. İçi	492.76	392	1.25			Lise,
Lise	72	4.84	1.13	Toplam	552.46	397				İlkokul-Ön
Ön lisans	56	4.83	.94					9.49	.000	Lisans,
Lisans	130	4.99	1.20							İlkokul-
Lisansüstü	77	5.15	1.01							Lisans,
Toplam	398	5.36	.91							İlkokul- Lisansüstü

Tablo 7 incelendiğinde ebeveynlerin sosyallik düzeyleri arasında eğitim seviyelerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 9.49$; $p<.05$). Ebeveynlerin sosyallik düzeylerinin hangi eğitim seviyesine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre ise ilkokul mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 3.83$), lise, ön lisans ($X= 4.83$), lisans ($X= 4.99$) ve lisansüstü ($X= 5.15$) mezuniyete sahip ebeveynlerden daha düşük sosyallik düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynlerin eğitim seviyeleri arttıkça sosyallik düzeyleri de artmaktadır.

Tablo 4.8: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
İlkokul	34	4.68	.87	G. Arası	14.19	5	2.84			İlkokul-
Ortaokul	29	4.53	.99	G. İçi	428.230	392	1.09			Lisansüstü,
Lise	72	4.82	1.08	Toplam	442.42	397		2.60	.025	Ortaokul- Ön Lisans,
Ön lisans	56	5.08	.97							

Lisans	130	4.99	1.10	Ortaokul- Lisans, Ortaokul- Lisansüstü
Lisansüstü	77	5.18	1.04	
Toplam	398	5.36	.91	

Tablo 8 incelendiğinde ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri arasında eğitim seviyelerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 2.60$; $p<.05$). Ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin hangi eğitim seviyesine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre ise ön lisans mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 5.08$) ortaokul mezuniyete sahip ebeveynlerden ($X= 4.53$), lisans mezuniyetine sahip ebeveynlerin ($X= 4.99$) ortaokul mezuniyetine sahip ebeveynlerden ($X= 4.53$), lisansüstü mezuniyete sahip ebeveynlerin ($X= 5.18$) ise ilkokul ($X= 4.68$), ortaokul ($X= 4.53$) ve lise mezuniyetine ($X= 4.82$) sahip ebeveynlerden daha yüksek duygusal zeka düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynlerin eğitim seviyeleri arttıkça duygusal zeka düzeyleri de anlamlı bir şekilde artmaktadır. Ancak yapılan analizler sonucunda, ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında eğitim seviyelerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

4.5. Örneklemenin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Çalışma/Çalışmama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin t-Testi Bulguları

Ebeveynlerin duygusal zeka ve duygusal erişilebilirlik düzeylerinin çalışma/çalışmama durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip-göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.9: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği ve Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği Puanlarının Çalışma/Çalışmama Durumuna Göre t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	X	ss	t testi		
					t	sd	p
İyi Oluş	Çalışıyor	231	5.45	.85	2.21	396	.027
	Çalışmıyor	167	5.25	.97			
Öz Kontrol	Çalışıyor	231	4.70	1.21	.23	396	.817
	Çalışmıyor	167	4.67	1.23			
Duygusallık	Çalışıyor	231	4.99	.87	-1.09	396	.272
	Çalışmıyor	167	5.09	.92			
Sosyallik	Çalışıyor	231	4.93	1.17	2.50	396	.013
	Çalışmıyor	167	4.63	1.16			

Duygusal Zeka	Çalışıyor	231	5.06	1.09	2.50	396	.013
	Çalışmıyor	167	4.79	.98			
Duygusal Erişilebilirlik	Çalışıyor	231	5.27	.74	.50	396	.617
	Çalışmıyor	167	5.23	.70			

Tablo 9 incelendiğinde ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin çalışma/çalışmama durumlarına göre karşılaştırılması için yapılan t-testi sonucuna göre ebeveynlerin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu'nun 'İyi Oluş' ($t[396]= 2.21; p<.05$) ve 'Sosyallik' ($t[396]= -2.50; p<.05$) alt boyutlarından aldıkları puanların ve toplam puanlarının ($t[396]= 2.50; p<.05$) çalışma/çalışmama durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuçlara göre çalışan ebeveynlerin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği'nin 'İyi Oluş' ($X= 5.45$) ve 'Sosyallik' ($X= 4.93$) alt boyutlarından aldıkları puanlar ve duygusal zeka ölçeği toplam puanlarının ($X= 5.06$) çalışmayan ebeveynlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile çalışma durumunun ebeveynlerin sosyallik ve iyi oluş düzeylerini etkileyerek duygusal zeka düzeylerini arttırdığını söylemek mümkündür.

Öte yandan tablo 9 incelendiğinde ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında çalışma/çalışmama durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t[396]= .50; p>.05$).

4.6. Örneklemin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Puanlarının ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Gelir Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Bulguları

Tablo 4.10: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu İyi Oluş Alt Boyutu Puanlarının Gelir Seviyesine Göre ANOVA Sonuçları

Gelir Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
Gelir yok	163	5.26	.96	G. Arası	12.93	5	2.58			Gelir yok/6001-8000, Gelir yok/8001-üstü, 2001-4000/4001-6000, 2001-4000/8001-üstü.
2000 tl-altı	10	5.37	.75	G. İçi	318.895	392	.81			
2001-4000 tl	75	5.19	.85	Toplam	331.828	397		3.18	.008	
4001-6000 tl	89	5.48	.87							
6001-8.000 tl	31	5.54	.86							

8001 tl- üzeri	30	5.85	.80
Toplam	398	5.36	.91

Tablo 10 incelendiğinde ebeveynlerin iyi oluş düzeyleri arasında gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 3.18$; $p<.05$). Ebeveynlerin iyi oluş düzeylerinin hangi gelir düzeyine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre ise 4001-6000 tl arası gelir düzeyine sahip ebeveynlerin ($X= 5.48$), 2001-4000 tl arası gelire sahip ebeveynlerden ($X= 5.19$), 6001-8000 tl arası gelire sahip ebeveynlerin ($X= 5.54$) ise herhangi bir geliri olmayan ebeveynlerden ($X= 5.26$), 8001 tl ve üzerinde gelire sahip ebeveynlerin ($X= 5.85$) ise herhangi bir gelire sahip olmayan ($X= 5.26$) ve 2001-4000 tl arası gelire sahip ebeveynlerden ($X= 5.19$) daha yüksek iyi oluşluk düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla ebeveynlerin sahip oldukları gelir düzeylerinin iyi oluşluk düzeyleri üzerinde bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4.11: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Öz Kontrol Alt Boyutu Puanlarının Gelir Seviyesine Göre ANOVA Sonuçları

Gelir Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
Gelir yok	163	4.68	1.23	G. Arası	23.13	5	4.62			
2000 tl- altı	10	4.55	1.28	G. İçi	569.01	392	1.45			
2001- 4000 tl	75	4.29	1.29	Toplam	592.14	397				2001- 4000/4001- 6000, 2001- 4000/8001- üzeri.
4001- 6000 tl	89	4.91	1.11					3.18	.008	
6001- 8.000 tl	31	4.65	1.11							
8001 tl- üzeri	30	5.15	1.13							
Toplam	398	4.69	1.22							

Tablo 11 incelendiğinde ebeveynlerin öz denetim düzeyleri arasında gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 3.18$; $p<.05$). Ebeveynlerin öz denetim düzeylerinin hangi gelir düzeyine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre ise 4001-6000 tl arası gelire sahip ebeveynlerin ($X= 4.91$), 2001-

4000 tl arası gelire sahip ebeveynlerden ($X= 4.29$), 8001 tl ve üzeri gelire sahip ebeveynlerin ($X= 5.15$) ise 2001-4000 tl arası gelire sahip ebeveynlerden ($X= 4.29$) daha yüksek öz denetim düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Diğer bir ifade ile, 4000 tl altında gelire sahip olmak, ebeveynlerin duygularını kontrol etme ve düzenleme düzeylerini azaltmaktadır.

Tablo 4.12: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Sosyallik Alt Boyutu Puanlarının Gelir Seviyesine Göre ANOVA Sonuçları

Gelir Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
Gelir yok	163	4.62	1.16	G. Arası	18.18	5	3.63			
2000 tl- altı	10	4.87	1.31	G. İçi	534.27	392	1.36			
2001-4000 tl	75	4.70	1.24	Toplam	552.46	397				
4001-6000 tl	89	5.00	1.16					2.66	.022	Gelir yok/4001-6000, Gelir yok/8001-üzeri, 2001-4000/8001-üzeri.
6001-8.000 tl	31	4.98	1.03							
8001 tl- üzeri	30	5.30	1.02							
Toplam	398	4.81	1.17							

Tablo 12 incelendiğinde ebeveynlerin sosyallik düzeyleri arasında gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 2.66$; $p<.05$). Ebeveynlerin sosyallik düzeylerinin hangi gelir düzeyine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre, 4001-6000 tl arası gelire sahip ebeveynlerin ($X= 5.00$) herhangi bir gelire sahip olmayan ebeveynlerden ($X= 4.62$), 8001 tl ve üzerinde gelire sahip ebeveynlerin ($X= 5.30$) ise herhangi bir gelire sahip olmayan ($X= 4.62$) ve 2001-4000 tl arasında gelire sahip ebeveynlerden ($X= 4.87$) daha yüksek sosyallik puanına sahip oldukları tespit edilmiştir. Buna göre ebeveynlerin gelir düzeylerinin sosyallik düzeylerini arttırdığını söylemek mümkündür.

Tablo 4.13: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanlarının Gelir Seviyesine Göre ANOVA Sonuçları

Gelir Düzeyi	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
Gelir yok	163	4.82	1.16	G. Arası	21.40	5	4.22	3.93	.002	Gelir yok/4001-

2000 tl- altı	10	5.17	1.31	G. İçi	421.28	392	1.07	6000, Gelir yok/8001- üzeri,
2001- 4000 tl	75	4.76	1.24	Toplam	442.42	397		2001- 4000/4001- 6000,
4001- 6000 tl	89	5.15	1.16					2001- 4000/8001- üzeri,
6001- 8.000 tl	31	4.81	1.03					6001- 8000/8001- üzeri.
8001 tl- üzeri	30	5.56	1.02					
Toplam	398	4.95	1.17					

Tablo 13 incelendiğinde ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri arasında gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 3.93$; $p<.05$). Ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin hangi gelir düzeyine göre farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre, 4001-6000 tl arası gelire sahip ebeveynlerin ($X= 5.15$) herhangi bir gelire sahip olmayan ebeveynlerden ($X= 4.82$) ve 2001-4000 tl arası gelire sahip ebeveynlerden ($X= 4.76$), 8001 tl ve üzerinde gelire sahip ebeveynlerin ($X= 5.56$) ise herhangi bir gelire sahip olmayan ebeveynlerden ($X= 4.82$), 2001-4000 tl arasında gelir düzeyine sahip ebeveynlerden ($X= 4.76$) ve 6001-8000 tl arasında gelir düzeyine sahip ebeveynlerden ($X= 4.81$) daha yüksek duygusal zekaya sahip oldukları saptanmıştır. Başka bir deyişle, ebeveynlerin gelir düzeyleri arttıkça duygusal zeka düzeyleri de artmaktadır. Ancak yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında gelir seviyelerine göre anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($F= 1.05$; $p>.05$).

4.7. Örneklem Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Bulguları

Ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin çocuk sayılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 4.14: Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği Toplam Puanlarının Çocuk Sayısına Göre ANOVA Sonuçları

Çocuk Sayısı	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
1	161	5.42	.58	G. Arası	8.00	3	2.66			1-2, 1-3,
2	159	5.16	.78	G. İçi	202.00	394	.51	5.20	.002	1-4.
3	65	5.16	.79	Toplam	210.01	397				

4	13	4.92	.82
Toplam	398	5.26	.72

Tablo 14 incelendiğinde ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında sahip oldukları çocuk sayısında göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 5.20$; $p<.05$). Ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin çocuk sayısına göre nasıl farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre, 1 çocuğa sahip ebeveynlerin ($X= 5.04$); 2 ($X= 4.64$), 3 ($X= 4.71$) ve 4 ($X= 4.38$) çocuğa sahip ebeveynlerden daha fazla duygusal erişilebilir oldukları saptanmıştır. Buna göre ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça duygusal erişilebilirlik düzeyleri azalmaktadır.

4.8. Ebeveynlerin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Duygusal Erişilebilirlik Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Saptamaya Yönelik Korelasyon Analizi Bulguları

Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 4.15: Ebeveynlerin Duygusal Zeke Düzeyleri ile Duygusal Erişilebilirlik Düzeyleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçlar

		İyi Oluş	Öz Kontrol	Duygusallık	Sosyallik	Duy. Zeka Toplam
Duygusal Eriş.	R	.277**	.257**	.191**	.248**	.272**

Tablo 15'te verilen analiz sonuçlarına göre ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında düşük düzeyde ve pozitif ($r=.27$; $p<.01$); duygusal erişilebilirlik ile duygusal zeka alt boyutlarından iyi oluş ($r=.27$; $p<.01$), öz kontrol ($r=.25$; $p<.01$), duygusallık ($r=.19$; $p<.01$), sosyallik ($r=.24$; $p<.01$), arasında düşük düzeyde ve pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

4.9. Ebeveynlerin Duygusal Zeka Düzeylerinin Duygusal Erişilebilirlik Düzeylerini Yordayıp Yordamadığına İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Tablo 4.16: Duygusal Zeka Düzeyinin Duygusal Erişilebilirlik Düzeyini Yordayıp Yordamamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	B	Std. Hat a	(β)	t	p	R	R ²	F	p
İyi Oluş	Duy.Eriş.	.220	.038	.277	5.72	.00	.277	.076	32.79	.000
Öz Kontrol	Duy.Eriş.	.153	.029	.257	5.28	.00	.257	.066	208.41	.000
Duygusallık	Duy.Eriş.	.154	.040	.191	3.86	.00	.191	.036	14.93	.000
Sosyallik	Duy.Eriş.	.153	.030	.248	5.08	.00	.248	.061	25.87	.000
Duy. Zeka Toplam	Duy.Eriş.	.187	.033	.272	5.62	.00	.272	.074	31.63	.000

Tablo 16 incelendiğinde ebeveynlerin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği alt boyutları ile toplam puanlarının Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği puanlarını yordama düzeyini belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ebeveynlerin iyi oluş ($r^2=.07$; $p<.001$), öz kontrol ($r^2=.06$; $p<.001$), duygusalılık ($r^2=.03$; $p<.001$), sosyallik ($r^2=.06$; $p<.001$), ve toplam duygusal zeka düzeylerinin ($r^2=.07$; $p<.001$) duygusal erişilebilirlik düzeylerini anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Başka bir ifade ile ebeveynlerin iyi oluş düzeyleri duygusal erişilebilirlik düzeylerindeki toplam varyansın %7'sini, öz kontrol düzeyleri duygusal erişilebilirlik düzeylerindeki toplam varyansın %6'sını, duygusalılık düzeyleri duygusal erişilebilirlik düzeylerindeki toplam varyansın %3'ünü, sosyallik düzeyleri duygusal erişilebilirlik düzeylerindeki toplam varyansın %6'sını ve duygusal zeka düzeyleri duygusal erişilebilirlik düzeylerindeki toplam varyansın %7'sini açıklamaktadır. Öte yandan Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği alt boyut puanları ve toplam puanının duygusal erişilebilirlik düzeyindeki toplam varyansın % 13'ünü açıkladığı görülmektedir ($R=.35$; $R =.13$; $p<.001$).

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin duygusal erişilebilirlik üzerindeki göreceli önem sırası iyi oluş, toplam duygusal zeka, öz kontrol, sosyallik, duygusalılık ve toplam duygusal zeka şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise iyi oluş ($\beta= .27$), öz kontrol

($\beta = .25$), duygusallık ($\beta = .19$), sosyallik ($\beta = .24$) ve toplam duygusal zeka puanlarının ($\beta = .27$) duygusal erişilebilirlik üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

5.1. Tartışma

Çalışmanın temel amacı, giriş bölümünde belirtildiği gibi, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu doğrultuda değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek adına ilişkiyel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde ise, araştırmanın amacı ve hipotezleri doğrultusunda gerçekleştirilen analizlere ilişkin bulgular ilgili yazın çerçevesinde tartışılmaktadır.

5.1.1. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Cinsiyet Açısından Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada ele alınan temel değişkenlerin ve bu değişkenlerin alt boyutlarının cinsiyete göre karşılaştırılması amacıyla yapılan t-testi sonucuna göre katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanların cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Ebeveynlerin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği'nin 'Duygusalılık' ve 'Sosyallik' alt boyutlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre annelerin 'Duygusalılık' alt boyutundan aldıkları puanların babalardan daha yüksek olduğu, babaların ise 'Sosyallik' alt boyutundan aldıkları puanların annelerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile annelerin kendilerinin ve diğerlerinin duygularını anlamada ve kişilerarası ilişkilerde daha başarılı, babaların ise ilişkileri başarılı bir şekilde yönetebilme, sosyal açıdan daha yetkin oldukları görülmüştür. Duygusal zeka ile ilgili çalışmalar genel olarak incelendiğinde, değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmek için farklı ölçekler kullanılsa da, kadınların genel veya toplam duygusal zeka ya da duygusal zekanın farklı alt boyutlarında erkek katılımcılardan daha yüksek puanlara sahip oldukları görülmüştür (Brackett, Mayer ve Warner, 2004; Büyükbayrak, 2019; Canbolat, 2017; Ciarrochi, Chan ve Bajgar, 2001; Fernández-González vd., 2018; Guastello ve Guastello, 2003; Gürbüz ve Yüksel, 2008; İşmen, 2001; Konakay, 2013; Korkman, 2014; Köksal ve Gazioğlu, 2007; Mayer, Caruso ve Salovey, 1999; Palmera, vd., 2005). Bunlara ek olarak Üncü (2007) tarafından duygusal zekaya yönelik yürütülen çalışmada kadın katılımcıların duyguları anlama ve yönetme alt boyutundan aldıkları puanların erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgu annelerin 'Duygusalılık' alt boyutundan elde ettikleri sonucu destekler niteliktedir. Ancak literatür incelendiğinde erkek katılımcıların

sosyallik düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olduğunu gösteren bir çalışmaya rastlanamamıştır. Duygusal zeka açısından kadın ve erkekler arasındaki bu farklılığın sosyalleşme sürecindeki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Haviland-Jones, Gebelt, ve Stapley' e göre (1997'den akt., Köksel ve Gazioğlu, 2007: 137) kadınlar duygularına dikkat ederek ve onları kullanırken sosyalleşirken, erkekler duygularını daha az kullanarak sosyalleşmektedirler.

Öte yandan, kadınların yüz ifadelerinden ve diğer sözsüz ipuçlarından gelen duygular da dahil olmak üzere, ifade edilmemiş sosyal bilgileri daha iyi okuyabildikleri düşünülmektedir (Brackett, Mayer ve Warner, 2004: 1399). Brody (1985) tarafından yürütülen çalışma ise annelerin erkek çocuklarına kıyasla, kız çocukları ile daha fazla duygular hakkında konuştukları ve geniş bir yelpazede duygu ifadeleri kullandıkları göstermektedir. Dolayısıyla bu durum kız çocuklarının duygularını tanıma ve kullanma becerisine katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak, son araştırmalar beynin duygusal işleme ayrılan alanlarının kadınlarda erkeklerden daha büyük olabileceğini göstermiş ve bu da gözlemlenen cinsiyet farklılıklarıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir (Gur, Gunning-Dixon, Bilker ve Gur, 2002).

Öte yandan, ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak adına yapılan t-testi sonucuna göre annelerin babalara kıyasla daha yüksek duygusal erişilebilirlik düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Diğer bir ifade ile, annelerin çocukları için daha duygusal erişilebilir oldukları görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde, ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik yapılan çalışmaların doğrudan annelerin duygusal erişilebilirliği üzerine odaklandığı tespit edilmiştir (Altenhofen, Sutherland ve Biringen, 2010; Benton, Coastword ve Biringen, 2019; Biringen, vd., 2005; Cassibba, Van Ijzendoorn ve Coppola, 2012; Cohen ve Shulman, 2019; Easterbrooks, Biesecker ve Lyons-Ruth, 2000; Frigerio, vd., 2019; McMahon and Meins, 2012; Salo, vd., 2009; Silvia, 2012; Ziv, vd., 2000). Anne ve babaların duygusal erişilebilirlik düzeylerine yönelik araştırmalara bakıldığında ise, annelerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin babaların duygusal erişilebilirlik düzeylerinden yüksek olduğu saptanmış ve bulgular bu çalışmada elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir (Bergman, vd., 2012; Büyükbayrak, 2019; Gökçe ve Yılmaz, 2018; Hallers-Haalboom, vd., 2014; Lovas, 2005; Kerns, vd., 2000; Kolak ve Volling, 2007; Phares ve Renk, 1998; Volling, vd., 2002).

Bu çalışmalara ek olarak, ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik diğer çalışmaların ise daha çok ergen ve yetişkin bireylerin algıladıkları ebeveyn duygusal erişilebilirliği üzerine odaklandığı görülmektedir (Babore, vd., 2017; Benton, Coatsworth ve Biringen, 2019; Çörtük, 2019; Lum ve Phares, 2005; Gökçe, 2012). Gök ve Önder (2018) ve Çörtük (2019) tarafından yapılan çalışmalarda, doğrudan annelerin kendi değerlendirmeleri olmasa da, katılımcılar annelerinin babalarından daha duygusal olduklarını ifade etmişlerdir. Lum ve Phares'ın (2005) ergenlerin algıladıkları ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin incelediği çalışmada ise ergenlerin annelerin ölçeğin anne formuna verdikleri puanların baba formundan daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular literatürdeki diğer araştırmalar ve bu çalışmada elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir.

Bu farklılığın açıklanmaya çalışıldığı çalışmalarda, anne ve baba rollerine ilişkin davranışların farkına ve babalık tutumlarına ilişkin inançların kültürden büyük oranda etkilendiğini gösteren bazı bulgulara rağmen (Kağıtçıbaşı ve Yağmurlu, 2015: 493) duygusal varlığın bunlardan farklı bir yapıya işaret ettiği ve bunun daha toplumsal roller ile ilgili olduğu vurgulanmaktadır (Gökçe ve Yılmaz, 2018: 54). Rol teorisine göre babalar daha çok eve ekmek getiren, anneler ise ev işlerinin yürüten ve çocuklara bakım veren kişiler olarak nitelendirilmektedirler (Lewis and Lamb, 2003: 213-214). Dolayısıyla ebeveynlere aile içerisinde biçilmiş olan farklı roller ve sorumluluklar, çocuklarıyla etkileşimlerinde farklılıklara yol açmaktadır. Son yıllarda değişen cinsiyet rolleri ile birlikte kadınların iş hayatına katılımlarının artmasına, erkeklerin ise çocuk yetiştirmede aktif rol olmalarına rağmen anne katılımı önemli ölçüde daha fazla olmaktadır. Ancak yine de anneler çocuklarıyla, özellikle erken çocukluk döneminde, birebir doğrudan etkileşimde babalardan ortalama iki ila üç kat daha fazla zaman geçirmektedir (Hallers-Haalboom, vd., 2014: 139). Dolayısıyla bu durum beraberinde annelerin hala birinci dereceden bakım veren ve daha fazla duygusal erişilebilir olmalarını getirmektedir.

Öte yandan, ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmasının bir diğer sebebi olarak ise babaların annelere kıyasla çocuklarla daha az zaman geçirme eğiliminde olmaları olarak açıklanmaktadır (Renk, vd., 2003: 305-306). Buna ek olarak annelerin babalara göre çocukları ile daha yakın ve sıcak ilişkiler kurdukları ve daha destekleyici oldukları ifade edilmektedir (McKinney ve Renk, 2008: 809). Larson ve arkadaşları (1996) tarafından yapılan bir çalışmada kız

çocukların annelerini daha sıcak algıırken, babalarını daha az vakit geçirdikleri ve tavsiye veren figür olarak tanımlamışlardır.

5.1.2. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan analizler sonucunda Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği genel puanı ve alt boyutları arasında yaşa göre anlamlı bir farklılık elde edilememiştir. Benzer şekilde İşmen (2001) tarafından 19-26 yaş arasındaki lisans ve lisansüstü öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada katılımcıların duygusal zeka düzeylerinin yaşa göre farklılaşmadığı bulgusu elde edilmiştir. Ancak Korkman ve Deniz (2014) tarafından yapılan çalışmada ise bu çalışmadaki bulgunun aksine katılımcıların yaşları arttıkça duygusal zeka puanlarının arttığı görülmüştür. Öte yandan Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği toplam puanlarında katılımcıların yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, 21-30 yaş arasındaki ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin 31-40, 41-50 ve 50 ve üzeri yaşa sahip ebeveynlerden, 31-40 yaşları arasındaki ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin 41-50 yaşları arasındaki ve 51 yaş ve üzeri ebeveynlerden ve 41-50 yaş arasındaki ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin ise 51 yaş ve üzeri ebeveynlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile ebeveynlerin yaş düzeyleri arttıkça duygusal erişilebilirlik düzeyleri azalmaktadır. Literatür incelendiğinde de ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik çalışmaların daha çok erken dönemdeki ebeveyn çocuk ilişkisine odaklandığı görülmektedir (Biringen, 2000; Biringen, vd., 2005; Biringen, Robinson ve Emde, 2000; Biringen ve Easterbrooks, 2012; Cassibba, van Ijzendoorn ve Coppola, 2012; Cohen ve Shulman, 2019; Frigerio, vd., 2019; Harel, vd., 2002; McMahon ve Meins, 2012; Teti, vd., 2010; Van Ijzendoorn vd., 2000; Volling ve Belsky, 1992, Ziv, vd., 2000). Dolayısıyla ebeveynlerin yaşları ilerledikçe duygusal erişilebilirliğin azaldığı düşünülmektedir. Benzer şekilde Gökçe ve Yılmaz (2018: 43) t ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki ve etkileşim sürekli değişen nitelikte olduğunu vurgulamaktadır. Çocuğun ilk yıllarında, ebeveynler çocuğun gelişimini daha fazla desteklemekte, meydana gelen değişiklikleri yönlendirmektedir. Ergenlik sona erdiğinde, çocuk yetişkin olduğunda, ebeveyn-çocuk ilişkisi eşitlikçi olan farklı bir örüntü almaktadır. Dolayısıyla bu bilgi ve bulgulardan hareketle, hem ebeveynlerin

hem de çocukların yaş düzeyleri arttıkça duygusal erişilebilirliğin azaldığını söylemek mümkündür.

Öte yandan Bazarbashi (2014) tarafından annelerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada 22-26 yaş grubundaki annelerin demokrat tutum puanlarının 27-31, 32-36, 37- 41 ve 42-46 yaş grubundaki annelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öte yandan Demir ve Şendil (2008) tarafından ebeveyn tutum ölçeğinin geliştirilmesinin amaçlandığı çalışmadan elde edilen bulgular da Bazarbashi (2014)'nin çalışmasını destekler niteliktedir. Buna göre, araştırmaya katılan annelerin yaş düzeyleri arttıkça aşırı koruyuculuklarının arttığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla annelerin yaş düzeyleri arttıkça daha otoriter, cezalandırıcı ya da daha izin verici oldukları saptanmıştır. Bu doğrultuda, ebeveynlerin daha otoriter ve cezalandırıcı olmaları duygusal olarak erişilebilir olmalarına engel olmaktadır. Ancak bahsi geçen araştırmaların aksine Şahin ve Özyürek (2005) ve Aydoğdu ve Dilekmen (2016) tarafından yürütülen çalışmalarda ebeveynlerin yaş düzeylerinin çocuk yetiştirme tutumlarını doğrudan etkilemediği saptanmıştır.

5.1.3. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Farklaşp Farklaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanların eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini saptamak adına yapılan analizler sonucunda, ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak çalışmada elde edilen bulgunun aksine pek çok çalışmada ebeveynlerin yüksek eğitim seviyesine sahip olmalarının duygusal erişilebilirliklerini ve çocukları ile etkili iletişimlerini arttırdığı saptanmıştır (Babore, vd., 2017; Biringen, vd., 2005; Cassibba, van IJendoorn ve Coppola, 2012; Ceylan, 2017; Hallers-Haalboom, vd., 2014; Karaoğlan, 2018; Kavas, 2019; Ziv, vd., 2000). Öte yandan ebeveynlerin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği toplam puanı ve tüm alt boyut puanları (İyi oluş, Öz Kontrol, Duygusallık, Sosyallik) arasında eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda lisansüstü mezuniyetine sahip ebeveynlerin duygusal zeka toplam puanında ve tüm alt boyut puanlarında diğer mezuniyete sahip ebeveynlere kıyasla daha yüksek puanlar elde ettikleri görülmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynlerin eğitim düzeyleri arttıkça duygusal zeka düzeylerinin

de artmaktadır. Literatürde duygusal zekayı konu edinen araştırmalara bakıldığında, yakın zamanda Tatar, Özdemir ve Çelikbaş (2018) tarafından gelir getiren bir işte çalışan ve çalışmayan kadınların duygusal farkındalık düzeylerinin incelenmesine yönelik yürütölen çalışmada çalışan ve herhangi bir üniversite mezuniyetine sahip kadınlarda duygusal farkındalık düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır. Çalışmada genel olarak eğitim düzeyi arttıka çalışan kadınların duygusal öz farkındalık düzeylerinin çalışmayan kadınlardan daha yüksek olduğu görölmüştür.

Benzer şekilde Gürbüz ve Yüksel (2008) tarafından çalışma ortamında duygusal zekanın iş performansı, iş tatmini ve bazı demografik değişkenler açasından incelenmesi amaçlanan araştırmada, eğitim durumu yüksek olan çalışanların (üniversite, lisans üstü eğitim mezunları), diğer katılımcılara kıyasla duygusal zekalarının daha yüksek olduğu, başka bir deyimle daha fazla iyimser oldukları, daha fazla strese dayandıkları, duygusal benlik bilinçlerinin daha fazla gelişmiş oldukları gözlemlenmiştir. Ioannis ve Ioannis (2002) tarafından yürütölen çalışmada ise yine duygusal zekanın çalışma ortamı ve iş performansına katkısı incelenmiş olup, çalışanların eğitim düzeyleri yükseldikçe duygusal zeka düzeylerinin arttığına yönelik bulgular elde edilmiştir. Bahsi geçen araştırmalara benzer bulgulara sahip bir diğer araştırma ise Rahim ve Malik (2010) tarafından yapılmış olup, çalışanların duygusal zeka düzeyleri ile iş performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre çalışanların eğitim seviyelerinin duygusal zeka düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifade ile lisansüstü mezuniyete sahip çalışanların diğer çalışanlara kıyasla yüksek duygusal zeka düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir.

5.1.4. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Gelir Düzeyine ve Çalışma/ Çalışmama Durumuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan analizler doğrultusunda ebeveynlerin Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği toplam puanları ‘İyi Oluş’, ‘Öz Kontrol’ ve ‘Sosyallik’ alt boyutlarından aldıkları puanların gelir düzeylerine göre farklılaştığı görölmüştür. Buna göre, 8001 tl ve üzeri gelire sahip ebeveynlerin herhangi bir gelire sahip olmayan ve diğer gelir düzeylerine sahip ebeveynlerden daha yüksek duygusal zeka düzeyine sahip oldukları görölmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynlerin gelir düzeyinin artması duygusal zeka düzeylerini arttırmaktadır. Öte yandan ebeveynlerin çalışma ve çalışmama durumlarına yönelik

yapılan analizler sonucunda da duygusal zeka düzeyleri ile çalışma ve çalışmama durumları arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde duygusal zekaya yönelik çalışmaların daha çok bireylerin iş performansı, çalışma durumları ya da liderlik gibi değişkenlerle ilişkisine odaklandığı görülmektedir (Agarwal ve Satsangi, 2018; Boyatzis, Goleman ve Rhee, 2000; Cooper, 1997; Gawali, 2012; Geetika ve Jigisha, 2001; Goleman, 1996; Goleman, 2011; Gürbüz ve Yüksel, 2008; Ioannis ve Ioannis, 2002; Mustafayeva ve Üstün, 2018; Nanda ve Randhawa, 2019; Rahim ve Malik, 2010; Tatar, Özdemir ve Çelikbaş, 2018; Zeidner, Matthews ve Roberts, 2004; Palmera, vd., 2005). Dolayısıyla duygusal zeka ile çalışma durumu ve bir gelire sahip olma arasında pozitif bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan duygusal zekaya yönelik diğer çalışmalarda da bu bulguları destekleyen bulgular elde edilmiştir. Namdar ve arkadaşları (2008) tarafından üniversite öğrencilerinin duygusal zeka düzeylerinin demografik değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı çalışmada, ailesinin sosyo-ekonomik durumundan memnun olan öğrencilerin duygusal zeka puanları ile memnun olmayanlar arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit edilmiştir. Benzer biçimde Khan (2008) tarafından öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri ile duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada yüksek gelir düzeyine sahip ailesi olan lise öğrencilerinin hem duygusal zeka düzeylerinin hem de akademik başarılarının diğer öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bahsi geçen çalışmaların aksine, ergenlerin cinsiyetleri ve sosyo-ekonomik statüleri ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada ise duygusal zeka ile sosyo-ekonomik statü arasında anlamlı bir ilişki elde edilememiştir.

Tüm bu bilgilerden hareketle yüksek gelir düzeyine sahip olmanın duygusal zeka düzeyini arttırdığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda çalışmalardan bir diğeri ise Yükçü (2017) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada bağımsız anaokula devam eden çocukların duygu düzenleme ve sosyal problem çözme becerileri ile ebeveynlerinin duygusal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada çalışan ve aylık gelire sahip ebeveynlerin çalışmayan ebeveynlere kıyasla yüksek duygusal okuryazarlık düzeylerine sahip oldukları görülmüştür. Kendi duygu ve düşüncelerini tanıma, diğerlerinin duygu ve düşüncelerini anlayabilme, empati yapabilme ve duygusal ip uçlerini fark ederek elde ettiği bilgilerden yararlanarak davranışları düzenleme ve kontrol etme yeteneği olarak tanımlanan duygusal zekanın (Mayer ve

Salovey, 1989: 189), iş tatmini sağladığı, moral ve motivasyonu arttırdığı örgütsel sorumluluğu arttırdığına yönelik sonuçlar ağır basmaktadır (Avcı, 2014; Boyatzis, Goleman ve Rhee, 1999; Zeidner, Matthews ve Roberts, 2004). Duygusal zekanın kariyer seçimlerinde rol oynaması, iş performansını ve motivasyonu arttırmasının yanı sıra bir işte çalışma ve gelire sahip olmak da duygusal zekayı arttırmaktadır (Gürbüz ve Yüksel, 2008: 178-179).

Ancak yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin gelir seviyesine ve çalışma/çalışmama durumuna göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar incelendiğinde bu bulguları destekleyen çalışmalara rastlanamamakla birlikte, pek çok çalışmada ebeveynlerin yüksek bir gelire ve sosyo-ekonomik statüye sahip olmalarının duygusal erişilebilirliklerini arttırdığı saptanmıştır (Chaudhuri, Easterbrooks ve Davis, 2009; Işık, 2018; Kim, vd., 2017; Emmen, vd., 2013; Meins, vd., 2013). Dolayısıyla bahsi geçen çalışmalardan hareketle, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip bir aile olmanın, ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini negatif yönde etkilediğini ve bu ailelerin çocuklarının psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldıklarını söylemek mümkündür.

5.1.5. Ebeveynlerin Duygusal Erişilebilirlik Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerini etkilediği düşünülen bir diğer değişken ise çocuk sayısıdır. Bu değişken, duygusal zekanın bireylerin kendilerine ve başkalarına yönelik davranışları, günlük yaşamda ve çalışma hayatında karşılaşılan olumlu ve olumsuz durumlarla başa çıkmanın en temel bileşeni kabul edilmesi (Cooper ve Sawaf, 2000: 8) ve bireyin duygusal ve sosyal yetiler ve becerilerini kapsamaması (Bar-On, Handley ve Fund, 2006; Goleman, 2004; Mayer ve Salovey, 1993) sebebi ile ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri açısından farklılık göstermeyeceği düşünüldüğünden, yalnızca ebeveyn duygusal erişilebilirliği için analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin çocuk sayısına göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Buna göre 1 çocuğa sahip ebeveynlerin 2, 3 ve 4 çocuğa sahip ebeveynlerden daha fazla duygusal erişilebilir oldukları saptanmıştır. Diğer bir ifade ile ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça duygusal erişilebilirlik düzeyleri azalmaktadır. Kardeş ilişkisi özellikle küçük yaşlarda çocukların sosyal gelişimlerine destek olmaktadır. Ancak kardeş ilişkilerinin niteliğini belirleyen temel faktörün ebeveynlerin kardeşlere yönelik

tutumları olduğu düşünülmektedir (Volling ve Belsky, 1992: 1210). Dolayısıyla, ebeveynlerin merakı teşvik etmesi, açık ve ulaşılabilir olmaları, sosyal kurallara uymaları ve diğer insanların duygularına duyarlı olmaları ve çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına cevap vermelerim hem çocukların gelişimini desteklemekte (Biringen ve Emde, 2012: 2; Easterbrooks, 2000: 172; Emde, 2012: 125); hem de kardeşler arasında olumlu ve arkadaşça bir ilişkinin gelişmesini sağlamaktadır (Harel, vd., 2002: 297; Volling ve Belsky, 1992). Dolayısıyla ebeveynlerin birden fazla çocuğa sahip olmaları ve kardeş çatışmaları arasında kalmalarının duygusal erişilebilirlik düzeylerini azalttığını düşündürmektedir.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde araştırma bulgularını destekleyen çalışmalara rastlanmıştır. Hallers-Haalboom ve arkadaşları (2014) tarafından iki çocuklu ailelerde ebeveyn duyarlılığının incelendiği çalışmada ebeveynlerin birinci çocuklarına ikinci çocuklarına davrandıklarından daha duyarlı ve hassas davrandıkları ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, büyük ve küçük çocuklara karşı duyarlılık düzeyleri aynı cinsiyetten kardeşleri ve karışık cinsiyet kardeşleri olan aileler için farklılık göstermemiştir. Bu bulgu, ilk doğan çocukların erken çocukluk döneminde daha sonraki doğumlardan daha kaliteli bakım alma eğiliminde olduklarını gösteren önceki çalışmalarla da uyumludur (Furman ve Lanthier, 2002; Van Ijzendoorn, vd., 2000). Küçük çocukların ebeveynlerinin dikkatini daha büyük çocukla paylaşmaktan başka deneyimi olmadığı için küçük çocukların ebeveyn davranışlarının kalitesi konusunda daha az talepte buldukları düşünülmektedir (Hallers-Haalboom, vd., 2014: 144). Ebeveyn duyarlılığının, çocukların farklı özelliklere sahip olmalarına bağlı olmasının yanı sıra ebeveynin ya da bakım veren kişinin çocuğun duygusal istek ve ihtiyaçlarını tanıması ve cevap vermesi ile de önemli ölçüde bağlantılıdır (Biringen, 2000: 105; Biringen ve Robinson, 1991: 261-262; Biringen, Robinson ve Emde 2000:257-258; Biringen ve Easterbrooks, 2012: 2). Dolayısıyla çocuklarının duygusal istek ve ihtiyaçlarına duyarlı ebeveynlerin kardeşler arasındaki davranışsal dengeyi daha iyi sağladıkları ileri sürülmektedir (Hallers-Haalboom, vd., 2014: 144).

Duygusal erişilebilirlik kavramı genel olarak, ebeveyn ve çocuk arasındaki karşılıklı duygusal aktarımı ifade etmektedir (Biringen ve Robinson, 1991: 258). Ancak ebeveyn çocuk ilişkisinin kardeş ilişkisine katkısının araştırıldığı çalışmada birden fazla çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarına karşı müdahaleci ve kontrolcü davrandıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu durumun hem ebeveynler ve çocuklar

arasındaki hem de kardeşler arasındaki çatışmayı arttırmaktadır (Volling ve Belsky, 1992: 1219). Özellikle annenin kardeşler arasındaki çatışmanın ortasında kalmaları ve müdahale etme eğiliminde olmaları durumunda çatışma, anne ve bir çocuk ya da bütün çocuklar arasındaki çatışmaya dönmektedir (Hallers-Haalboom, vd.,2014: 140). Öte yandan, Van Ijzendoorn ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan ve kardeşlerin bağlanma stilleri arasındaki farklılıkları değerlendirilmesine yönelik çalışmada, ilk çocukların diğer kardeşlere kıyasla annelerine daha güvenilir bir biçimde bağlandıkları tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile anneye bağlanma tarzının sahip olunan çocuk sayısı artıkça stabil kalmadığı elde edilmiştir. Bunun nedeni olarak ise yeni doğan bebeğin aile içerisindeki ilişki örüntülerini değiştirmesi ve kardeşler arasında yaş farkının bulunması sunulmaktadır. Ancak bu çalışmanın aksine ebeveyn ve çocuklar arasındaki bağlanma tarzının farklı çocuklarda benzerlik gösterdiğini ileri süren çalışmalar da bulunmaktadır (BakermansKranenburg ve van IJzendoorn, 1993; Benoit ve Parker, 1994; Sagi vd., 1994).

Ebeveynlerin çocuklarına karşı benzer ya da farklı muameleleri ya da çocuklar arasındaki davranışsal benzerlik ya da farklılıklar gelişimsel bilim literatürünün önemli konuları arasında yer almaktadır (Bornstein, Putnick ve Suwalsky, 2016; Hallers-Haalboom, vd., 2014; Harel, vd., 2002; Van Ijzendoorn vd., 2000). Dolayısıyla bu konuya açıklık getirmek ve aile içerisindeki duygusal iletişimin konu edildiği bir diğer çalışma Bornstein, Putnick ve Suwalsky (2016) tarafından yapılmıştır. Ancak bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak, annelerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin doğum sırasına ve çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Aynı zamanda ne ilk doğanlar ve ikinci doğanlar, ne de kızlar ve erkekler, annelerine yanıt verme veya katılım bakımından farklılık göstermemiştir. Bu bulguları destekleyen başka bir çalışma Harel ve arkadaşları (2000) tarafından yapılmış olup araştırmada doğum sırasının ebeveyn duygusal erişilebilirliğine etkisi araştırılmıştır. Ancak bu çalışmada da benzer bulgular elde edilerek, doğum sırası ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

5.1.6. Ebeveynlerin Duygusal Zeka ve Duygusal Erişilebilirlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Korelasyon ve Regresyon Analizi Bulgularının Tartışılması

Çalışmanın ana konusunu oluşturan ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik

korelasyon analizleri sonucunda ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında düşük düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiş ve ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin duygusal erişilebilirlik düzeylerini yordadığı saptanmıştır. Diğer bir ifade ile ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri arttıkça duygusal erişilebilirlik düzeyleri de artmaktadır. Bireyin kendi duygularını anlama seviyesindeki artış, bireyin diğer insanları anlama ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Özellikle bu durum aile içerisindeki yakınlaşmanın bir yolu olmakta ve bireyi aile bireylerinin psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını anlamaya çalışarak istek ve beklentileri hakkında değerlendirme yapmaya teşvik etmektedir (Özbacı, 2006: 175). Bu bilgilerden hareketle araştırmaların ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin aile iklimine (Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007; Morris, vd., 2007; Özbacı, 2006; Raikes ve Thompson, 2006; Volling ve Belsky, 1992) çocuk yetiştirme tutumlarına veya ebeveynlik stilleri üzerindeki etkisine odaklandığını söylemek mümkündür. Bazarbashi (2014) tarafından yürütülen ve ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile demokratik ebeveyn tutumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Annelerin duygusal ifadeleri arttıkça demokratik tutumlarının da arttığı gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin çocukları ile etkili iletişim kurmaları onların duygularını anlamaları ve yaşanan sorunlar karşısında kontrollü duygusal tepkiler gösterebilmeleri ile mümkündür (Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007). Dolayısıyla duygusal açıdan yetkin ebeveynlerin çocukları ile daha etkili iletişim kurdukları ve gelişimlerine destek olduklarını söylemek mümkündür.

Emde ve Easterbrooks (1985) tarafından kavramlaştırılan ebeveyn duygusal erişilebilirliği, temelde ebeveyne ait tepkileri, duygusal katılımı ve ebeveyn duyarlılığını içermektedir (Biringen, 2000: 105; Biringen ve Robinson, 1991: 258). Dolayısıyla ebeveyn duygusal erişilebilirliği annenin ya da bakım verenin destekleyici ve duygusal varlığı olarak tanımlanmaktadır (Biringen ve Robinson, 1991: 258). Etkili bir ebeveynlik, çocuğa odaklanmayı, çocuğun hayatındaki duygusal varlığı, onları koşulsuz kabul etmeyi, sevgiyi sunmayı ve teşvik etmeyi, ihtiyaçlarını gözden geçirmeyi ve cevap vermeyi içermektedir (Belean ve Nastasa, 2017: 181). Dolayısıyla etkili ebeveynlik, uygun duygusal ifade ve duyguların kontrolünü de içermektedir (Biringen, 2000: 104). Bu nedenle de duygusal açıdan yetkin bir ebeveynin çocuğun

gelişimini destekleyecek uygun bir ortam sunması beklenmektedir (Belean ve Nastasa, 2017: 183). Tüm bu bilgilerden hareketle duygusal zeka ile etkili ve duyarlı ebeveynlik arasında pozitif bir ilişki olduğu düşünülmektedir (Glăveanu ve Creangă, 2009; Zeidner, Matthwes ve Roberts, 2001). Duygusal zekanın gelişimi, kişinin ve ailesinin yaşamı ve sağlığı için gerekli olmakla birlikte kalıcı ve uyumlu kişiler arası ilişkiler kurmaya ve sürdürmeye yardımcı olmaktadır (Belean ve Nastasa, 2017: 183). Aynı zamanda duygusal açıdan yetkin ebeveynlerin, yüksek düzeyde ebeveyn yetkinliği sergileyen yetişkinler oldukları ve gençlerin ihtiyaçlarının karşılanması, yüksek sevgi, çocuğun rızasını almak için müzakere kullanımını, yaratıcılığın gelişimini ve yeteneklerini geliştirmeyi içeren bir ebeveyn tarzını benimsedikleri de araştırmalar tarafından desteklenmektedir (Meyer, vd., 2014; Morris, vd., 2007; Belean ve Nastasa, 2017).

Aile içindeki üyeler kendilerini ve diğerlerini duygusal olarak keşfetmeye çalıştıklarında, birbirlerini daha iyi tanımaya ve doğru değerlendirmeler yapmaya başladıklarını düşünmek mümkündür. Böylece, duyguları anlama ve anlamlandırma çabası davranışları buna göre şekillendirmektedir (Raikes ve Thompson, 2006: 91). Özbacı (2006) tarafından yürütülen, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile aile iklimi arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada elde edilen bulgular da bu yargıyı desteklemektedir. Bu doğrultuda, duygusal zekanın aile ortamını düzenleyen önemli bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Aile ortamında birliği sağlama olasılığı, aileler kendilerini, başkalarının duygularını anladıklarında ve duygularını yönlendirdiklerinde artmaktadır. Bireyler davranışlarını kontrol edip aileden destek aldıklarında bir ailenin iç kontrol ihtiyacı azaltmaktadır (Raikes ve Thompson, 2006: 92-93). Bu durumu çocukların aile ortamından olumlu yönde etkilenmesi olarak yorumlamak mümkündür. Çalışmada özellikle, kendini tanıma alt boyutu ile aile iklimi arasında pozitif bir ilişki elde edilmiş olması göze çarpmaktadır (Özbacı, 2006). Bireyin kendisini anlama ihtiyacı beraberinde diğer insanları anlama ihtiyacını doğurmakta ve o aile içerisinde duygusal ihtiyaçları karşılanmış bireylerin yetişmesini sağlamaktadır (Özbacı, 2006; Morris, vd., 2007; Raikes ve Thompson, 2006).

Benton, Coatsworth ve Biringen (2019) tarafından, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile farkında ebeveynlik (mindful parenting) arasındaki ilişkinin değerlendirildiği çalışmada, farkında ebeveynlik ölçeğinin alt boyutu olan duygu düzenleme ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu

doğrultuda, kendi duygularını daha iyi düzenleyebilen ebeveynlerin yüksek duygusal erişilebilirlik sergileme olasılıkları diğer ebeveynlere göre daha fazla olmaktadır. Diğer bir ifade ile hayal kırıklığı, umutsuzluk, öfke gibi duygularını düzenleyebilen ve etkin bir biçimde bu duygularla baş etme kapasitesine sahip ebeveynlerin, çocuklarına duyarlı davranma olasılığı düşmanca davranma olasıklarından oldukça yüksektir (Biringen vd., 2005: 300). Bu bulgular, Harnett ve Dawe'nin (2012: 11) bütünleşik aile işlevselliği modeli ile tutarlıdır; ebeveynin duygularının farkında olması ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerinde duygusal erişilebilir olmalarını sağlamanın bir aracıdır, çünkü bu durum kendi kendini düzenleme kapasitelerini arttırmakta ve tutarlı ebeveynlik sağlamaktadır.

Çocukların tutarlı ebeveynlere sahip olması, duygusal ihtiyaçlarının karşılanması ve duygusal paylaşımın bulunduğu aile ortamında yetişmeleri onların da duygusal açıdan yetkin bireyler olmalarını sağlamaktadır (Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007: 233-234; Morris, vd., 377; Özbacı, 2006: 170). Dolayısıyla, pek çok araştırma bulgusu ile desteklenmekle birlikte, ebeveynin duygusal zeka düzeyinin duygusal erişilebilirliğini, ebeveyn stilini ya da çocuk yetiştirme tutumunu etkilemesinin yanında çocuğun da duygusal yetkinliğine katkı sağladığını söylemek mümkündür (Alegre, 2011; Deuskar ve Bostan, 2008; Giancesini, 2011). Bu bulgular, Benton ve Bond (2015)'un yürüttüğü, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ve ebeveyn stilleri ile çocukların agresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirildiği çalışma bulguları ile tutarlıdır; yüksek duygusal zekaya sahip ebeveynler daha yetkin ebeveynlik stillerini (demokratik tutum gibi) benimsemekte ve bu ebeveynlerin çocukları diğer çocuklara kıyasla daha az saldırganlık göstermektedir. Bunun aksine, düşük duygusal zekaya sahip ebeveynler ise otoriter ebeveyn tarzını benimsedikleri ve çocuklarının daha fazla saldırgan davranış gösterdiklerine yönelik bulgular elde edilmiştir.

Duygusal zekanın temellerinin atıldığı aile ortamı, çocuğun büyüdüğü ve yaşamla ilgili bazı bilgiler edindiği bir ortamdır. Sağlıklı ve kaliteli özellikler taşıyan aile ortamı, çocuğun ego kavramı, duygusal ve sosyal gelişimi gibi birçok yönden çocuğun gelişimini etkilemektedir (Özbacı, 2006: 170). Çalışmalar, ebeveynlerin empati (Soenens, vd., 2007), duygularını kontrol etme ve düzenleme (Wang, vd., 2017), mükemmeliyetçi olma (Smith, vd., 2017) gibi özelliklerinin çocuklara aktarıldığını göstermektedir. Costa ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan çalışmada da diğer

çalışmalarla benzer şekilde hem annenin hem de babanın duygusal zeka düzeyleri ile çocukların duygusal zeka düzeyleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ancak bu çalışmada, ergenlerin ebeveyn özerk desteği ve psikolojik kontrol algılarının, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ergenlerin duygusal zeka düzeyleri arasında aracı rolü olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile, duygusal zekası düşük ebeveynler çocukları ile ilişkilerinde daha fazla kontrol stratejisi kullanırken, duygusal açıdan yetkin ebeveynler çocukları ile ilişkide daha fazla özerk destek sağlamaktadırlar.

Duygusal erişilebilirliğin temel bileşenlerinden biri olan düşmanca olmama, ebeveynin gerektiğinde ve duruma uygun olarak saldırgan duygu ve dürtülerini kontrol altına alması ve uygun yollarla ifade etmesini içermektedir (Biringen ve Easterbrooks, 2012; Biringen, Robinson ve Emde, 2000; Biringen, vd., 2014; Easterbrooks ve Biringen, 2005). Ancak bu durum ebeveynin duygu düzenleme yetkinliğine bağlı olmaktadır (Gökçe, 2013: 141). Chan, Bowes ve Wyner'in (2009), ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, duygu odaklı ebeveynlik uygulamaları ile duygu sosyalizasyonu arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında ebeveynlerin duygusal yetkinlikleri ile çocuk yetiştirme tutumları ve duygu odaklı ebeveyn davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Dolayısıyla ebeveynlerin duygusal yetkinlikleri, çocuk yetiştirme sürecinde başvurdukları tutum ve davranışlarla yakından ilgilidir. Darling ve Steinberg (1993: 489), ebeveynlerin çocukların gelişimsel sonuçlarını etkileme süreçlerini anlamak için hem ebeveynlik stillerinin hem de ebeveynlik uygulamalarının dikkate alınması gerektiğini öne sürmüştür. Bu modele göre, ebeveynin çocukla iletişimde kullandığı yöntemler ve duygusal olarak var olma hali, çocuğa kendi duygularını ifade etme biçimine ilişkin görüşlerini bildirmektedir. Dolayısıyla ebeveynin çocuğa duygu odaklı yaklaşımı çocuğun duygusal gelişimini desteklemektedir (Chan, Bowes ve Wyner, 2009: 650).

Toplumsal varlık olan insan yaşamının her döneminde birileri ile ilişki kurmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu ilişkinin başladığı ilk ortam ise aile olmaktadır. Dolayısıyla bireyin içerisine doğduğu ortamda kurduğu ilişkiler ve ilişki tarzları uzun vadeli olumlu ya da olumsuz etkilere sebep olmaktadır (Gökçe, 2013: 150). Sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkileri, çocuk için keşif ve özerkliğe izin vermekte, aynı zamanda fiziksel temas ve duygusal aktarımı da arttırmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin fiziksel varlığının yanında duygusal varlığına ve erişilebilirliğine de işaret edilmektedir (Biringen ve Easterbrooks, 2012: 1). Erken çocukluk dönemi, çocuk ve bakımveren

kişi arasındaki sosyo-duygusal etkileşimin olduğu dönem olarak karakterize edilmektedir ve duygu düzenleme bebeklik ve erken çocukluk döneminin merkezi bir gelişimsel görevidir (Easterbrooks, 2000: 171). Bu nedenle, ebeveynin duygusal yetkinliği çocuk ile ebeveyn arasındaki duygusal aktarımın en temel unsurudur. Bireylerin kullandıkları duygusal özdenetim stratejileri, kendi duygularını ve diğerlerinin duygularını anlama ve anlamlandırma duygusal zeka olarak adlandırılmaktadır (Mayer ve Salovey, 1989, 1993). Duygusal açıdan zengin bir aile ortamında yetişmesi çocuğun sosyal, duygusal ve zihinsel açıdan kaliteli kaynaklar sunmaktadır (Özbeci, 2006: 170). Bu doğrultuda ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

5.2. Araştırmanın Sonuçları

Araştırmada temel olarak ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu temel amaç doğrultusunda bazı alt hipotezlere cevap aranmıştır. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma/çalışmama durumu, ekonomik düzey) açısından farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak yapılan analizler sonucunda, ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin cinsiyete göre farklılaştığı elde edilmiştir. Bu doğrultuda ebeveynlerin ‘Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği’ ‘Sosyallik’ ve ‘Duygusalılık’ alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre ‘Duygusalılık’ alt boyutunda annelerin puanlarının babalara kıyasla daha yüksek olduğu saptanırken, ‘Sosyallik’ alt boyutunda ise babaların puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ancak ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinde yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık elde edilememiştir. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri eğitim düzeylerine göre incelendiğinde ise ‘Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği’ tüm alt boyutlarında (iyi oluş, öz kontrol, duygusalılık ve sosyallik) ve ölçek toplam puanında eğitim seviyesine göre anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Buna göre ebeveynlerin eğitim seviyeleri arttıkça iyi oluş, öz kontrol, duygusalılık ve sosyallik düzeyleri artmakta olduğu görülmüştür. Dolayısıyla lisansüstü eğitimi sahip olmak ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerini arttırmaktadır. İncelenen diğer demografik değişkenler ise çalışma/çalışmama durumu ve gelir düzeyidir. Ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin çalışma/çalışmama durumlarına ve gelir düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan

analizler sonucunda, ebeveynlerin 'İyi oluş' ve 'Sosyallik' düzeylerinin ebeveynlerin çalışma durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Buna göre çalışan ebeveynlerin iyi oluş ve sosyallik düzeylerinin çalışmayan ebeveynlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde ebeveynlerin gelir düzeylerine yönelik yapılan analizlerde ise ebeveynlerin iyi oluş, öz kontrol, sosyallik ve duygusal zeka düzeylerinin gelir durumlarına göre farklılaştığı elde edilmiştir. Bu doğrultuda ebeveynlerin gelir düzeyleri arttıkça duygusal zeka düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Çalışmada cevap aranan bir diğer soru ise ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma/çalışmama durumu, ekonomik düzey, çocuk sayısı) göre farklılık gösterip göstermemesidir. Bu doğrultuda yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Annelerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin babaların duygusal erişilebilirlik düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı bir biçimde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. 21-30 yaş aralığında bulunan ebeveynlerin yüksek duygusal erişilebilirlik düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Buna göre ebeveynlerin yaşları arttıkça duygusal erişilebilirlik düzeylerinin azaldığını söylemek mümkündür. Ancak ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin eğitim düzeyi, çalışma ve çalışmama durumlarına ve gelir seviyelerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Son olarak ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerinin sahip oldukları çocuk sayısına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan analizler sonucunda, ebeveynlerin çocuk sayısı arttıkça duygusal erişilebilirlik düzeylerinin azaldığı görülmüştür. 1 çocuğa sahip ebeveynlerin 2,3 ve 4 çocuğa sahip ebeveynlerden daha fazla duygusal erişilebilir oldukları tespit edilmiştir.

Bu analizlerin ardından çalışmanın temel amacı olan ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelemesine yönelik yapılan analizler sonucunda, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Buna göre ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri arttıkça duygusal erişilebilirlik düzeyleri de artmaktadır. Öte yandan ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeyleri ile, iyi oluş yani yüksek benlik saygısı ve kendine güven,

duygusallık yani duyguları tanıma ve anlamlandırma, sosyallik; ilişkileri başarılı bir şekilde yürütebilme, sosyal yetkinlik, öz kontrol; duyguları düzenleme ve kontrol etme, arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Son olarak ebeveynlerin duygusal zeka düzeylerinin duygusal erişilebilirlik düzeylerini yordayıp yordamadığına yönelik yapılan regresyon analizine göre ise ebeveynlerin iyi oluş, öz kontrol, duygusallık, sosyallik ve toplam duygusal zeka düzeylerinin duygusal erişilebilirlik düzeylerini anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir.

Öte yandan, ‘Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği’ ebeveyn formunun bu çalışma kapsamında oluşturulması nedeniyle geçerlik-güvenirlilik çalışması yapılmıştır. Bu analizler sonucunda ‘Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği’ ebeveyn formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır.

5.3. Öneriler

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Bu çalışmada, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda duygusal zekanın ebeveyn duygusal erişilebilirliği için önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Literatürde de duygusal zeka özellikleri bireyin aile içerisindeki ve kişilerarası ilişkilerini etkileyen temel değişken olarak görülmektedir. Bu nedenle alanda uzman kişiler ya da psikolojik danışmanlar tarafından, çocuğun duygusal gelişimine destek olmak için anne ve babalara çocuk yetiştirmede bilinçli uygulama becerisi kazandıracak eğitim ya da seminerler düzenlenebilir.

Sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurma ve sürdürmede duygusal destek ve yetkinlik önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla kendisine güvenen, duygularını kontrol edebilen ve ifade edilen bireylerin ilişki kurma ve sürdürme konusunda daha yeterli olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu bireylerin duygusal açıdan yetkin çocuklar yetiştirmede de daha yetkin ve başarılı oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle ebeveynlere duygusal yetkinlik ve becerilerini geliştirici psiko-eğitim programlarının düzenlenmesi faydalı olacaktır.

Öte yandan çocuklar bu ülkenin gelecek nesilleri olarak düşünüldüğünde onların da toplum içerisinde kurduğu ilişkiler ve bu doğrultuda topluma kazandırdıkları önemli olduğundan ailelere ve öğretmenlere bazı görevler düşmektedir. Gerek aile içerisinde gerekse okul ortamlarında çocuklara duygularını ifade edebilecekleri ortamlar

sunulması, sorumluluk alabilecekleri çeşitli görevler verilmesi ve duygusal yetkinlik ve becerilerinin gelişmesini sağlayacak psikoeğitim programlarının hazırlanmasının çocukların duygusal yetkinliklerini arttıracakı düşünölmektedir.

Son yıllarda babaların çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlarında ciddi değişimler görölmüne rağmen annelerin çocuk bakımında ve yetiştirmede hala daha fazla rol aldığı görölmektedir. Bu nedenle babaların çocuk gelişiminde rolünü anlatan ve arttırmaya yönelik gerek eğitim kurumları gerekse alanda uzman psikolog ve psikolojik danışmanlar tarafından çalışmalar yapılmasının faydalı olacağı düşünölmektedir.

Araştırmamız ebeveynlerin duygusal erişilebilirliğinde önemli olan beceriler iyi oluş, özkontrol, sosyallik gibi kişilik ve duygusal zeka özellikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda ele alındığında sağlıklı aile ortamı ve iletişimin sürdürülebilmesi için duyguların kullanılmasının ve ifade edilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır. Bu konuda özellikle toplumun temel birimi olan aile ile ilgili dönüşümlerin yapılması büyük önem taşımaktadır. . Milli Eğitim Bakanlığı, aileden sorumlu devlet bakanlığı, sağlık bakanlığı işbirliği ile aile sağlığı merkezlerinde görevlendirilecek aile danışmanlarının bu konuda yapacakları çalışmaların yararlı olabileceği düşünölmektedir.

5.3.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

Çalışma Kocaeli'nin Körfez ilçesinde yaşayan ebeveynlerle yürütölmüştür. Örneklemin uygulandığı kitle ve coğrafi alan sınırlı olduğundan farklı kültürlerdeki bireylere, farklı kitle ve çevrelere uygulanması sonucunda elde edilen bulgular, bulguların doğruluğu ve genellenebilirliği açısından faydalı olacaktır. Bunlara ek olarak, çalışmaya katılan baba sayısının anne sayısından az olması sonuçların babalar açısından genellenebilirliğini azaltmaktadır. Dolayısıyla bundan sonra yapılacak çalışmalarda baba sayısı açısından fazla ve daha büyük sayıda örnekleme çalışılmasının faydalı olacağı düşünölmektedir.

Araştırma ilişkisel tarama modelinde oluşturulmuş ve veriler standardize edilmiş ölçme araçları tarafından toplanmıştır. Benzer çalışmaların gözlem, görüşme gibi farklı ölçme yöntemleri ve araçları yapılmasının farklı sonuçlar elde edilmesi açısından yararlı olabileceği düşünölmektedir.

İlgili yazında ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik çalışmaların daha çok anne temelinde gerçekleştirildiği görülmüştür. Ancak babanın da çocuğun gelişiminde ve eğitimindeki önemi göz önüne alındığında babayı da odak noktası yapacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlara ek olarak, baba-çocuk ilişkisinin çocuğun gelişimine ve psikolojik sağlığın etkisinde farklı mekanizma ve faktörlerin rol oynayabileceği düşünüldüğünden bu konuda farklı değişkenlerle yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada ebeveynin duygusal erişilebilirliğini değerlendirme amacıyla kullanılan ölçüm aracının özbildirime dayanması ve temelde ebeveyn nitelikleriyle ilgili sorulardan oluşmasından dolayı ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarını ‘daha olumlu gösterme’ isteği nedeniyle yanlışlık potansiyeli barındırabileceği ve bireylerin ‘doğru’ yanıt vermesine engel teşkil edebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, daha sonra yürütülmesi planlanan çalışmalarda da özbildirime dayanan ölçüm araçlarının kullanımına ek olarak, aile ile gerçekleştirilecek gözlem ve görüşme yöntemlerinin kullanımının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Agarwal, M. ve Satsangi, A. K. (2018). The Role of Gender in Emotional Intelligence and Entrepreneurial Self-Efficacy. *IUP Journal of Management Research*, 17(4): 15-31.
- Ainsworth, M. S. (1979). Infant–Mother Attachment. *American Psychologist*, 34(10): 932-937.
- Ainsworth, M. D. S., vd. (2015). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*, (Classic ed.). New York: Psychology Press.
- Alegre, A. (2012). The Relation Between the Time Mothers and Children Spent Together and the Children’s Trait Emotional Intelligence. *In Child & Youth Care Forum*, 41(5): 493-508.
- Altenhofen, S., Sutherland, K. ve Biringen, Z. (2010). Families Experiencing Divorce: Age at Onset of Overnight Stays, Conflict, and Emotional Availability as Predictors of Child Attachment. *Journal of Divorce & Remarriage*, 51(3): 141-156.
- Altunbaş, T. (2018). *Bir duygusal zeka programının ilkökul öğrencilerinin duygusal zeka, atılğan, saldırgan ve çekingen davranışlarına etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Aslan, Ş. ve Özata, M. (2006). Sağlık Yöneticilerinde Duygusal Zekâ Boyutlarının Cooper Sawaf Haritasıyla Araştırılması. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 9(2): 197-222.
- Aslanidou, G. S., Petrides, K. V. ve Stogiannidou, A. (2018). Trait Emotional Intelligence Profiles of Parents with Drug Addiction and of Their Offspring. *Frontiers in Psychology*, 9(1633): 1-11.
- Avcı, S. B. (2014). The Effect of Emotional Intelligence on Managerial Involvement: An Empirical Study in Istanbul. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 3(2): 86-104.
- Aviezer, O., Sagi, A., Joels, T. ve Ziv, Y. (1999). Emotional Availability and Attachment Representations in Kibbutz Infants and Their Mothers. *Developmental Psychology*, 35(3): 811–821.
- Averill, J. R. ve Nunley, E. P. (1992). *Voyages of the Heart: Living an Emotionally Creative Life*, (1st ed.). New York: Free Press.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2): 569-585.
- Baker, M., vd. (2015). Emotional Attachment and Emotional Availability Tele-Intervention for Adoptive Families. *Infant Mental Health Journal*, 36(2): 179-192.
- Bakermans-Kranenburg, M. J. ve Van IJzendoorn, M. H. (1993). A Psychometric Study of the Adult Attachment Interview: Reliability and Discriminant Validity. *Developmental Psychology*, 29(5): 870–879.

- Bakermans-Kranenburg, M. J., Van Ijzendoorn, M. H. ve Juffer, F. (2003). Less is More: Meta-Analyses of Sensitivity and Attachment Interventions in Early Childhood. *Psychological Bulletin*, 129(2): 195-215.
- Barbato, C. A., Graham, E. E. ve Perse, E. M. (2003). Communicating in the Family: An Examination of the Relationship of Family Communication Climate and Interpersonal Communication Motives. *Journal of Family Communication*, 3(3): 123-148.
- Babore, A., Carlucci, L., Cataldi, F., Phares, V. ve Trumello, C. (2017). Aggressive Behaviour in Adolescence: Links with Self-Esteem and Parental Emotional Availability. *Social Development*, 26(4): 740-752.
- Bartholomew, K., Kwong, M. J. ve Hart, S. D. (2001). Attachment. In W. J. Livesley (Ed.), *Handbook of Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, New York, NY: Guilford Press, 196-230.
- Bar-On, R. (2001). Emotional Intelligence and Self-Actualization. *Emotional Intelligence in Everyday Life: A Scientific Inquiry*, 26(2): 82-97.
- (2006). The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence (ESI). *Psicothema*, 18(1): 13-25.
- (2007). The Impact of Emotional Intelligence on Giftedness. *Gifted Education International*, 23(2): 122-137.
- Bar-On, R., Handley, R. ve Fund, S. (2006). The Impact of Emotional Intelligence on Performance. In V. U. Druskat, F. Sala and G. Mount (Eds.), *Linking Emotional Intelligence and Performance at Work: Current Research Evidence with Individuals and Groups*, New Jersey: Erlbaum, 3-19.
- Bar-On, R., vd. (2003). Exploring the Neurological Substrate of Emotional and Social Intelligence. *Brain*, 126(8): 1790-1800.
- Batey, M., Chamorro-Premuzic, T. ve Furnham, A. (2009). Intelligence and Personality as Predictors of Divergent Thinking: The Role of General, Fluid and Crystallised Intelligence, *Thinking Skills and Creativity*, 4(1): 60-69.
- Batool, S. S. ve Bond, R. (2015). Mediation Role Of Parenting Styles İn Emotional Intelligence of Parents and Aggression among Adolescents. *International Journal Of Psychology*, 50(3): 240-244.
- Bazarbashi, F. (2014). *2-6 yaşlarda çocukları olan annelerin duygusal zeka düzeyleri ve bazı demografik özellikleri ile çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Adana.
- Belean, R. D. ve Năstasă, L. E. (2017). The Relationship between Parental Style, Parental Competence and Emotional Intelligence. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov Series VII, Social Sciences and Law*, 10(2): 181-190.
- Benoit, D. ve Parker, K. C. H. (1994). Stability and Transmission of Attachment Across Three Generations. *Child Development*, 65(5): 1444-1456.

- Benton, J., Coatsworth, D. ve Biringen, Z. (2019). Examining the Association Between Emotional Availability and Mindful Parenting. *Journal of Child and Family Studies*, 28(6): 1650-1663.
- Bergmann, S., vd. (2012). Emotional Availability of Father–Child Dyads versus Mother–Child Dyads in Children Aged 0–3 Years. *Family Science*, 3(4): 145-154.
- Biringen, Z. (2000). Emotional Availability: Conceptualization and Research Findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(1): 104-114.
- Biringen, Z. ve Easterbrooks, M. A. (2012). Emotional Availability: Concept, Research, and Window on Developmental Psychopathology. *Development and Psychopathology*, 24(1): 1-8.
- Biringen, Z. ve Robinson, J. (1991). Emotional Availability in Mother-Child Interactions: A Reconceptualization For Research. *American journal of Orthopsychiatry*, 61(2): 258-271.
- Biringen, Z., Robinson, J. L. ve Emde, R. N. (2000). Appendix B: The Emotional Availability scales (An Abridged Infancy/Early Childhood Version). *Attachment & Human Development*, 2(2): 256-270.
- Biringen, Z., vd. (2005). Emotional Availability: Differential Predictions to Infant Attachment and Kindergarten Adjustment Based on Observation Time and Context. *Infant Mental Health Journal*, 26(4): 295–308.
- Biringen, Z., vd. (2012). Emotional Availability, Attachment, and Intervention in Center-Based Child Care for Infants and Toddlers. *Development and Psychopathology*, 24(1): 23-34.
- Biringen, Z., vd. (2014). Emotional Availability (EA): Theoretical Background, Empirical Research Using the EA Scales, and Clinical Applications. *Developmental Review*, 34(2): 114-167.
- Bornstein, M. H., vd. (2010). Developmental Continuity and Stability of Emotional Availability in the Family: Two Ages and Two Genders in Child-Mother Dyads From Two Regions in Three Countries. *International Journal of Behavioral Development*, 34(5): 385-397.
- Bowlby, J. (2012). *A Secure Base*, (2nd ed.). New York: Routledge.
- Bozkurt Yükçü, Ş. (2017). *Bağımsız anaokullarına devam eden çocukların duygu düzenleme ve sosyal problem çözme becerileri ile ebeveynlerinin duygusal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Boyatzis, R. E., Goleman, D. ve Rhee, K. (2000). Clustering Competence in Emotional Intelligence: Insights from the Emotional Competence Inventory (ECI). *Handbook of Emotional Intelligence*, 99(6): 343-362.
- Brackett, M. A., Mayer, J. D. ve Warner, R. M. (2004). Emotional Intelligence and Its Relation to Everyday Behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36(6): 1387-1402.

- Brody, L. R. (1985). Gender Differences in Emotional Development: A Review of Theories and Research. *Journal of Personality*, 53(2): 102–149.
- Buck, R. (1984). *The Communication of Emotion*, (1st ed.). New York: Guilford press.
- Budak, Selçuk (2000). *Psikoloji Sözlüğü*, (1. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyükbayrak, N. (2019). *Mediational role of co-parenting in the relation between emotional intelligence of parents and social skill levels of their children* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi University, Institute of Social Science, İstanbul.
- Büyüköztürk, S., vd. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (18. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Candland, D. K. (1977). The Persistent Problems of Emotion. In D. K. Candland, J. P. Fell, E., A. I. Leshner and R. Plutchik (Eds.), *Emotion*, London: Brooks/Cole Publishing: 1-84.
- Cacioppo, J. T. ve Gardner, W. L. (1999). Emotion. *Annual Review of Psychology*, 50(1): 191-214.
- Canbolat, N. A. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları ile ebeveynlerinin duygusal zeka düzeyleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cashwell, C. S. ve Vacc, N. A. (1996). Family Functioning and Risk Behaviors: Influences On Adolescent Delinquency. *The School Counselor*, 44(2): 105-114.
- Cassibba, R., Van Ijzendoorn, M. H. ve Coppola, G. (2012). Emotional Availability and Attachment Across Generations: Variations in Patterns Associated with Infant Health Risk Status. *Child: Care, Health and Development*, 38(4): 538-544.
- Cattell, R. B. (1943). The Measurement of Adult Intelligence. *Psychological Bulletin*, 40(3): 153-193.
- Ceylan, N. M. (2017). *Romantik ilişkide; ilişkiye odaklanma, çatışma çözme tepkileri ve ilişkide affediciliğin algılanan ebeveynlik biçimi ve ebeveyne duygusal erişilebilirlik açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Chan, S. M., Bowes, J. Ve Wyner, S. (2009). Parenting Styles as a Context for Emotion Socialization. *Early Education and Development*, 20(4): 631-656.
- Chaudhuri, J. H., Easterbrooks, M. A., & Davis, C. R. (2009). The Relation Between Emotional Availability and Parenting Style: Cultural and Economic Factors in a Diverse Sample of Young Mothers. *Parenting: Science and Practice*, 9(3-4): 277-299.
- Ciarrochi, J.; Chan, A.Y.C. ve Bajgar, J. (2001). Measuring Emotional Intelligence in Adolescents. *Personality and Individual Differences*, 31(7): 1105-1119.

- Cicchetti, D., Ackerman, B. P. ve Izard, C. E. (1995). Emotions and Emotion Regulation in Developmental Psychopathology. *Development and Psychopathology*, 7(1): 1–10.
- Clark, M. S. ve Fiske, S. T. (2014). *Affect and Cognition: 17th Annual Carnegie Mellon Symposium on Cognition*, (17th ed.). New York: Psychology Press.
- Cohen, E. ve Shulman, C. (2019). Mothers and Toddlers Exposed to Political Violence: Severity of Exposure, Emotional Availability, Parenting Stress, and Toddlers' Behavior Problems. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 12(1): 131-140.
- Cole, P. M., Martin, S. E. ve Dennis, T. A. (2004). Emotion Regulation as a Scientific Construct: Methodological Challenges and Directions for Child Development Research. *Child Development*, 75(2): 317–333.
- Cooper, R. K. (1997). Applying Emotional Intelligence in the Workplace. *Training and Development*, 51(12): 31-39.
- Cooper, R. K. ve Sawaf, A. (2010). *Liderlikte Duygusal Zekâ* (Z.B. Ayman, B. Sancar, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Costa, S., vd. (2018). The Intergenerational Transmission of Trait Emotional Intelligence: The Mediating Role of Parental Autonomy Support and Psychological Control. *Journal of Adolescence*, 68 (1): 105-116.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative*, (1st ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Çakar, U. ve Arbak, Y. (2004). Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zeka İlişkisi ve Duygusal Zeka. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6): 23-48.
- Çörtük, A. (2019). *Genç yetişkinlerde ebeveyne duygusal erişebilirlik ve algılanan ebeveynlik biçiminin başa çıkma tutumları ile ilişkisi / The relationship of parenting emotional accessibility and perceived parenting style to coping attitudes in young adults* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dabke, D. (2014). Role of Parental Emotional Intelligence and Perceived Parental Leadership Behaviour on Satisfaction with Parent. *Journal of Indian Association for Child ve Adolescent Mental Health*, 10(1): 9-30.
- Damasio, A. R. (1998). Emotion in the Perspective of an Integrated Nervous System. *Brain Research Reviews*, 26(3): 83-86.
- Damasio, A. R. (2004, April). Emotions and Feelings: A Neurobiological Perspective: Feelings and Emotions. *The Amsterdam Symposium*. Netherlands.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological Bulletin*, 113(3): 487–496.
- Davidson, R. J. ve Ekman, P. (1994). *The Nature of Emotion: Fundamental Questions*, (1st ed.). New York: Oxford University Press.

- Davis, K., vd. (2011). The Theory of Multiple Intelligences. In R.J. Sternberg and S.B. Kaufman (Eds.), *Cambridge Handbook of Intelligence*, New York, NY: Cambridge University Press, 485-503.
- Day, A.L. ve Carroll, S.A. (2004). Using an Ability-Based Measure of Emotional Intelligence to Predict Individual Performance, Group Performance, and Group Citizenship Behaviours. *Personality and Individual Differences*, 36(6): 1443-1458.
- DeBusk, K. P. ve Austin, E. J. (2011). Emotional Intelligence and Social Perception. *Personality and Individual Differences*, 51(6): 764-768.
- Demir, E. K. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21): 15-25.
- Denham, S. A., vd. (2003). Preschool Emotional Competence: Pathway to Social Competence. *Child Development*, 74(1): 238–256.
- Duncombe, M. E., vd. (2012). The Contribution of Parenting Practices and Parent Emotion Factors in Children at Risk for Disruptive Behavior Disorders. *Child Psychiatry & Human Development*, 43(5): 715-733.
- Easterbrooks, M., Biesecker, G. ve Lyons-Ruth, K. (2000). Infancy Predictors of Emotional Availability in Middle Childhood: The Roles of Attachment Security and Maternal Depressive Symptomatology. *Attachment & Human Development*, 2(2): 170-187.
- Easterbrooks, M. A., Bureau, J. F. ve Lyons-Ruth, K. (2012). Developmental Correlates and Predictors of Emotional Availability in Mother–Child Interaction: A Longitudinal Study from Infancy to Middle Childhood. *Development and Psychopathology*, 24(1): 65-78.
- Easton, C. J. (2004). *The relationship between emotional intelligence and counseling self-efficacy* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Northern Arizona University, Amerika Birleşik Devletleri.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T. L. (1998). Parental Socialization of Emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4): 241–273.
- Eisenberg, N., vd. (2001). The Relations of Regulation and Emotionality to Children's Externalizing and Internalizing Problem Behavior. *Child Development*, 72(4): 1112–1134.
- Ekman, P. (1992) An Argument for Basic Emotions. *Cognition and Emotion*, 6(3): 169-200
- (1993). Facial Expression and Emotion. *American psychologist*, 48(4): 384-392.
- Elster, J. (2004, April). Emotions and Rationality. *The Amsterdam Symposium*. Netherlands.
- Emde, R. N. (1980). Emotional Availability: A Reciprocal Reward System for Infants and Parents with Implications for Prevention of Psychosocial Disorders. In P. M. Taylor (Ed.), *Parent–Infant Relationships*, Orlando, FL: Grune & Stratton, 87–115.

- (1998). Early Emotional Development: New Modes of Thinking for Research and Intervention. *Pediatrics*, 102(1): 1236-1243.
- (2000). Next Steps in Emotional Availability Research. *Attachment & Human Development*, 2(2): 242-248.
- (2012). Emotional Availability: Critical Questions and Research Horizons. *Development and Psychopathology*, 24(1): 125-129.
- Emde, R. N. ve Easterbrooks, M. A. (1985). Assessing Emotional Availability in Early Development. In W. Frankenburg, R. N. Emde ve J. Sullivan (Eds.), *Early Identification of Children at Risk. An International Perspective*, New York: Plenum Press, 79-101.
- Emde, R. N., Gaensbauer, T. J. ve Harmon, R. J. (1976). Emotional Expression in Infancy: A Behavioral Study. *Psychological Issues Monograph Series*, 10(1): 1-20.
- Emmen, R. A., Malda, M., Mesman, J., van IJzendoorn, M. H., Prevoe, M. J. ve Yeniad, N. (2013). Socioeconomic Status and Parenting in Ethnic Minority Families: Testing A Minority Family Stress Model. *Journal of Family Psychology*, 27(6): 896-904.
- Epstein, R. (1999). The Key to Our Emotions. *Psychology Today*, 32(4): 82-90.
- Erikson, E. ve Erikson, J. (1981). On Generativity and Identity: From a Conversation with Erik and Joan Erikson. *Harvard Educational Review*, 51(2): 249-269.
- Erkan, E. (2019). *Bağımlı kişilik özellikleri ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve helikopter ebeveyn tutumu ilişkisinde kişilerarası ilişki boyutlarının aracı rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Esturgo-Deu, M. E. ve Sala-Roca, J. (2010). Disruptive Behaviour of Students in Primary Education and Emotional Intelligence. *Teaching and Teacher Education*, 26(4): 830-837.
- Fernández-Berrocal, P. ve Extremera, N. (2006). Special Issue on Emotional Intelligence: An Overview. *Psicothema*, 18(3): 1-6.
- Fernández-González, L., vd. (2018). The Role of Emotional Intelligence in the Maintenance of Adolescent Dating Violence Perpetration. *Personality and Individual Differences*, 127(8): 68-73.
- Fiske, S. T. ve Taylor, S. E. (1991). *Social Cognition*, (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Frick, P. ve Morris, A. S. (2004). Temperament and Developmental Pathways to Severe Conduct Problems. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(1): 54-68.
- Friedlmeier, W. ve Trommsdorff, G. (1999). Emotion Regulation in Early Childhood: A Crosscultural Comparison Between German and Japanese Toddlers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30(6): 684-711.

- Frigerio, A., Porreca, A., Simonelli, A. ve Nazzari, S. (2019). Emotional Availability in Samples of Mothers at High Risk for Depression and with Substance Use Disorder. *Frontiers in Psychology*, 9(1633): 1-9.
- Frijda, N.H. (1988). The Laws of Emotion. *American Psychologist*, 43(5): 349-358.
- Freud, S. (2012). *The Basic Writings of Sigmund Freud*. New York: Modern Library.
- Furnham, A. (2000). Thinking about intelligence. *Psychologist-Leicester*, 13(10): 510-515.
- Furman, W. ve Lanthier, R. (2002). Parenting Siblings. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting*, New Jersey: Erlbaum, 165-188.
- Gardner, H. (1997). Six Afterthoughts: Comments on “Varieties of Intellectual Talent.” *The Journal of Creative Behavior*, 31(2): 120–124.
- Gardner, H. (2011). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*, (3rd ed.). London: Hachette Book Group.
- Garner, P. W. (1995). Toddlers’ Emotion Regulation Behaviors: The Roles of Social Context and Family Expressiveness. *Journal of Genetic Psychology*, 156(4): 417–430.
- Gawali, C. K. (2012). Relationship Between Emotional Intelligence and Coping among College Teachers. *Journal of Psychosocial Research*, 7(1): 25-32.
- Geetika, K. ve Jigisha, D. (2001). Emotional Intelligence at the Workplace: A Preliminary Study of Male Executives in the Public and Private Sector Organisations. *Indian Institute of Management Ahmedabad, Research and Publication Department*, 34(2): 202-225.
- Glăveanu, S. M. ve Creangă, M. (2009). A Factorial Model of Parental Competence. In M. Milcu, W. Griebel and R. Sassu (Eds.), *Quantitative Research vs. Qualitative Research*, București: Universitara, 180-186.
- Goleman, D. (1998). The Emotional Intelligence of Leaders. *Leader to Leader*, 1998(10): 20-26.
- (2004). *Emotional Intelligence. Why It Can Matter More than IQ*, (1st ed.). New York: Bloomsbury.
- (2011a). The Brain and Emotional Intelligence: New Insights. *Regional Business*, 44(4): 24-30.
- (2011b). Emotional Mastery. *Leadership Excellence*, 28(6): 12-13.
- (2011c). *Leadership: The Power of Emotional Intelligence*, (1st ed.). Northampton: More than Sound.
- Gottman, J. M., Katz, L. F. ve Hooven, C. (1996). Parental Meta-Emotion Philosophy and The Emotional Life of Families: Theoretical Models and Preliminary Data. *Journal of Family Psychology*, 10(3): 243–268.
- Gök, F. ve Önder, F. C., (2018). Lise Öğrencilerinde Akran Zorbaliğına Maruz Kalma: Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Anne-Babaya Duygusal Erişilebilirlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2): 635-652.

- Gökçe, G. (2013). *Ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık: Duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı ve sosyal desteğin rolü* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökçe, G. ve Yılmaz, B. (2018). Emotional Availability of Parents and Psychological Health: What Does Mediate This Relationship? *Journal of Adult Development*, 25(1): 37-47.
- Graves, M. L. M. (2000). *Emotional intelligence, general intelligence, and personality: Assessing the construct validity of an emotional intelligence test using structural equation modeling* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). California School of Professional Psychology, San Diego.
- Greenberg, M. T. (1999). Attachment and Psychopathology in Childhood. In J. Cassidy ve P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, New York: The Guilford Press, 469–496.
- Greene, R. W. (2016). *Raising Human Beings: Creating A Collaborative Partnership With Your Child*, (1st ed.). New York: Simon and Schuster.
- Gribble, P. A., vd. (1993). Parent and Child Views of Parent-Child Relationship Qualities and Resilient Outcomes Among Urban Children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34(4): 507-519.
- Guastello, D. D. ve Guastello, S. J. (2003). Androgyny, Gender Role Behavior, and Emotional Intelligence among College Students and Their Parents. *Sex Roles*, 49(12): 663-673.
- Gur, R., vd. (2002). Sex Differences in Temporo-Limbic and Frontal Brain Volumes of Healthy Adults. *Cerebral Cortex*, 12(2): 998–1003.
- Gürbüz, S., Yüksel, M. (2011). Çalışma Ortamında Duygusal Zeka: İş Performansı, İş Tatmini, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bazı Demografik Özelliklerle İlişkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (2): 174-190.
- Halberstadt, A. G., Denham, S. A. ve Dunsmore, J. C. (2001). Affective Social Competence. *Social Development*, 10(1): 79–119.
- Hallers-Haalboom, E. T., vd. (2014). Mothers, Fathers, Sons and Daughters: Parental Sensitivity in Families with Two Children. *Journal of Family Psychology*, 28(2): 138-147.
- Hansenne, M. ve Legrand, J. (2012). Creativity, Emotional Intelligence, and School Performance in Children. *International Journal of Educational Research*, 53(8): 264-268.
- Harel, J., Eshel, Y., Ganor, O. ve Scher, A. (2002). Antecedents of Mirror Self-Recognition of Toddlers: Emotional Availability, Birth Order, and Gender. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 23(3): 293-309.
- Harnett, P. H. ve Dawe, S. (2012). The Contribution of Mindfulness Based Therapies for Children and Families and Proposed Conceptual Integration. *Child and Adolescent Mental Health*, 17(6): 195–208.

- Havighurst, S. S., vd. (2009). Tuning in to Kids: An Emotion-Focused Parenting Program: Initial Findings From A Community Trial. *Journal of Community Psychology*, 37(8): 1008-1023.
- Hembree-Kigin, T. L. ve McNeil, C. B. (2013). *Parent—Child Interaction Therapy*, (2nd ed.). New York: Springer Science & Business Media.
- Hoepfner, R. ve O'Sullivan, M. (1968). Social intelligence and IQ. *Educational and Psychological Measurement*, 28(1): 339-344.
- Holmes, J. (2014). *John Bowlby And Attachment Theory*, (2nd ed.). New York: Routledge.
- Hunt, E. (2008). Applying the Theory of Successful Intelligence to Education—The Good, The bad, and The Ogre. *Perspectives on Psychological Science*, 3(6): 509-515.
- Ioannis, N. ve Ioannis, T. (2002). Emotional Intelligence in The Workplace: Exploring Its Effects on Occupational Stress and Organizational Commitment. *International Journal of Organizational Analysis*, 10(4): 327-342.
- Izard, C. E. (2013). *Human Emotions*, (3rd ed.). New York: Springer Science & Business Media.
- İşmen, A. E. (2001). Duygusal Zeka ve Problem Çözme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(13): 111-124.
- Kagıtcıbaşı, Ç. ve Yagmurcu, B. (2015). Parenting Attitudes and Beliefs Across Cultures. *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, 11(3): 493–498.
- Karabulut, A. (2012). *Duygusal zeka: Baron ölçeği uyarlaması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karaoğlan, T. (2018). *Baba ve yetişkin kızları arasındaki ilişkide babaya duygusal erişilebilirlik ve algılanan ebeveyn biçiminin yetişkin kadınlarda duygusal tepkisellik ve dürtüsel davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karen, R. (1990). Becoming Attached. *The Atlantic Monthly*, 265(2): 35-70.
- Kavas, S. (2019). *Yetişkin erkeklerin dürtüsel davranış, duygu düzenleme ve duyguları ifade eğilimlerinin algılanan babalık biçimi ve babaya duygusal erişilebilirlik açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kerns, K. A., vd. (2000). Attachment-Based Assessments of Parent–Child Relationships in Middle Childhood. *Developmental Psychology*, 36(5): 614–626.
- Khan, A. A. (2008). *The influence of socioeconomic status on emotional intelligence and academic performance of community college students* (Doctoral dissertation). University of Phoenix, USA.
- Kim, P., Capistrano, C. G., Erhart, A., Gray-Schiff, R. ve Xu, N. (2017). Socioeconomic Disadvantage, Neural Responses to Infant Emotions, and

- Emotional Availability Among First-Time New Mothers. *Behavioural Brain Research*, 325 (1): 188-196.
- Kim, B. R., vd. (2014). Infant Emotion Regulation: Relations to Bedtime Emotional Availability, Attachment Security, and Temperament. *Infant Behavior and Development*, 37(4): 480-490.
- Kliewer, W., vd. (2016). Parental Emotional Competence and Parenting in Low-Income Families with Adolescents. *Journal of Family Psychology*, 30(1): 33-42.
- Kline, P. (1994). *An Easy Guide to Factor Analysis*, (1st ed.). London and New York: Routledge.
- Kochanska, G. ve Kim, S. (2013). Early Attachment Organization with Both Parents and Future Behavior Problems: From Infancy to Middle Childhood. *Child Development*, 84(1): 283-296.
- Koçak, R. (2002). Aleksitimi: Kuramsal Çerçeve Tedavi Yaklaşımları ve İlgili Araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1): 183-212.
- Kogan, N. ve Carter, A. S. (1996). Mother-Infant Reengagement Following the Still-Face: The Role of Maternal Emotional Availability an Infant Affect Regulation. *Infant Behavior and Development*, 19(3): 359-370.
- Kolak, A. M. ve Volling, B. L. (2007). Parental Expressiveness as a Moderator of Coparenting and Marital Relationship Quality. *Family Relations*, 56(5): 467-478.
- Konakay, G. (2013). Akademisyenlerde Duygusal Zekâ Faktörlerinin Tükenmişlik Faktörleri İle İlişisine Yönelik Bir Araştırma: Kocaeli Üniversitesi Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1): 121-144.
- Koohsar, A. A. H. ve Bonab, B. G. (2011). Relation Between Emotional Intelligence and Quality of Attachment in High School Administrators. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30(3): 949-953.
- Kopp, C. B. (1992). Emotion and Its Regulation in Early Development. *New Directions for Child Development*, 55(1): 41-56.
- Korkman, H. ve Deniz, M. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Bazı Demografik Değişkenlerinin Yükleme Karmaşıklığı, Duygusal Zeka Ve Akıcı Zeka Çerçevesinde İncelenmesi. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 2(2): 14-28.
- Köksal, A. ve Gazioğlu, A. İ. (2007). Ergenlerde Duygusal Zekâ İle Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki. *HAYEF Journal of Education*, 4(1): 133-146.
- Laible, D. (2011). Does It Matter If Preschool Children and Mothers Discuss Positive vs. Negative Events During Reminiscing? Links with Mother-Reported Attachment, Family Emotional Climate, And Socioemotional Development. *Social Development*, 20(2): 394-411.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G., ve Duckett, E. (1996). Changes In Adolescents' Daily Interactions With Their Families From Ages 10

- To 18: Disengagement And Transformation. *Developmental Psychology*, 32(4): 744-754.
- Lazarus, R. S. ve Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and Adaptation*, (1st ed.). Oxford: Oxford University Press on Demand.
- Lazarus, R. (1994). Appraisal: The Long and The Short of It. In P. Ekman & R. J. Davidson (Eds.), *The Nature of Emotion: Fundamental Questions*, New York: Oxford University Press, 208-215.
- Lee, C. (1985). The Good-Enough Family. *Journal of Psychology and Theology*, 13(3): 182-189.
- Lee, C. M. ve Gotlib, I. H. (1989). Maternal Depression and Child Adjustment: A Longitudinal Analysis. *Journal of Abnormal Psychology*, 98(1): 78–85
- Leeper, R. W. (1948). A Motivational Theory of Emotion to Replace Emotion as Disorganized Response. *Psychological Review*, 55(1): 5-21.
- Lehman, E. B., Steier, A. J., Guidash, K. M. ve Wanna, S. Y. (2002). Predictors of Compliance in Toddlers: Child Temperament, Maternal Personality, and Emotional Availability. Portions of the Research Were Presented at The Conference on Human Development. *Early Child Development and Care*, 172(3): 301-310.
- Levenson, R. W. (1979). Expressive Tendencies and Physiological Response to Stress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(2): 1201-1204.
- Lewis, C., ve Lamb, M. E. (2003). Fathers' Influences on Children's Development: The Evidence from Two-Parent Families. *European Journal of Psychology of Education*, 18(1): 211–228
- Lewis, M., Wolan Sullivan, M. ve Michalson, L. (1984). *The Cognitive-Emotional Fugue*. In C. E. Izard, J. Kagan and R. B. Zajonc (Eds.), *Emotions, Cognition, and Behaviour*, Cambridge: Cambridge University Press, 264-288.
- Little, C. ve Carter, A. S. (2005). Negative Emotional Reactivity and Regulation in 12-Month-Olds Following Emotional Challenge: Contributions of Maternal–Infant Emotional Availability in a Low-Income Sample. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 26(4): 354-368.
- Lovas, G. S. (2005). Gender and Patterns of Emotional Availability in Mother–Toddler and Father–Toddler Dyads. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 26(4): 327-353.
- Lum, J. J. ve Phares, V. (2005). Assessing the Emotional Availability of Parents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27(3): 211-226.
- Lunkenheimer, E. S., Shields, A. M. ve Cortina, K. S. (2007). Parental Emotion Coaching And Dismissing in Family Interaction. *Social Development*, 16(2): 232-248.
- Maciel, A. G., Heckhausen, J. ve Baltes, P. B. (1994). A Life-Span Perspective on The Interface Between Personality and Intelligence. In R. J. Sternberg & P. Ruzgis

- (Eds.), *Personality and Intelligence*, New York: Cambridge University Press, 61-103.
- Madigan, S., vd. (2013). Attachment and Internalizing Behavior in Early Childhood: A Meta-Analysis. *Developmental Psychology*, 49(4): 672-689.
- Mahler, M. S. (1972). On the First Three Subphases of the Separation-Individuation Process. *International Journal of Psycho-Analysis*, 53(1): 333-338.
- (2018). *The Psychological Birth of the Human Infant: Symbiosis and Individuation*, (3rd ed.). New York: Routledge.
- Mahler, M. S. ve Furer, M. (1963). Certain Aspects of the Separation-Individuation Phase. *The Psychoanalytic Quarterly*, 32(1): 1-14.
- Mallinckrodt, B. (1992). Childhood Emotional Bonds with Parents, Development of Adult Social Competencies, and Availability of Social Support. *Journal of Counseling Psychology*, 39(4): 453-461.
- Marrone, M. (2014). *Attachment and Interaction: From Bowlby to Current Clinical Theory and Practice*, (2nd ed.). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Mayer, J. D. ve Salovey, P. (1997). What is Emotional Intelligence? In P. Salovey and D. Sluyter (Eds.), *Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators*, New York, NY: Basic Books, 3-31.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R. ve Salovey, P. (1999). Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence. *Intelligence*, 27(4): 267-298.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R. ve Salovey, P. (2016). The Ability Model of Emotional Intelligence: Principles and Updates. *Emotion Review*, 8(4): 290-300.
- Mayer, J. D. ve Salovey, P. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3): 185-211.
- Mayer, J. D. ve Salovey, P. (1993). The Intelligence of Emotional Intelligence. *Intelligence*, 17(1): 433-442.
- Mayer, J. D., Salovey, P. ve Caruso, D. R. (2000). Models of Emotional Intelligence. R. J. Sternberg (ed.), *The Handbook of Intelligence*, New York: Cambridge University Press, 396-420.
- McKinney, C., ve Renk, K. (2008). Differential Parenting Between Mothers and Fathers Implications for Late Adolescents. *Journal of Family Issues*, 29(6): 806-827.
- McMahon, C. A. ve Meins, E. (2012). Mind-Mindedness, Parenting Stress, and Emotional Availability in Mothers of Preschoolers. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(2): 245-252.
- Meins, E., Centifanti, L. C. M., Fernyhough, C., ve Fishburn, S. (2013). Maternal Mind-Mindedness and Children's Behavioral Difficulties: Mitigating the Impact of Low Socioeconomic Status. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41(4): 543-553.

- Meyer, S., vd. (2014). Parent Emotion Representations and the Socialization of Emotion Regulation in the Family. *International Journal of Behavioral Development*, 38(2): 164-173.
- Miao, C., Humphrey, R. H. ve Qian, S. (2018). The Relationship Between Emotional Intelligence and Trait Mindfulness: A Meta-Analytic Review. *Personality and Individual Differences*, 135(1): 101-107.
- Morris, A. S., vd. (2007). The Role of the Family Context in the Development of Emotion Regulation. *Social Development*, 16(2): 361-388.
- Morris, A. S., vd. (2002). Temperamental Vulnerability and Negative Parenting as Interacting Predictors of Child Adjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64(1): 461-471.
- Mustafayeva, S. ve Ustun, F. (2018). Çalışanların Duygusal Zeka Becerilerinin İş Yaşam Kalitesi Alguları Üzerine Etkisi: Türkiye ve Azerbaycan Örneği. *Business and Economics Research Journal*, 9(3): 665-680.
- Nanda, M. ve Randhawa, G. (2019). Emotional Intelligence, Well-Being, and Employee Behavior: A Proposed Model. *Journal of Management Research*, 19(3): 157-172.
- Neubauer, A. C. ve Freudenthaler, H. H. (2005). Models of Emotional Intelligence. Emotional Intelligence. R. Schulze and R. D. Roberts (Eds.), *An international Handbook*, Massachusetts: Hogrefe and Huber Publishers, 31-50.
- Oatley, K. (1987): Editorial: Cognitive Science and The Understanding of Emotions. *Cognition&Emotion*, 1(3): 209-216.
- Ömeroğlu, E. ve Ulutaş, İ. (2007). Anne-Baba-Çocuk İletişiminde Duygusal Zekanın Rolü. 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi ve Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi: Risk Altındaki Çocuklar. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4): 420-440.
- Özbacı, N. (2006). Emotional Intelligence and Family Environment. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1): 169-175.
- Özdoğan, A. Ç. ve Önder, F. C. (2018). Ergenlerde Reaktif-Proaktif Saldırganlık ile Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği: Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü. *Eğitim ve Bilim*, 43(194): 207-223.
- Özkaya, K. (2019). *Genç yetişkinlerde ebeveyne duygusal erişilebilirlik ve algılanan ebeveynlik biçiminin benlik saygısı ile ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2): 19-34.
- Palmer, B., vd. (2001). Emotional Intelligence and Effective Leadership. *Leadership & Organization Development Journal*, 22(1): 1-7.

- Palmera, B.R., vd. (2005). A Psychometric Evaluation of the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test Version 2.0. *Intelligence*, 33(1): 285-305.
- Peter, P. C. (2010). Emotional Intelligence. *Wiley International Encyclopedia of Marketing*, 3(1): 1-4.
- Petrides, K. V. ve Furnham, A. (2000). On the Dimensional Structure of Emotional Intelligence. *Personality and Individual Differences*, 29(2): 313-320.
- Petrides, K. V. ve Furnham, A. (2001). Trait Emotional Intelligence: Psychometric Investigation with Reference to Established Trait Taxonomies. *European Journal of Personality*, 15(6): 425-448
- Petrides, K. V., Pita, R. ve Kokkinaki, F. (2007). The Location of Trait Emotional Intelligence in Personality Factor Space. *British Journal of Psychology*, 98(2): 273-289.
- Phares, V. ve Renk, K. (1998). Perceptions of Parents: A Measure of Adolescents' Feelings About Their Parents. *Journal of Marriage and the Family*, 60(3): 646-659.
- Piaget, J. (2005). *The Psychology of Intelligence*, (3rd ed.). New York: Routledge.
- Pierce, G. R., vd. (1997). Assessing the Quality of Personal Relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(3): 339-356.
- Piermattei, C., vd. (2017). Late Adoptions: Attachment Security and Emotional Availability in Mother-Child and Father-Child Dyads. *Journal of Child and Family Studies*, 26(8): 2114-2125.
- Pintner, R. (1926). Intelligence Tests. *Psychological Bulletin*, 23(7): 366-381.
- Pine, F. (2004). Mahler's Concepts of "Symbiosis" and Separation-Individuation: Revisited, Reevaluated, Refined. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 52(2): 511-533.
- Platsidou, M. ve Tsirogiannidou, E. (2016). Enhancement of Emotional Intelligence, Family Communication, and Family Satisfaction via a Parent Educational Program. *Journal of Adult Development*, 23(4): 245-253.
- Pleck, J. H. ve Masciadrelli, B. P. (2004). Paternal Involvement by U.S. Residential Fathers: Levels, Sources, and Consequences. In M. E. Lamb (Ed.), *The Role of the Father in Child Development*, New York: Wiley, 222-271.
- Pfeifer, R. ve Scheier, C. (2001). *Understanding Intelligence*, (1st ed.). London: MIT press.
- Premanand, V., Kumari, K. K. ve Mathew, T. P. (2014). Trait Emotional Intelligence among the Parents of Children with Autism and Typically Developing Children. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 5(9): 1009-1012.
- Rahim, S. H. ve Malik, M. I. (2010). Emotional Intelligence and Organizational Performance: (A Case Study of Banking Sector in Pakistan). *International Journal of Business and Management*, 5(10): 191-197.

- Raikes, H. A. ve Thompson, R. A. (2006). Family Emotional Climate, Attachment Security and Young Children's Emotion Knowledge in a High Risk Sample. *British Journal of Developmental Psychology*, 24(1): 89-104.
- Rankin, J. H. ve Wells, L. E. (1990). The Effect of Parental Attachments and Direct Control on Delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 27(2): 140-165.
- Renk, K., vd. (2003). Mothers, Fathers, Gender Role, and Time Parents Spend with Their Children. *Sex Roles*, 48(8): 305–315.
- Richards, D. A. ve Hackett, R. D. (2012). Attachment and Emotion Regulation: Compensatory Interactions and Leader–Member Exchange. *The Leadership Quarterly*, 23(4): 686-701.
- Rispoli, K. M., vd. (2013). The Relation of Parenting, Child Temperament, and Attachment Security in Early Childhood to Social Competence at School Entry. *Journal of School Psychology*, 51(5): 643-658.
- Ruiz-Aranda, D., vd. (2012). Short and Midterm Effects of Emotional Intelligence Training on Adolescent Mental Health. *Journal of Adolescent Health*, 51(5): 462-467.
- Saban, A. (2005). *Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitimi*, (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sadeghi, S., vd. (2019). Effects of Parent–Child Interaction Training on Children Who Are Excessively Exposed to Digital Devices: A Pilot Study. *The International Journal of Psychiatry in Medicine*, 54(6): 408–423.
- Sagi, A., vd. (1994). Stability and Discriminant Validity of the Adult Attachment Interview: A Psychometric Study in Young Israeli Adults. *Developmental Psychology*, 30(1): 771–777.
- Salo, S., vd. (2009). Emotional Availability, Parental Self-Efficacy Beliefs, and Child Development in Caregiver-Child Relationships with Buprenorphine-Exposed 3-Year-Olds. *Parenting: Science and Practice*, 9(4): 244-259.
- Salovey, P. ve Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3): 185-211.
- Saltalı, N. D. (2010). *Duygu eğitiminin okul öncesi dönem çocuklarının duygusal becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sánchez-Núñez, M. T., Fernández-Berrocal, P. ve Latorre, J. M. (2013). Assessment of Emotional Intelligence in the Family: Influences Between Parents and Children on Their Own Perception and That of Others. *The Family Journal*, 21(1): 65-73.
- Sarısoy, B. ve Erişen, Y. (2018). Öğretmenler için Duygusal Zekâ Becerileri Eğitim Programının Tasarlanması, Uygulanması ve Değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 17(4): 2188-2215.
- Scarr, S. (1989). Protecting General Intelligence: Constructs and Consequences for Interventions. In R.L. Linn (Ed.), *Intelligence: Measurement, Theory, and Public Policy*, Urbana: University of Illinois Press, 74-95.

- Schneider, T. R., Lyons, J. B. ve Khazon, S. (2013). Emotional Intelligence and Resilience. *Personality and Individual Differences*, 55(8): 909-914.
- Schneider, W., Mayer, J. ve Newman, D. (2016). Integrating Hot and Cool Intelligences: Thinking Broadly About Broad Abilities. *Journal of Intelligence*, 4(1): 1-25.
- Silverstein, L. B. (2002). Fathers and Families. In J. P. McHale and W. S. Grolnick (Eds.), *Retrospect and Prospect in the Psychological Study of Families*, New Jersey, NJ: Erlbaum, 35-64.
- Sharma, N., vd. (2015). The Relation between Emotional Intelligence and Criminal Behavior: A Study among Convicted Criminals. *Industrial Psychiatry Journal*, 24(1): 54-58.
- Silvia, G. (2012). *Emotional availability and touch among deaf and hearing mother-infant dyads* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). The University of Montana, USA.
- Simms, E. M. ve Simms, E. (2008). *The Child in the World: Embodiment, Time, and Language in Early Childhood*, (1st ed.). Michigan: Wayne State University Press.
- Skreitule-Pikse, I., Sebre, S. ve Lubenko, J. (2010). Child Behavior and Mother-Child Emotional Availability in Response to Parent Training Program: Moderators of Outcome. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5(1): 1418-1424.
- Smith, M. M., vd. (2017). The Intergenerational Transmission of Perfectionism: Fathers' Other-Oriented Perfectionism and Daughters' Perceived Psychological Control Uniquely Predict Daughters' Self-Critical and Personal Standards Perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 119(1): 242-248.
- Soenens, B., vd. (2007). The Intergenerational Transmission of Empathy-Related Responding in Adolescence: The Role of Maternal Support. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(1): 299-311.
- Solomon, J. ve George, C. (2008). The Measurement of Attachment Security and Related Constructs in Infancy and Early Childhood. In J. Cassidy and P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, New York: The Guilford Press, 383-416.
- Sorce, J. ve Emde, R. N. (1981). Mother's Presence is not Enough: Effect of Emotional Availability on Infant Exploration. *Developmental Psychology*, 17(1): 737-745.
- Soysal, A. Ş., vd. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8(2): 88-99.
- Stams, G. J. J., Juffer, F. ve Van IJzendoorn, M. H. (2002). Maternal Sensitivity, Infant Attachment, and Temperament in Early Childhood Predict Adjustment in Middle Childhood: The Case of Adopted Children and Their Biologically Unrelated Parents. *Developmental Psychology*, 38(5): 806-821.
- Sternberg, R. J. (1997). The Concept of Intelligence and Its Role in Lifelong Learning and Success. *American Psychologist*, 52(10): 1030-1037.
- Sternberg, R. J. (2012). Intelligence. *State of the Arts*, 14(1): 19-27

- Sternberg, R. J. (2014). *Advances in the Psychology of Human Intelligence*, (4th ed.). New Jersey, NJ : Lawrence Erlbaum.
- Sternberg, R. J., Wagner, R. K., Williams, W. M. ve Horvath, J. A. (1995). Testing Common Sense. *American Psychologist*, 50(1): 912-927.
- Şahin, S. (2012). Aile İçi İletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3): 55-66.
- Şansal, S. (2014). *Çocukların çizdiği hayvan resimlerinden aile ilişkilerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2007). *Using Multivariate Statistics*, (5th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Tatar, A., Özdemir, H. ve Çelikbaş, B. (2018). Gelir Getiren Bir İşte Çalışan ve Çalışmayan Kadınlarda Duygusal Öz-Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. *İş'te Davranış Dergisi*, 3(1): 31-41.
- Teti, D. M., vd. (2010). Maternal Emotional Availability at Bedtime Predicts Infant Sleep Quality. *Journal of Family Psychology*, 24(3): 307–315.
- Teques, P., vd. (2018). Mediating Effects of Parents' Coping Strategies on The Relationship Between Parents' Emotional Intelligence and Sideline Verbal Behaviors in Youth Soccer. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 40(3): 153-162.
- Thompson, R. (2006). Erken Dönemde Bağlanma ve Sonraki Gelişim Üzerindeki Etkileri. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12(38): 113-120.
- Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and its Uses. *Psychological Science*, 3(1): 70-73.
- Toobey, J. ve Cosmides, L. (1990). The Past Explains The Present: Emotional Adaptations and The Structure of Ancestral Environments. *Ethology and Sociobiology*, 11(1): 375-424.
- Trapolini, T., Ungerer, J. A. ve McMahon, C. A. (2008). Maternal Depression: Relations with Maternal Caregiving Representations and Emotional Availability During the Preschool Years. *Attachment Human Development*, 10(1): 73–90.
- Tuğrul, C. (1999). Duygusal Zeka. *Klinik Psikiyatri*, 1(1): 12-20.
- Turculeţ, A. ve Tulbure, C. (2014). The Relation Between The Emotional Intelligence of Parents and Children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 142(1): 592-596.
- Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1): 24-39.
- Ural, O., vd. (2015). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Bağlanma Biçimleri ile Sosyal Yetkinlik ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2): 589-598.
- Ülker Erdem, A. (2019). *Duygu sosyalleştirmeye yönelik ebeveyn müdahale programının etkililiği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Üncü, S. Y. (2007). *Duygusal zeka ve evlilik doyumu ilişkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Van IJzendoorn, M. H., vd. (2000). The Similarity of Siblings' Attachments to their Mother. *Child Development*, 71(1): 1086–1098.
- Volling, B. L., vd. (2002). Parents' Emotional Availability and Infant Emotional Competence: Predictors of Parent-Infant Attachment and Emerging Self-Regulation. *Journal of Family Psychology*, 16(4): 447-465.
- Volling, B. L. ve Belsky, J. (1992). The Contribution of Mother-Child and Father-Child Relationships to the Quality of Sibling Interaction: A Longitudinal Study. *Child Development*, 63(5), 1209–1222.
- Yurdakavuştu, Y. (2012). *İlköğretim öğrencilerinde duygusal zekâ ve sosyal beceri düzeyleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Zaroğlu, L. (2016). *Üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zeka ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Zeidner, M., Matthews, G. ve Roberts, R. D. (2001). Slow Down You Move Too Fast: Emotional Intelligence Remains an “Eusive” Intelligence. *Emotions*, 1(1): 265–275.
- Zeidner, M., Matthews, G. ve Roberts, R. D. (2012). *What We Know about Emotional Intelligence: How It Affects Learning, Work, Relationships, and our Mental Health*, (1st ed.). Massachusetts: MIT press.
- Zeidner, M., Roberts, R. D. ve Matthews, G. (2002). Can Emotional Intelligence Be Schooled? A Critical Review. *Educational Psychologist*, 37(4): 215–231.
- Zeanah, C. H. ve Boris, N. W. (2000). Disturbances and Disorders of Attachment in Early Childhood. *Handbook of Infant Mental Health*, 2(1): 353-368.
- Zeanah, C. H., Keyes, A. ve Settles, L. (2003). Attachment Relationship Experiences and Childhood Psychopathology. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1008(1): 22-30.
- Ziv, Y., vd. (2000). Emotional Availability in The Mother–Infant Dyad as Related to the Quality of Infant–Mother Attachment Relationship. *Attachment & Human Development*, 2(1): 149-169.
- Zysberg, L., Lang, T. ve Zisberg, A. (2013). Parents' Emotional Intelligence and Children's Type-I Diabetes Management. *Journal of Health Psychology*, 18(9): 1121-1128.
- Yalnızca Yıldırım, S. (2015). *Lise öğrencilerinin yaşam doyumlarının yordayıcıları olarak anne-baba tutumları ve duygusal zeka* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yousafzai, A. K., vd. (2015). Parenting Skills and Emotional Availability. *An RCT. Pediatrics*, 135(5): 1247-1257.

- Wang, L., vd. (2017). Age and Gender Differences in Self-Control and its Intergenerational Transmission. *Child Care, Health and Development*, 43(2): 274–280.
- Wechsler, D. (1944). *The Measurement of Adult Intelligence*, (3rd ed.). Baltimore: Williams and Wilkins.
- Whitman, D. S., Van Rooy, D. L. ve Viswesvaran, C. (2010). Satisfaction, Citizenship Behaviors, and Performance in Work Units: A Meta-Analysis of Collective Construct Relations. *Personnel Psychology*, 63(1): 41-81.
- Winnicott, D. W. (1953). Transitional Objects and Transitional Phenomena—A Study of the First Not-Me Possession. *International Journal of Psycho-Analysis*, 34(1): 89-97.
- Winnicott, D. W. (1960). The Theory of the Parent-Infant Relationship. *International Journal of Psycho-Analysis*, 41(1): 585-595.
- Winnicott, D. W. (1962). The Theory of The Parent-Infant Relationship—Further Remarks. *International Journal of Psycho-Analysis*, 43(1): 238-239.
- Winnicott, D. W. (2018). *The Maturation Processes And The Facilitating Environment: Studies In The Theory Of Emotional Development*, (3rd ed.). New York: Routledge.

EKLER

EK-1: Kişisel Bilgi Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, ebeveynlerin duygusal zeka düzeyleri ile ebeveyn olarak duygusal erişilebilirlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında toplanacak veriler, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı'nda yürütülmekte olan bir tez çalışması için kullanılacaktır. Araştırmada kişisel veri toplanacağından 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbirler alınacak, gerekli her türlü yükümlülük özenle yerine getirilecektir. Araştırma sırasında sizden alınan bilgiler, diğer cevaplayıcıların bilgileriyle birleştirilecek olup; toplanan veriler YALNIZCA BİLİMSEL AMAÇLARLA kullanılacak ve sonuçlar kesinlikle aleyhinizde kullanılmayacaktır. Araştırma sırasında sizden kimlik bilgileriniz istenmeyecek ve araştırma sorularına verdiğiniz cevaplar gizli tutulacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu nedenle uygulama sırasında herhangi bir nedenle rahatsızlık hissetmeniz durumunda istediğiniz zaman araştırmaya katılımı sonlandırabilirsiniz. Ankette bulunan sorulara vereceğiniz yanıtların doğruluğu, araştırmanın niteliği açısından oldukça önemlidir. Anket formunda, 35 adet soru yer almaktadır. Sorulara yanıt verme süreni, ortalama 7 dakikadır.

Saygılarımla

Duygu AKA CESUR

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Cinsiyetiniz	☐ Kadın	☐ Erkek	
Yaşınız	☐ 20 yaş ve altı	☐ 21-30 yaş arası	☐ 31-40 yaş arası
	☐ 41-50 yaş arası	☐ 51 yaş ve üzeri	
Eğitim Düzeyiniz	☐ İlkokul	☐ Orta Okul	☐ Lise
	☐ Ön Lisans	☐ Lisans	☐ Lisansüstü
Çalışma Durumunuz	☐ Çalışıyor	☐ Çalışmıyor	
Çalışıyorsanız Günlük Çalışma Süreniz (Lütfen belirtiniz): ..... Saat			
Ekonomik Düzeyiniz:	☐ 2000 tl ve altı	☐ 2001-4000 tl arası	☐ 4001-6000 tl arası
	☐ 6001-8.000 tl arası	☐ 8001 tl ve üzeri	
Sahip olduğunuz çocuk sayısı:	☐ 1	☐ 2	☐ 3
	☐ 4	☐ 5 ve üzeri	

EK- 2: Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği (DZÖÖ-KF) Kısa Formu

Yönerge: Lütfen aşağıdaki her ifadeyi o ifadeye katılma ya da katılmama derecenizi yansıtan rakamı daire içine alarak cevaplayınız. İfadelerin tam anlamı hakkında çok uzun düşünmeyiniz. Hızlı ilerleyiniz ve kesin cevaplar vermeye çalışınız.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Ne Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Genel anlamda, yüksek motivasyonlu birisiyim.	1	2	3	4	5	6	7
2. Duygularımı düzenlemekte genellikle zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
3. İnsanlarla etkin bir biçimde başedebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
4. Verdiğim kararlarımı sıklıkla değiştirme eğilimim vardır.	1	2	3	4	5	6	7
5. Çoğu zaman hangi duyguyu hissettiğimi ayırt edemem.	1	2	3	4	5	6	7
6. Birçok iyi özelliğe sahip olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
7. Haklarımı savunmak benim için genellikle zordur.	1	2	3	4	5	6	7
8. Diğer insanların duygularını bir şekilde etkileyebilme yeteneğim vardır.	1	2	3	4	5	6	7
9. Olayların akışına göre hayatımı düzenlemek benim için genellikle zordur.	1	2	3	4	5	6	7
10. Genelde stresle başedebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
11. Yakınlarıma, duygularımı göstermekte genelde zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
12. Motivasyonumu devam ettirmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
13. Genel olarak, hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
14. Sonradan pişman olacağım şeyleri yapma eğilimim vardır.	1	2	3	4	5	6	7
15. Sıklıkla duraksar ve hissettiklerimi düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
16. Kişisel donanımlarımın, güçlü yönlerimin tam olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
17. Tartışırken haklı olduğumu bilsem dahi, geri çekilmeye meyilliyim.	1	2	3	4	5	6	7
18. Genellikle, hayatımda işlerin yolunda gideceğine inanırım.	1	2	3	4	5	6	7
19. Bana çok yakın olan kişilerle bile, aramda bağ oluşturmak benim için zordur.	1	2	3	4	5	6	7
20. Genellikle, yeni çevreye uyum sağlama yeteneğim vardır.	1	2	3	4	5	6	7

EK-3: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği (LEAP)

Aşağıda sizin, çocuğunuza nasıl davrandığınızla ilgili çeşitli ifadeler yer almaktadır. Her bir ifadeyi dikkatlice okuyarak çocuğunuza yönelik davranışlarınızı 6 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Bu ölçekte doğru-yanlış ya da verilmesi gereken bir yanıt söz konusu değildir. Bu nedenle, her bir ifadeyi lütfen kendi değerlendirmenize göre işaretleyiniz. " Hiçbir zaman "dan " her zaman "a doğru uzanan ölçek üzerinde, sizin için en doğru seçeneğe çarpı (X) işareti koyarak değerlendiriniz.		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Çok sık	Her zaman
1	Çocuğuma destek olurum.	1	2	3	4	5	6
2	Üzgün olduğunda onu teselli ederim (örneğin, mutsuz olduğunda kendisini daha iyi hissetmesini sağlarım).	1	2	3	4	5	6
3	Onu önemsemediğimi gösteririm.	1	2	3	4	5	6
4	Onunla içten bir şekilde ilgilendiğimi gösteririm (örneğin, ona değer verir ve onun için endişelenirim).	1	2	3	4	5	6
5	Onun için önemli olan şeyleri hatırlarım.	1	2	3	4	5	6
6	Benimle ne zaman konuşmak istese ona vakit ayırırım.	1	2	3	4	5	6
7	Ona ilgimi gösterecek şekilde sorular sorarım.	1	2	3	4	5	6
8	Onunla gerçekten istediğim için vakit geçiririm.	1	2	3	4	5	6
9	Yaşadığı sorunları, sıkıntıları konusunda onunla konuşmaya istekliyimdir.	1	2	3	4	5	6
10	Sevdiği şeylerle ilgili onunla konuşurum.	1	2	3	4	5	6
11	Onun düşüncelerini önemserim.	1	2	3	4	5	6
12	Çocuğum bana duygusal olarak erişilebilir (Varlığım duygusal olarak hissedilir).	1	2	3	4	5	6
13	Ona istenen biri olduğunu hissettiririm.	1	2	3	4	5	6
14	Takdir eder, överim (örneğin, onunla ilgili olumlu şeyler söylerim).	1	2	3	4	5	6
15	Ona karşı anlayışlıyım.	1	2	3	4	5	6

EK-4: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Ebeveyn Formu Geçerlik-Güvenirlik Çalışması

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP), Lum ve Phares (2005) tarafından ebeveynlerin duygusal erişilebilirliğini değerlendirmek amacı ile geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formu ise yüksek lisans tezi kapsamında Gökçe (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçek, katılımcıların ayrı yarı hem anne hem de babalarından algıladıkları duygusal erişilebilirliği düşünerek yanıtlamaları istenen 15 maddeden oluşmakta ve 1 (hiçbir zaman) ile 6 (her zaman) arasında puanlanan Likert tipi bir yapı göstermektedir. Ölçekten alınan puanlar ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin yüksekliğine işaret etmektedir.

Gökçe (2013) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında maddelerin çeviri işlemi araştırmacı ve tez danışmanı tarafından yapılmıştır. Ardından Türkçe formunun psikometrik özelliklerini belirlemek amacıyla geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Bu doğrultuda, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için .95, baba formu için .97 olarak elde edilmiştir. Ölçeğin madde korelasyonu değerlendirildiğinde ise anne formu değerleri .65 ile .83 arasında elde edilirken, baba formunun değerlerinin .76 ile .86 arasında yer aldığı görülmüştür. Öte yandan ölçeğin faktör yapısına yönelik analizlerde ölçeğin orijinal formundaki gibi tek faktörlü yapı gösterdiği saptanmıştır.

Bu çalışma kapsamında ebeveyn formu oluşturulan ölçeğin, ebeveynlerin duygusal erişilebilirlik düzeylerini kendilerinin belirlemelerine yönelik maddelerin düzenlenmesi işlemi araştırmacı ve danışmanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Madde düzelemesi sırasında maddelerin orijinal anlamı korunmuş, yalnızca ebeveynlerin cevaplayabileceği bir forma dönüştürülmüştür (Örn., “Bana destek olur.” maddesi “Çocuğuma destek olurum.” şeklinde dönüştürülmüştür.). Türkçe formun psikometrik özelliklerini belirlemek amacıyla çalışmanın örnekleminde faktör yapısı değerlendirilmiş ve orijinal formda olduğu gibi ebeveyn duygusal erişilebilirliği olmak üzere tek faktörlü bir yapı sergilediği bulunmuştur. Gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik analizlerinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .93 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek adına, faktör analizi yapılmış ve KMO katsayısı .95 olarak bulunmuş ve Bartlett Sphericity testi sonusunda ise 3266.42 ($p < 0.01$) bulunmuştur. Ölçeğin tek faktörlü modeline ilişkin faktör yükleri .40-.80 arasında değişmektedir. Öte yandan ölçeğin tek faktörlü yapısı toplam varyansın % 53’ünü

açıklamaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin yüksekliğine işaret etmektedir. Ardından, varimax rotasyonlu Temel Bileşenler Analizi gerçekleştirilmiş ve maddelerin bileşen yükleri ve güvenirlik katsayıları Tablo Ek 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo Ek 4.1: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği EbeveynFormu Madde Test Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	-														
2	.57**	-													
3	.53**	.57**	-												
4	.49**	.61**	.68**	-											
5	.47**	.41**	.49**	.54**	-										
6	.45**	.48**	.45**	.49**	.51**	-									
7	.44**	.49**	.53**	.52**	.47**	.59**	-								
8	.43**	.47**	.56**	.56**	.52**	.51**	.53**	-							
9	.49**	.52**	.51**	.49**	.50**	.49**	.52**	.49**	-						
10	.49**	.51**	.56**	.54**	.52**	.51**	.65**	.53**	.55**	-					
11	.46**	.47**	.50**	.49**	.48**	.53**	.53**	.52**	.52**	.60**	-				
12	.50**	.54**	.48**	.54**	.50**	.50**	.54**	.53**	.46**	.59**	.53**	-			
13	.44**	.46**	.47**	.46**	.43**	.44**	.44**	.48**	.40**	.46**	.46**	.56**	-		
14	.45**	.47**	.46**	.43**	.45**	.47**	.53**	.44**	.42**	.54**	.49**	.53**	.54**	-	
15	.46**	.46**	.49**	.40**	.48**	.45**	.48**	.43**	.40**	.47**	.50**	.45**	.40**	.45**	-
TOPLAM	.65**	.68**	.70**	.71**	.65**	.68**	.71**	.67**	.65**	.74**	.70**	.72**	.63**	.63**	.60**

*p<.01

Tablo Ek 4.2: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Ebeveyn Formu Faktör Yapısı

Maddeler	Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği
1. Çocuğuma destek olurum.	.49
2.Üzgün olduğunda onu teselli ederim.	.53
3. Onu önemsedığimi gösteririm.	.57
4. Onunla içten bir şekilde ilgilendiğimi gösteririm	.58
5.Onun için önemli olan şeyleri hatırlarım.	.50
6.Benimle ne zaman konuşmak istese ona vakit ayırırım.	.52
7.Ona ilgimi gösterecek şekilde sorular sorarım.	.58
8.Onunla gerçekten istediğim için vakit geçiririm.	.53
9.Yaşadığı sorunları, sıkıntıları konusunda onunla konuşmaya istekliyimdir.	.49
10. Sevdiği şeylerle ilgili onunla konuşurum.	.62
11.Onun düşüncelerini önemserim.	.55
12.Çocuğum bana duygusal olarak erişilebilir.	.58
13.Ona istenen biri olduğunu hissettiririm.	.46
14.Takdir eder, överim (Örneğin, onunla ilgili olumlu şeyler söylerim).	.47
15. Ona karşı anlayışlıyım.	.40

Ek-5: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Türkçe Özgün Formu

LEAP

Aşağıda anne ve babanızla ilgili çeşitli ifadeler yer almaktadır. Her bir ifade anneniz ve babanızın size nasıl davrandığıyla ilgilidir. Her bir ifadeyi dikkatlice okuyarak anne ve babanızın size yönelik davranışlarını 6 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Bu ölçekte doğru-yanlış ya da verilmesi gereken bir yanıt söz konusu değildir. Bu nedenle, her bir ifadeyi lütfen kendi değerlendirmenize göre işaretleyiniz. Hem anneniz hem de babanız için işaretleme yapınız.

	(Nadiren)		(Sık sık)		(Her zaman)							
	1	2	3	4	5	6						
	(Hiçbir zaman)		(Bazen)		(Çok sık)							
	Annem						Babam					
1. Bana destek olur.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
2. Üzgün olduğumda beni teselli eder (örneğin, mutsuz olduğumda kendimi daha iyi hissetmemi sağlar).	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
3. Beni önemsediyini gösterir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
4. Benimle içten bir şekilde ilgilendiğini gösterir (örneğin, bana değer verir ve benim için endişelenir).	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
5. Benim için önemli olan şeyleri hatırlar.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
6. Onunla ne zaman konuşmak istesem uygundur.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
7. Bana ilgisini gösterecek şekilde sorular sorar.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
8. Benimle, gerçekten istediği için vakit geçirir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
9. Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
10. Sevdiğim şeylerle ilgili benimle konuşur.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
11. Düşüncelerimi önemser	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
12. Duygusal olarak erişilebilirdir (Varlığını duygusal olarak hissedirim)	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
13. İstenen biri olduğumu hissettirir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
14. Beni takdir eder, över (örneğin, benimle ilgili olumlu şeyler söyler)	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
15. Anlayışlıdır.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6

ÖZGEÇMİŞ

Duygu AKA CESUR

Adres: Mehmet Akif Ersoy Mahallesi, Aygün Sokak, No: 2 Blok D:4
Kağıthane/İstanbul

İletişim bilgileri:

E-mail: duyguuaka@gmail.com

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, 2018, İstanbul.

Lisans: Boğaziçi Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü, 2016, İstanbul.

B. MESLEKİ DENEYİM

2016-2017 Özel Kocaeli Güneş Okulları- Okul Psk. Danışmanı

2017-2018 Nottingham Türk Okulu- Okul Psk. Danışmanı

2018-2019 Özel Boğazhisar Eğitim Kurumları

D. YAYINLARI

Ubak 2019 Bandırma Kongresi: 18-40 Yaş Arasındaki Yetişkinlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabul ve Red Düzeyleri ve Aleksitimi Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme